

487.5

تخل ماو دا پید ا

مست کلاچی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

یہ کتاب ملکیت ہے

الہامیری مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رجسٹرڈ)
 تحصیل غربا، اگلی گورنمنٹ کالج ملتان، روڈ، بلتھرا گڑھ

تھل مارو دا پینڈا

(سرائیکی افسانے)

تھل مارو دا پینڈا

(سرائیکی افسانہ)

مسرت کلانچوی

سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان

2005ء

سلسلہ مطبوعات نمبر 63

یہ کتاب ملکیت ہے

ضابطے

لاہوری مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رجسٹرڈ)
بھیل غربی گلی کورنٹ کالج، ملتان روڈ، مظفر گڑھ

تھل مارو دا پینڈا	ناں کتاب
افسانے	موضوع
مسرت کلا نچوی	لکھاری
کمپیوگرافکس - بابر کمر شل سنٹر ملتان	کمپوزنگ
جھوک پرنٹرز ملتان	چھاپہ خانہ
200/- روپے	مئل

اے کتاب محکمہ اطلاعات و ثقافت حکومت پنجاب

دے مالی تعاون نال چھاپی گئی

تندیر

7	ڈاکٹر طاہر تونسوی	پہلا صفحہ
11	مسرت کلانچوی	پندھ
13		1 - بندر
19		2 - آن وانڈ
25		3 - ساری عمر گزاریم
31		4 - تھل مارو داپنڈا
39		5 - بندتا کی
45		6 - آرداس
53		7 - سُنچاٹ
63		8 - تریہہ
69		9 - بھنوالی
79		10 - مُتھاج
87		11 - موڑ مہاراں
93		12 - وِکا وِمال
103		13 - پانی کائناں پیساں
107		14 - ادھورا مرد
121		15 - پندھ اڑانگے

استاد محترم

محمد عارف رجوانہ صاحب

وقار اسلم بھٹی

ایم فل سکالر (سرائیکی)

سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر ملتان

0306-1446635

پہلا صفحہ

”تھل مارو دا پینڈا“ مسرت کلا نچوی دے افسانیں دا مجموعہ ہے جیڑھا سرانیکسی ادبی بورڈ دی 63 ویں پیش کش ہے۔ ایں توں پہلے جیڑھیاں کتاباں چھپ چکئیں انہیں دی تفصیل اے ہے:

1- سرانیکسی لوک ریت (پہلا چھاپہ)	2- چیتے چنتے (پہلا چھاپہ)
3- سرانیکسی ادبی ٹور-1993ء	4- ملتان دیاں واراں (پہلا چھاپہ)
5- چھل بل اٹھیں	6- سرانیکسی وچ مزاحمتی شاعری
7- سرانیکسی ادبی پنڈھ-1994ء	8- سرانیکسی ادبی رت-1995ء
9- پانی رمز بھرے	10- سرانیکسی محاورے جلد اول (پہلا چھاپہ)
11- پریت دا ڈکھ	12- سرانیکسی ادبی سمل-1996ء
13- سرانیکسی ادبی دگ-1997ء	14- سرانیکسی دے چونڑویں افسانے
15- تنقیدی دبستان	16- پارو
17- چیرھیاں گنڈھیں	18- Dimensions of Kh. Farid's Metaphysics
19- سرانیکسی ادبی چنگ-1998ء	20- پاکستان میں مطالعہ فریدی کی روایت
21- عکس فرید	22- فکر فراق فریدی
23- کون فرید فقیر	24- سلک سلوک فریدی
25- سرانیکسی ادبی اڈار-1999ء	26- Cholistan-Shifting Sands

- 27 - Selected Kafies of Kh. Farid
- 28 - تناظراتِ فرید
- 29 - خواجہ غلام فرید: شخصیت اور شاعری
- 30 - ڈوجھی کندھی
- 31 - سرائیکی ادبی جہات - 2000ء
- 32 - اردو اور سرائیکی کے باہم تراجم
- 33 - فرموداتِ فرید
- 34 - خواجہ فرید: فکرون
- 35 - گوتے کنوا
- 36 - نذرِ فرید
- 37 - چراغِ اعوان دی ہیر
- 38 - خواجہ فرید کی سرائیکی شاعری کا اردو روپ
- 39 - خوشدل: حیاتی تے کلام
- 40 - Maxims of Khawaja Farid
- 41 - تذکارِ فرید
- 42 - سرائیکی ادبی سونہہ - 2001ء
- 43 - قائدِ اعظم تے سرائیکی زبان و ادب
- 44 - خلخل جانان
- 45 - گلاسری آف دی ملتانی لینگویج
- 46 - Visions of Kh. Farid: Past & Present
- 47 - نصابِ ضروری مع حواشی
- 48 - سرائیکی ادبی نچوک - 2002ء
- 49 - سرائیکی زبان و ادب وچ اقبالیات
- 50 - لکھت تے لکھاری
- 51 - سرائیکی وسیب
- 52 - چیتے چنتے
- 53 - سرائیکی انگلش ڈکشنری
- 54 - سرائیکی محاورے جلد اول (ڈوجھا چھاپہ)
- 55 - ملتان دیاں واراں (ڈوجھا چھاپہ)
- 56 - کنوار
- 57 - سرائیکی ادبی پورھیا 2003ء
- 58 - دی سرائیکی لینگویج
- 59 - سرائیکی محاورے جلد دوم (پہلا چھاپہ)
- 60 - سرائیکی ادبی وونت 2004ء
- 61 - سرائیکی لوک ریت (ڈوجھا چھاپہ)
- 62 - عالمی افسانے

مسرت کلا نچوی سرائیکی دی مہانڈری کہانی کار ہے تے ایس توں پہلے
 انہیں دے افسانیں دے ڈوجھوے ”اچی دھرتی جھکا آسمان“ تے ”ڈکھن کتیں
 دیاں والیاں“ شائع تھی چکیں۔ ایس ترتیجھے مجموعے ”تھل مارو دا پینڈا“ وچ پندرہ

افسانے شامل ہن۔ مسرت کلا نچوی دے افسانیں دی خصوصیت اے ہے جو انھیں
 وسیب دی تربیت دی ترجمانی کیتی اے تے ایں کیتے نویں موضوع وی تلاش کیتن۔
 ایں حوالے نال اے مجموعہ اسلوب تے موضوعات دے حوالے نال منفرد وی ہے
 تے سرائیکی افسانے وچ ایک الگ مقام وی رکھیندے۔ میگوں اُمید ہے جو اے
 مجموعہ ”تھل مارو داپنڈا“ سرائیکی وچ دادھے دامو جب بنسی تے سرائیکی کہانی دی
 ٹورکوں اگوں تے ودھسی۔ خوشی دی گالھ اے ہے جو مسرت کلا نچوی دافنی عروج ہر
 اعتبار نال انہیں افسانیں وچ نظر آندے تے او بلاشبہ ہک کامیاب افسانہ نگار ہے
 تے نویں کہانی کاراں کیتے تقلید کرن دی بہوں وڈی مثال وی ہے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی
 سیکرٹری جنرل (اعزازی)
 سرائیکی ادبی بورڈ ملتان

العائشہ۔ غالب بٹریٹ
 غفاریہ کالونی
 بوسن روڈ، ملتان

Faint vertical text on the left edge, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

پندھ

آپنے ڈوجھے افسانوی مجموعے ”ڈگھن کنیں دیاں والیاں“ کنوں ایس کتاب توڑیں دا پندھ تھل مارو دا پینڈا ہا جہڑا میں جھاگدی رہی ہاں۔ ویہہ سالیں کنوں لاہور وچ ہاں پر لگدے اچ وی میڈی روح تھل داماں دیاں ہوائیں وچ قطار کنوں وچھری کونج وانگوں اڈدی ودی ہے۔

ایہا وجہ ہے جو آج میں انھاں ویہہ سالیں وچ لکھیاں آ پٹیاں کہانیاں کوں کٹھا پڑھے تاں زیادہ کہانیاں وچ واپسی دے پندھ دی رسک جاگدی نظر دی ہے۔ بہاولپور تے روہی نال میڈے ساہ ایویں جوئے پن جو میں پی ٹی وی کیتے چوڑاں ڈرامہ سیریل تے پنجاہ کنوں ودھ انفرادی ڈرامے لکھن، مقبول سبھے تھین پر ہر جا میڈی پچھان روہی وچ ریکارڈ کیتے گئے ڈوں سیریل ”ریگ زاز“ تے ”صحرا“ بٹن یاؤل اوسرا نیکی اردو ڈرامے جہڑے میڈے وسیب تے ثقافت نال گنڈھے ہوئے ہن۔

میڈے ادبی سفر دا پہلا قدم کہانی ہا۔ کہانی میکوں آ پنی سہیلی دی کار لگدی اے جیندے نال گھل تے آ پنا ڈکھ سکھ وٹڈا یا ونج سگیندے۔ ڈرامے دی کار نہ کوئی پالیسی، نہ کوئی کمرشل ٹچ، میں کہانی نال رازدار سہیلی دی کار جہڑا حال احوال وٹڈائے اونٹن سب دے سامنے ہے۔

سرا نیکی ادبی بورڈ تے ڈاکٹر طاہر تو نسوی داشکر یہ جہاں میڈیاں کہانیاں
 کوں ایس کتاب دی شکل وچ چھووائے۔ انھاں دے آکھے میں آ پنیاں وچھڑیاں
 سہیلیاں کوں کٹھا کیتے۔ میگوں لگیئے میڈیے پیر تھل دی دھرتی نال آ لگن۔

مسرت کلا نچوی

4/4۔ اپر جنگ نگر

موڑ سمن آباد لاہور

نذر

اج تر تجھی رات ہئی زہرہ کوں جاگد نہیں ہوئیں۔ رات دا تر تجھا پہر ہا
 تاکی وچوں پیلا ادھورا چندر گھلاں کھاندا پیا نظر داہا۔ ٹھڈیاں ہوواں ٹاہلیاں نال
 کھسکار کریندیاں کریندیاں ہن چپ تھی گیاں ہن۔ ہن تاں تہڑیاں وی بولیندیاں
 بولیندیاں تھک گیاں ہن۔ ہر شے سم پئی ہئی، اسماں وی تے زمین وی۔
 زہرہ جاگدی پئی ہئی۔ لکھے کھن کیتے اونڈیاں پپلیاں ہک بے نال رل
 ویندیاں، پرول وی او جاگدی پئی ہوندی ہئی۔ وڈی ظلمن ہئی اوندی ممتا۔ اوکوں
 ذری جہی گھل وی نہ کھاوٹن ڈیندی۔ او ول ول نئے سعود دے متھے تے ہتھ
 رکھیندی۔

بخار لتھا.....؟ ساہ تاں ٹھیک آندا ہے؟ ممتا اوں کنوں پچھدی تے اوکوں
 کولاولا سعود کوں ہتھ لاتے جواب ڈیوناں پوندا۔
 ایویں اج تر تجھی رات وی لنگھ گئی۔ سویرے اوں ٹھڈے پانی نال ناشتہ
 کیتا تے سعود کوں چاتے ہمسائی نبیلہ کول چلی گئی۔

”نبیلہ..... میڈی پیاری بھین۔ بس اج دے ڈینہہ اینکوں آٹے کول رکھ
 گھن۔ تیکوں ڈسیا ہم ناسرکاری ہسپتال وچ کوئی بیڈ خالی نہ ہا۔ اج شام کوں میکوں
 تنخواہ مل ویسی۔ اینکوں کہیں چنگے ہسپتال وچ داخل کراڈیسا۔ بس ول تیڈا کم ختم تھی
 ویسی۔“

”پیار ہال کوں سنبھالٹن اسان کم کاسنی۔ خیر رکھ گھندی ہاں۔ پر جلدی آ

ونجھیں۔“

زہرہ شکر یہ آہدی چلی گئی۔

دفتر وچ اوندے سارے کولیکز کم وچ مصروف ہن۔ شعبہ ای اتجھا ہا۔
کہیں دی ذرا جہیں غفلت نال کمپنی کوں کافی نقصان تھی سگدا ہا۔ زہرا وی آ پنے
کمپیوٹر دے اگوں بہہ گئی۔ ایہ دفتری کم اوندی شخصیت نال ذرا نہ رلدا ہا۔ اونرم نرم
جذبیان تے سوئے سوئے لفظاں دا سچوک کرن والی شاعرہ ہئی۔ اوندیاں نظماں ہر
معیاری رسالے وچ چھپدیاں تے بہوں پسند کیتیاں ویندیاں ہن۔ خاوند دے
فوت تھی ونجھن دے بعد اوکلہی راہندی ہئی۔ وچھوڑے تے کلہسے دے ڈکھ اوندے
ہک ہک لفظ کوں محبت تے مفہوم دے نویں رنگ پڑتے ہن۔ اوندی ادبی حلقیاں وچ
ہک مقام ہاتے دفتر والے وی اوندی بہوں عزت کریندے ہن۔

انج ترے راتاں جاگن دے بعد نہ تاں شاعری دے لفظ اوندے نیڑے
پے آندے ہن تے نہ کمپیوٹر دی زبان اوندی سمجھ وچ پئی آندی ہئی۔ اودماغ تے
بہوں زور پڑے تے کم کریندی پئی ہئی۔ اوندیاں پیلپیاں اولاولا تلے نو دیاں۔ نندر
ہوادے جھولے دی کار اوندیاں پیلپیاں کوں چمدی تے اولاولا سر لڈا ڈیندی۔
انج ترے تھکا ڈینہ ہا اوں صرف چاہ پیتی ہئی۔ مہینے دے چھیکڑی ڈینہ ہن۔ پتر دیاں
دوائیں گھٹن دے بعد اوں صرف چاہ ای پی سگدی ہئی تے ہن تاں اوکوں ایویں لگدا
ہا جوہی ہک کپ چاہ پیتی تاں چھنڈ آویسی۔

جیکر میں لچ بریک وچ ہک ادھ گھنٹہ سم پوواں تاں فریش تھی ویساں تے
شام تیں سارا کم آرام نال کر گھنساں۔ ایہ خیال شعاع بن تے اوندیاں اکھیں وچ

لشکيا۔

دفتر دے پچھوں ہک پلازا ہا۔ اوندے کلاس فیلو ریحان پبلشنگ داکم شروع کیتا ہاتے ہیں پلازے وچ دفتر بنایا ہویا ہس۔ دفتر دے نال ای ہک وڈا کمرہ ہا جیندے وچ کتاباں دے ڈھگ لگے پئے ہن۔

او بیگ چاتے جلدی جلدی ریحان دے دفتر تچ گئی۔ اوکوں ساری گالھ ڈساتے آ کھیس: ”ریحان! میڈے گھر آوٹ و نچن دارستہ ای ہک گھنٹے دا ہے تے اتنی دیر دی میکوں بریک ہے۔ جیکر میں صرف ہک گھنٹہ کتاباں والے کمرے وچ سم پوواں تاں سارا مسئلہ حل تھی ویسی۔“

”نہیں نہیں!“ ریحان وبل گیا۔ ”کوئی گا ہک اٹھاں چلا گیا یا گھروں کوئی اٹھاں آ گیا تاں کیا آ کھسی جو میں اٹھاں ہک عورت کوں سمائی پیٹھاں۔“

”عورت!“ زہرہ دا الاسنگھ وچ پھس گیا۔ ”میں تاں اٹھاں تیڈی بھینڈ دی حیثیت نال آئی ہاں..... تیڈی کلاس فیلو۔“

”اوتوں ٹھیک ہے زہرہ۔ پر پلیرز اپنی تے میڈی پوزیشن کو سمجھ۔ آئی ایم سوری زہرہ۔“

زہرہ پوڑیاں لہندی پئی ہئی جو ہک دم اوکوں خیال آیا۔ ایں پلازے دے نال ای فلیٹ ہن۔ ہک فلیٹ وچ اوندے چھوٹے بھرا دا دوست سلمان راہندا ہا۔ ڈو جھے شہرتوں اٹھاں پڑھن آیا ہا۔ میڈیکل کالج دے تریجھے سال وچ ہا۔ ویک اینڈ تے زہرہ دے بھرا کوں ملن آویندا ہا۔ ویہہ اکوی سالوں دا سدا سادا ایننگر، ہنٹاں کالج کنوں آ گیا ہوسی۔

زہرہ نے سوچیا تے فلیٹ دی بیل کیتی۔ سلمان باہر نکلیا تاں زہرہ کوں

سکون چہا مل گیا۔ اوں سارا مسئلہ اوکوں ڈُسیا۔

”صرف ہک گھنٹے کیتے مانی۔“

”نو پر اہلم باجی! تساں میڈے کمرے وچ سم پووو۔ میں نال والے

کمرے وچ بہہ وینداں۔“

”اچھا۔ اتھاں کوئی ڈسٹرب تاں نہ کریسی؟“

”کوئے نہ باجی۔“ سلمان نے جلدی نال بیڈ شیٹ سدھی کیتے تے

سرہاناں رکھ تے ڈوجھے کمرے چلا گیا۔

زہرہ بیڈ تے ایویں ڈٹھی جیویں صدیاں دا پینڈا بھوگ تے آندی پئی

ہووے۔ نندر نے فوراً اوندیاں اکھیں تے آپناں ہتھ رکھ ڈتا۔ حالی پنج منٹ ای

تھئے ہون دروازہ وجیا۔ زہرہ وڈی مشکل نال اٹھی تے درکھولیا۔ سلمان لفانے وچ

سمو سے گھدی کھڑا ہا۔

”ایہ کھا گھنوبا جی۔ تہا کوں بکھ لگی ہو سی۔“

”اوہو! رکھ ڈے۔ ایہ تاں میں ونجن ویلے وی کھا گھناں ہا۔ کچی نندر

وچوں اٹھا ڈتی۔“ زہرہ اختی تھی تے پولی تے ول جیویں اوکوں آپنی غلطی دا احساس

تھیا۔

”تھینک یو مانی! ایس تکلف دی لوڑ تاں نہ ہئی۔ رکھ ڈے، اٹھی تے کھا

گھناں۔“

ایہ آکھ تے زہرہ نے درولایا تے بسترے تے ڈھے پئی۔

کچھ دیر بعد ولاد رکھڑ کیا۔ زہرہ دا دماغ تنوردی کارتپ گیا۔ اوں درکھولیا

تے وڈی مشکل نال اپنے لہجے کوں نارمل کرتے پچھیا:

”ہن کیا گالھ ہے؟“

”باجی! میڈا اتھاں پین رہ گئے۔ میں بہوں ضروری نوٹس بناونے

ہن۔“

”اچھا! ہن در کھلیا پے۔ میکوں نہ جگاویں۔ جو کجھ چاوناں ہووے چپ کرتے چا گھنیں۔“

زہرہ نے اباسیاں گھندے آکھیاتے بسترے تے چلی گئی۔

زہرہ کوں ستیاں بڑاہ منٹ وی نہ تھئے ہوسن جو کچی پکی نندر وچ اوکوں ایویں لگیا جیویں کوئی خواب وچ اوئدے والاں تے ہتھ پھریندا پیا ہووے۔ تے ول ایہ ہتھ اوئدے کن توں تھیندا جگ تیں آ گیا۔

زہرہ نے اکھیں کھول ڈتیاں۔ آپنے اُتے سلمان کوں نو یا ڈیکھ تے اوئدا ساہ اکھر گیا۔ او اٹھن لگی تاں سلمان نے اوئدے ڈوہیں مونڈھیاں تے آپنے ہتھاں نال بارسٹیا۔

”سم پوزہرہ۔“ او نرم لہجے وچ پولیا۔

”زہرہ.....!“

اوہک جھٹکے نال اٹھی بیٹھی تے آپناں بیگ چاتے تکھے تکھے باہر نکل گئی۔

کمپیوٹر دے اگوں بیٹھی زہرہ تے نندر تاں ول ول حملے کریندی ای پی ہی۔ ہن ذلت دے احساس نے وی اوکوں لہولہان کر ڈتیا ہا۔ اوئدے اگوں لال خونی رنگ کھنڈ گیا ہاتے اوکوں کمپیوٹر دے لفظ وی رتے لال پئے نظر دے ہن۔ پتہ نہیں چھٹی تیں او کیا کریندی رہی۔ شام کوں تنخواہ گھن تے او گھر بھی۔

اگلے ڈینہ پال کوں ہسپتال داخل کراتے او دفتر گئی تاں باس نے اوئدیاں

کل دیاں غلطیاں گنواتے آپڑاں نقصان ڈُسیا۔ او باس جہڑا اوندے احترام وچ
 کھڑا تھی تے ڳالھ کریندا ہا۔ اچ کاوڑ وچ پتہ نہیں کیا کیا پیا آہدا ہا۔ دفتر وچ زہرہ
 دی عزت دا جہڑا تاج محل اُسر یا ہا دھڑام نال اوندے اُتے اُن ڈھٹا۔
 بال پتہ نہیں ٹھیک تھیا یا نہ پر او مشہور شاعرہ جہڑی صرف ہک گھنٹہ سمن
 چاہندی ہئی دماغ دی رگ پھٹن نال ہمیش دی بندر سم پئی۔

آن وانڈ *

رمضانے درکھان دی ہٹی توں پیسے دا تمباکو گھن تے ڈاڈا سیں دا حقہ
 بکھاوٹن قمر وکوں یاد ہا۔ او جڈاں لگ تے حقے دے ڈو ترے گھٹ بھر گھندا تاں کتنی
 دیر تیں اونڈی کمبری چھٹی راہندی۔ ڈاڈا سیں نے کڈا ہیں کٹیاتاں نہ ہئی پر انھاں
 دن ہکی ہکل مار کنوں ودھ ہئی۔

ایں ویٹھے وچ جتھاں بھرا کٹھے راہندے ہن۔ ڈاڈا سیں دے
 سارے پوترے پوتریاں رل تے پنجوی چھوی تھیندے ہن تے او ڈاڈا سیں دیاں
 کاوڑیاں اکھیں کنوں ڈردے مردے راہندے ہن۔

بس ہک نوری ہئی جہڑی ڈاڈا سیں دی دل والی نکڑی ہئی۔ اونڈی ہک وجہ
 ایہ ہئی جو اتلے سارے پوتریاں وچ انھاں دی ہکی ڈو تری ہئی۔ جہڑے ویلے او
 بچے باللاں دے ڈاڈے کوں نانا آہدی تاں ساریاں کوں احساس تھیندا جو او انھاں
 کنوں انج کوئی شے ہے۔

اونڈی نہ ماء ہئی تے نہ پیو۔ او ہر لحاظ نال ماء پیو والے باللاں کنوں انج
 نظر دی ہئی۔ قمر وکوں ڈاڈے دے نوری نال پیار دی کوئی خاص وجہ نہ نظر دی ہئی سوا
 ایندے جو او چھوی کالے کالے پالیں وچ ہکا چٹی ہالڑی ہئی۔ اونڈے کناں وچ
 ترے ترے چاندی دیاں والیاں ہن تے نیکے جے نک وچ سونے دا کوکا۔ گل وچ

Un-Wanted *

ڈوں تعویز۔ کالی چھیٹ دی گھگھری تے رتی چولی۔ او بہوں سوہنی ہئی۔ کڈاہیں زور
دی نہ کھلی ہئی۔ کڈاہیں پکاٹ مارتے نہ رنی ہئی۔ اونڈی مسک ہوئی ہولی تے رووٹ
بے معلو ماہوند اہا۔ بس پپلیاں پس کھڑ دیاں ہن۔

نوری سارا ڈینہ نانا نے دی جھولی وچ وڑی راہندی۔ اونہ ہوندے تاں
انھاں دے پلنگ تلے وڑ ویندی۔ اتھاں اونڈی آپڑیں دنیا ہئی۔ ہک تھگڑیں دی
گڈی۔ نکے نکے مٹی دے تھاں تے ہک موتیاں والا پکھا جہڑا اونڈی بہشتن ماء دے
ڈاج وچ ہا۔ جڈاں نوری دانانا اوکوں اونڈے گھروں گھٹن بگیا تاں اوں آپنی
گنڈھڑی وچ ایہ پکھا لکا گھدا ہا۔

قمر و دادل کریندا او پلنگ تلے وڑ تے نوری دی ایہ دنیا بھن تر وڑے تے
نوری کوں مینڈھیاں کنوں پکڑ تے باہر آپڑیں دنیا وچ گھن آوے جتھاں اووی پے
پالاں دی کار زور دی کھلے تے پکاٹ مارتے رووے۔ پر قمر و آ پنے ڈاڈا سیں دے
ڈر کنوں ایویں نہ کر سگیا تے نوری کوں نال کھڈا اون دی حسرت اونڈے دل وچ
بکھدی رہ گئی۔

ہک ڈینہ ڈاڈا سیں ہاڑ دی تتی لکھ تے ڈبھیندی ریت وچ پندھ کرتے
گھر آئے تاں انھاں کوں سر سام تھی گیا۔

حکیم دی ڈتی پھگی کھاوون کنوں پہلے پہلے انھاں ڈاڈی دی صندوقی
وچوں پنیاں لگی چنی کڈھی، سونے دیاں مرکیاں تے چاندی دی ہسی وی کڈھونیں
تے جلدی جلدی نوری کوں پواتے قمر و دے ماء پیوں کوں سہدا گھدا۔

قمر و ہکا پکا نوری کوں کھڑا ڈیہدا ہا۔ نوری پہلے کنوں ودھ سوہنی تے بھولی
کھڑی بگدی ہئی۔ اچا چیت ڈاڈا سیں نے فیصلہ سنا ڈتا۔

”اُج کون نوری قمرودی منگیدی ہے۔“

اس فیصلے تے کون راضی ہاتے کون نراض..... کجھ پتہ نہ لکھیا۔ ساریاں دے ہوٹھاں تے چپ کنڈل مارتے بہہ گئی ہئی۔ ست سال دی نوری تے ڈاہ سالوں دا قمرود۔ ڈوہیں آپڑیں رشتے کون چنگی طرحاں نہ سمجھ سکے۔ پر قمرود کون ایہ خوشی ضرور ہئی جو ہن شیت اوکوں نوری نال کھیڈن تے اوندی پلنگ تے لکئی ہوئی نکی جہی دنیا وچ دخل ڈیون دا حق مل ونجے۔

پر عجب گلھ تھئی ڈاڈے سیں دی پہلی جمعرات تے نوری دے چاچے حلوہ تے چاول کھاتے نوری کون نال گھن گئے۔

کوئی شور شرابا نہ تھیا، کہیں نوری کون نہ جھلیا، کہیں اونڈے چاچیاں نال جرح نہ کیتی۔ بس ہر کہیں کجھ بولے سنے بغیر ایہ من گھدا ہا جو نوری تے اونڈے چاچیاں دا حق ہے۔ ایہ وی انہاں دی مہربانی ہئی جو اوکوں کجھ مدتوں اپنے ناناں دی جھولی وچ جیون ڈتا ہا۔

قمرود کیتے ایہ اپنے پلین دا پہلا ڈکھ ہا۔ اوکوں آپڑاں حق صرف ڈو ڈینہ ملیا ہا۔ ڈاڈے سیں دے مرن دے ڈو ڈینہ بعد ای اوکوں پتہ لگ گیا ہا جو نوری اوندی کانتی۔ او اونڈے نال نہیں کھیڈ سکدا۔

ہک ڈینہ او اپنے ابا نال نوری دے گھر گیا تاں ڈٹھا نوری ہک پئے اتجھے ویرھے چلی گئی ہے جتھاں سھو او پرے ہن، بیگانے ہن۔ او ویہہ باوی پئے کالے کالے پالاں وچ کلہی چٹی چٹی چھوہر ہے جیندی نکی نکی مسک اصلوں وسم گئی ہے تے ہن پیلایاں پسدیاں کائے نہیں بلکہ خوف کون پھٹیاں راہندن۔

اوساریاں دے کم کریندی ہے تے ساریاں کون کٹیندی ہے۔ اوندیاں

مینڈھیاں کھل تے جٹاں بن گن۔ گھگری دی کنگری پھڑتج گئی ہے۔ چولی تے
وڈے وڈے تروپے ہن۔ پیراں وچ جتی ناں دی کئی شے نہیں رہ گئی۔

نوری دی ایہ حالت قمرودی زندگی دا ڈوجھا صدمہ ہاتے تے تبجھا صدمہ وی
جلدی مل گیا جڈاں شہر نوکری مل ونجن تے قمرودا پوسا راٹبرگھن تے شہر بڈی چا گیا۔ پر
نوری دے چاچے نے نوری کوں انھاں دے نال بھیجن توں صاف انکار کر ڈتا
تے ایں طرحاں نوری تے قمرودے ادھ بہوں وڈی وٹھی پئے گئی۔ نہ صرف میلاں
پندھ دی بلکہ شہر دی روشنی، تعلیم تے رہن سہن ہر شے نوری تے اوندی وستی کنوں
پرے پرے بھج دی ویندی ہئی تے ایں طرحاں نوری ہک نقطے وانگوں بن گئی۔

اوں نقطے دے آسے پاسے بہوں ساریاں رنگ برنگیاں شکلاں ابھر
آیاں تے قمرود کوں یاد وی نہ رہیا جو نوری نکا نکا مسکدی ہئی تے روندی ہئی تاں
صرف پپلیاں پسدیاں ہن۔

قمرود نے ایم اے کیتا، لیکچرر لگیا تے آپڑیں کلاس فیلو شہلا نال شادی کر
گھدی۔ اوندے ترے پال تھئے تے شہلا ہک ڈینہہ اوندے ڈاڈے دی کار
اچا چیت بیمار تھی تے مر گئی۔ ایہ صدمہ قمرودی زندگی دا وڈا صدمہ ہا۔

کوئی ہک غم ملے تاں پئے وی وسرے ہوئے ڈھیر سارے ڈکھ یاد
آویندن پر پروفیسر قمرالدین کوں وی یاد نہ آیا جو نئے قمرودے بلیپن دا پہلا
صدمہ کیہڑا ہا۔

گھر دا سارا خرچہ قمرودی تنخواہ وچ شہلا کہیں طرحاں پورا کر گھندی ہئی پر
جڈاں قمرود کوں خود ہک ہک پیسہ خرچنا پیتا تاں اوندیاں اکھیں پٹیج گیا۔ اوکوں پہلی دفعہ
پتہ لگیا جو گھراتے پالاں دیاں ضرورتاں اگوں اوندی تنخواہ بہوں تھوڑی ہے۔ ہک

دوست نے سانجھا کاروبار کرن دا مشورہ ڏتا تاں قمر وکوں یاد آ یا جو اوندی وستی والی
زمین جھری اوندے سوتر اں دے قبضہ وچ ہے، وک ونجے تاں او چنگا کاروبار کر
سگدے۔

قمر و پنجوی سالان بعد وستی و لیا ہا۔ اُوں ڏٹھا جتھاں مال والے کھوہ ہن
اتھاں ٹیوب ویل لگ گن۔ جتھاں جندر اہی اتھا کلکتی لگ گئی ہے۔ ڏانڈیں دیاں
جوڑیاں کتھائیں غائب تھی گن تے انھاں دی جاتے ٹریکٹر ہل و ہیندے تے تھریشتر
کنڑک گھیندے پن۔

زندگی ایویں نہ ہئی جیویں او چھوڑ گیا ہا پر نوری او ویں دی او ویں ہئی۔
جوانی وچ وی بلیپن دی کار بھولی، او ویں ای چٹی چٹی، ہلکی جہی مسک تے پُسیاں پھلیں
والی۔ اڄ وی اُونویں کلہی کلہی موخھی موخھی۔

نوری آ پئی ڏٹھری چاچی نال سنگوی بیٹھی ہئی تے قمر و چاچی کوں دل دا
حال حوال بیٹھا ڏیندا ہا پر سنیند انوری کوں ای بیٹھا ہا۔

او ایں وستی توں وچھڑتے شہر وچ آ پئیاں مونجھاں دی کہانی سنیند ار یہا۔
بلیپن دیاں ڳالھیں یاد کریندا رہا۔ اوکوں ایہ وی یاد آ گیا جو اوندی زندگی دا پہلا
صدمہ ایہو ہا جڏاں نوری دا چاچا اوکوں گھن گیا ہا۔ او ڏاڏے دے پلنگ تلے نوری
دیاں ڳالھیاں تے دنیا بارے وی آ پئے احساسات ڏسیندا رہا تے ایں طرحاں
اُوں ایہ ثابت کر ڏتا جو اوکوں توڑیں اوندے چاچے نے اُوں کوں پرے کر ڏتا پر
نوری تے اوندی وستی ہمیش اوندے دل نال رہ گن۔

چاچیت قمر و نے نوری کوں زندگی وچ پہلی وار ڏسکیاں بھر بھرتے روئدا
سُنیا۔ چاچی نے ڏسایا جو نوری دی ہک زمیندار نال شادی تھئی ہئی پر ڏوہ ترے

سال بعد اوں ڈوجھی شادی کرتے نوری کوں طلاق ڈے ڈتی۔
 قمر ورات کوں ستا تاں او کوں نال والے کمرے وچوں نوری دے ڈسکن
 دا آلا آندارہ گیا۔ پہلی دفعہ قمر الدین کوں محسوس تھیا جو اچ وی او نکا جیہا قمر و ہے
 جیکوں ڈاڈے نے اچا چیت ایہ خوشی ڈتی ہئی جو نوری اوندی منگیندی ہے۔
 سویر تھئی تاں قمر و مصلے تے چاچی نال ونج پیٹھا۔ چاچی عاجزی نال دُعا
 پیٹھی منگدی ہئی۔ منہ تے ہتھ پھیر لیس تاں قمر و نے او کنوں ودھ عاجزی نال نوری دا
 رشتہ منگ گھدا۔ نوری دی چاچی کوں لکھا دُعا کے لکھے وچ قبول تھی گئی ہے۔ بہوں
 وڈا بار سروں سُردا پے۔ او بھج تے نوری دے کمرے وچ چلی گئی۔
 زہان دا ویلہ تھیا تاں نوری چھپی وچ مکئی دی روٹی، سکو، مکھن اُتے لسی چا
 تے آگئی۔ اوں قمر و نال بہہ تے منگرو وچ لسی پاتی تے قمر و کوں ڈیندیں پولی:
 ”قمر و! میں ہمیشہ آپنے نانکے تے ڈاڈے کے گھر ان بھاوناں تے ناں
 چہیندا ہال رہ گئی ہاں..... ہن میں تیڈے بالوں دی ناں چہیندی ماء نہیں بن
 سگدی۔“

ساری عمر گزاریم

”میکوں ایویں پیا لگدے اچ میں آ پڑیں ساری سروس وچ سب توں
وڈا با مقصد کم پیا کرینداں۔ میڈے دل وچ خوشی داسمندر ٹھاٹھاں پیا مریندے۔“
کلاک غلام دستگیر نے ٹائپ رائٹر تے انگلیں مریندیں آ کھیا۔

”ہولے بول۔ ایں سمندر کوں جھل۔ میڈم نے سُن گھڈا تاں ہک منٹ
دے اندر اندر تیڈی عزت تیڈے ہتھ وچ چاڈیسی۔ ایڈی بے عزتی پوری سروس
وچ نہ تھئی ہوسی۔“ ڈو جھے کلاک نے فائل کھولیندیں جواب ڈتا۔

”سروس تاں میڈم دی پوری تھی گئی ہے۔ ایہ کاغذ جہڑے میں ٹائپ بیٹھا
کرینداں، انہیں دی ریٹائرمنٹ دے ہن۔ اچ ساڈی بے تاج ملکہ تخت توں لہہ
ویسی۔ ویسے اونڈا عرش توں فرش تے لہون کیوں لگسی یار؟“

”میڈے تاں ہاں وچ ٹھڈے ویسی۔“ ڈو جھا بولیا۔ ”گالھ گالھ تے
کاوڑ، نکی جہی غلطی تے جھاڑ، ذرا جہی لا پرواہی تے ایکسپلے نیشن، حد ہی۔“

غلام دستگیر کاغذ ٹائپ کرتے پرنسپل مسز زیب النساء کول گیا تاں اچ او
بہوں چپ ہی۔ اونڈے چہرے تے کوئی تاثر نہ ہا۔ خالی خالی اکھیں تے بند ہوٹھ۔
اون ٹائپ دی ہک ادھ غلطی انڈر لائن کیتی تے کوئی گالھ کیتے بغیر کاغذ اوکوں ولا
ڈتا۔

زیب النساء چار بھراواں دی ہکا بھین ہی۔ پیو ماتے بھراؤکوں پیار ضرور

کریندے ہن پر اوکوں بھراواں کنوں ادھ روٹی ملدی۔ بلکہ اکثر بعد وچ ماء نال
 پچی کھچی کھانندی۔ بھراواں دے ڈوں ڈوں جوڑے کپڑے بندے تے اوندا ہک۔
 بھراواں کوں ہر جا وچن دی آزادی ہی پر او سکول، کالج دے علاوہ ماء دے بغیر
 کتھائیں نہ وچ سگدی ہی، جیندی اجازت وی پوڈیندا۔

گھروچ کتنے فیصلے تھیندے۔ ایس دفعہ گھروچ کیہڑا رنگ کروایا ونجے۔
 فلائز دی شادی تے ونجے یا کائناں۔ چھٹیاں وچ کتھائیں ویسوں؟ ایہہ سارے
 فیصلے پو بھرا کریندے، زیب النساء کوں کڈا ہیں شریک نہ کیتا ویندا۔ جیکر او کوئی
 رائے ڈیندی وی تاں اوندی گالھ تے کوئی کن نہ ڈیندا۔ او کہڑے مضمون پڑھسی
 تے کہڑے کالج داخلہ گھنسی، ایہ فیصلہ وی پو بھرا کریندے۔ اوکوں چنگی طرحاں
 احساس ڈیوا ڈتا گیا ہا جو اوندی حیثیت انھاں دے بعد دی ہے اوکوں اپنی زندگی
 تے وی اختیار کائنی۔

اوندے بھرا چھڑے پاس تھیندے تاں مٹھائی ونڈیندی۔ او کالج وچ
 ٹاپ کرگئی تے کہیں نوٹس نہ گھدا۔ اوں پرائیویٹ ایم اے کیتا تے ول ٹاپ تے آ
 گئی۔

اماں ابے کوں پتہ ہا نوکری کرن والیاں چھوہریں کیتے چنگا رشتہ آ
 ویندے۔ اوکوں لیکچرر بنن دی اجازت مل گئی تے کجھ عرصے بعد عثمان احمد
 ایڈووکیٹ دارشتہ وی آ گیا۔ او کنوار بن تے اوندے ویہڑے آ گئی۔

عثمان احمد فیملی لاء داوکیل ہا۔ اوں بہوں عورتاں کوں انھاں دے حقوق
 ڈیوائے۔ عورتاں دے حقوق تے کانفرنساں وچ مقالے پڑھے۔ ویمن رائٹس کیتے
 کم کرن والیاں کئی تنظیمیں دااومبر ہا۔

پر زیب النساء کالج کنوں تھکی ہاری آتے اوکوں ڈسیندی۔
 ”اچ کالج وچ میڈی ڈسپلن ڈیوٹی ہئی۔ توبہ! اتنا گندہالان تے اتلی
 منزل تے، ہاتھ رومز دا تاں کوئی حال نہ ہا۔ میں جمعدار امانت کوں بہوں
 کھڑکائے۔ تے سارا ڈیپتہہ لاتے اوں کنوں لان تے ہاتھ رومز دی صفائی کرائی
 ہے۔“

عثمان احمد طنز نال مسکدا۔ ”توں اوکوں حقیر پئی جانڈیں حالانکہ امانت
 دی پوری گواہی ہے تے میڈی ادھی۔“ تے ول اونڈے میٹھے دے پگھرتے تھکیاں
 ہویاں اکھیاں کوں نظر انداز کرتے آہدا۔

”گھنٹے کنوں بکھا پیٹھاں۔ جلدی روٹی پکاڈے۔“

زیب النساء دی وڈی خواہش ہئی جو اونڈی دھی جے۔ پر ترے پتر اپریشن
 نال جیمے تاں لیڈی ڈاکٹر چوتھار سک گھنٹن توں منع کر ڈتا۔ پتر کھیڈن جو گے تھئے
 تاں گیند بے چاتے باہر نکل ویندے۔ کھانے تے سارے کٹھے تھیندے تاں عثمان
 احمد نکئی نکئی گالھ تے زیب النساء داند اق اڈیندا۔ یکے پتر کھڑ کھلن پے ویندے۔
 زیب النساء وی ولدا ڈیندی تاں پتر پیو دی وٹپ وچ تھی ویندے تے اوکھی رہ
 ویندی۔

زیب النساء نے پرنسپل دی حیثیت نال کالج وچ جوائن کیتا تاں سٹاف
 نے اونڈی پارٹی کیتی۔ اوکوں گلدستے تے تحفے ڈتوئیں۔ اونڈی تعریف وچ
 تقریراں کیتوئیں۔

اوکار ڈرائیو کریندی گھر دو آندی پئی ہئی۔ اوں مٹھائی دی دکان توں پے
 تے پتراں کیتے مٹھائی گھدی۔ پورچ وچ گڈی کھڑا تے ہارن ڈتا تاں جو مائی

برکتاں آتے گلدستے تھے تے مٹھائی دا ڈبہ لہا دے تے اندر چاؤ نچے۔ پر اندروں کوئی نہ آیا۔ او مشکل نال ساریاں شیں سنبھال تے اندر گئی۔ عثمان اخبار پیٹھا پڑھدا ہا۔ پتر پھل کھاتے چھلوا اڈے اڈے سٹ نے باہر نکل گئے ہن۔ عثمان نے ہک نظر زیب النساء کوں ڈٹھاتے ول اخبار پڑھن بہہ گیا۔

”مائی برکتاں کتھاں ہے؟“ زیب النساء پچھیا۔

”ہہوں پلیندی ہے۔ گالھ گالھ تے جواب ڈیندی ہئی۔ اج میں اوکوں جواب ڈے ڈتے۔“

”کیا مطلب؟“

”تنخواہ ڈے تے ہٹا ڈتیم اوکوں۔“

زیب النساء دا پیر چھلڑ تے تلکیا تاں ایویں لکیا پوری دھرتی تلوں نکل گئی ہو دے۔ اوں ساریاں شیں میز تے بھکایاں۔ بہاری پکڑ تے فرش صاف کرن لگی تاں عثمان دے چہرے تے مسکار کھنڈ گئی۔

سٹاف نے نہ تاں زیب النساء کوں کڈا ہن خوش پڑٹھا ہاتے نہ اداس۔ اوندے ماء پیوفوت تھئے۔ سٹاف ارمان کیتے گیا۔ اوندی اکھ سنی نہ تھئی۔ پتر دا اپریشن تھیا۔ موت دے مونہوں نکلیا پر کہیں اوکوں پریشان نہ ڈٹھا۔ امتحاناں دے دوران طالب علماں نے اوندے کالج دے سینٹر آتے فائرنگ کیتی۔ اوندی کارڈے شیشے بھنوں نیں، پر اوندے چہرے تے عجب جیہا سکوت ہا۔ کالج آندیں ہونیں اوں آپنیاں اکھیں نال ترے قتل تھیندے ڈٹھے۔ پر سٹاف کوں اوندے چہرے تے ڈریا افسوس دا کوئی تاثر نہ ملیا۔ ملک وچ وڈے کنوں وڈا حادثہ، طوفان، زلزلہ، سیلاب، دہشت گردی کجھ وی تھیندا۔ سٹاف تبصرہ کریندا پر او چپ ہوندی تے چہرہ سپاٹ۔

”ایہ بے حس عورت ہے۔ سخت گیر، سخت دل۔“ سٹاف تبصرہ کریندا۔
 ”وڈی جابر پرنسپل ہے بھئی۔“ کلرک، لیب اسٹڈنٹ تے کلاس فور دے
 ملازم آہدے۔

”ایندا کیا پر اہلم ہے بھئی؟“ لیکچررز زپنڈیاں۔ ”ڈسپلن دے بہانے اوں
 پورے سٹاف کوں اکا مارے۔ چار چار وچے تیں دفتر بہہ تے حکم چلیندی ہے۔ گھر
 وچن دا روح نہیں کریندا ایندا، نال ساکوں وی ترے گھنٹیاں تیں کالج موجود
 راہون دا آرڈر ڈے ڈتس۔ جیویں ساڈا پچھوں کوئی نہیں پیٹھا۔“
 ”افسری دانشہ ہے، افسری دا۔“ کوئی ہاں سرڈے کنوں آہدی۔ ”اتنے
 لوکاں تے حاکم بن بہون دی جس ای وڈی ہونڈی ہے۔“
 ایہا وجہ ہئی اونڈی ریٹائرمنٹ تے سارا عملہ خوش ہا۔

طالبات تے سٹاف نے ہال وچ اونڈی الوداعی پارٹی دا انتظام کیتا ہویا
 ہا۔ سٹاف دے نال میڈم زیب النساء ہال دو ودھی تاں چھوہریں نے اوکوں ابگوں
 ودھ ودھ تے ہار پوائے۔ اونڈے کنوں آٹوگراف گھدے۔ اونڈے نال
 تصویراں بنوایاں۔ چنگی بھلی پارٹی تھئی۔ پراگلے ڈینہ اخبار ایچ پارٹی دی خبرتاں
 کائناں ہئی مسز زیب النساء دی تصویر نال ایہہ خبر لگی ہئی:

”گورنمنٹ گرلز کالج کی پرنسپل مسز زیب النساء قریشی حرکت
 قلب بند ہونے سے انتقال کر گئیں۔ ریٹائرمنٹ پر الوداعی
 دعوت میں شریک ہو کر گھر پہنچی ہی تھیں کہ دل کا جان لیوا دورہ
 پڑا۔“

ہک اخبار دار پورٹر کالج ایچ چھوریں دے تاثرات گھنٹن آیا۔

ہک پولی: ”میڈم نے تاں ساکوں دھتیاں بنایا ہو یا ہا۔ کئی غریب چھوہریں دی فیس اوپلیوں ڈیندے ہن۔“

ہک پولی: ”میڈیاں ڈھیر ساریاں غریب چھوہریں سہیلیاں ہن جنہاں کوں میڈم یونیفارم تے کتاباں ڈیندے ہن تے آہدے ہن کہیں کوں نہ ڈسائے۔“

ہک نے اگوں ودھ تے آکھیا: ”میڈی ہک اتجھی سہیلی کوں تاں میڈم نے ڈانج ڈتا ہاتے اونڈی شادی تے وی آئے ہن۔“

ہک ہنجوں پونجھیدیں پولی: ”میڈی امی فوت تھئے ہن تاں میڈم میڈے گھر آئے ہن تے میکوں پیار کریندیں آپ وی روپے ہن۔“ آہدے ہن: ”میں جو تیڈی ماء دی جاہاں۔“

ایں دوران پورا سٹاف ہکا بکا کھڑا ہا۔

تھل مارو دا پینڈا

وسائی نے پیٹ گھروڑی دی چوتھی دھی وی خیرنال پرنا ڈتی تاں ایویں
لگیس جیویں زندگی داسار ابار لہہ گیا ہووے۔ ہک ہک ساہ ہکا پھل تھی گیا ہا۔ مہندی
والی رات جڈاں اپنے پرانے گھر کوں ٹر گئے ہن تے سکے سم پے ہن تاں اوں
چاریاں دھیاں کوں کٹھا پلہاتے آکھیا۔

”آپنی شادی دے ایہ تریہہ سال میں تہا ڈے فرض دے بار تلے پھاتی
رہی ہاں۔ ایہ راتاں میڈیاں پلنیں وچ جگارے پوندیاں ریہاں ہن تے سجھ
دیاں لاٹاں ناگ دی طرحاں میڈے سکھ آرام کوں ڈنگیندیاں ریہاں ہن۔ میڈا
لنگ لنگ تھکیرے نال بھینڈا رہے۔ پر میں جانڈی ہم ہک ڈینہ میں اڈن بوٹی دی
کار تھی ویساں جھڑی ہوادے جھولیاں وچ بے فکر تھی تے اڈدی ہے ودی تے اڈدی
اڈدی اسمان دوگم تھی ویندی ہے۔“

پروین، نورین، شاہین تے یاسمین نے ہک بے دیاں اکھیں وچ جھاتی
پاتی۔ ہراکھ وچ وسواس ہا۔ حیرانی تے ڈر ہا۔

”ول وسائی اوپری اوپری نظر انھاں تے پاتے بولی۔
”میں تے تہا ڈے ابے صلاح کیتی ہے جو اسان اپنی وستی چلے ونجوں۔“
”پر کیوں اماں.....؟“ پروین نے آپریں ہتھاں دی مہندی لہیندیں

وہل تے پچھیا۔

”ہن اس اڈا واپسی دا پندھ شروع تھی گے پتر۔“

”پر اماں! واپسی دے پندھ دا تھکیرا؟“ یا سمین آ پڑیں ننگے داسر

گوڈے تے رکھیندیں بولی۔

”واپسی دے پندھ دا کوئی تھکیرا انھیں ہوندا پتر۔ سارے رستے ڈٹھے

بھالے ہونڈن۔ آ پنے آ پنے لگدین۔ اُساں جتھوں آئے ہیں آخر اتھائیں ول

ونچناں ہونڈے۔ میکوں تاں خواہاں وچ وی کلا نچوالے دی مٹی ہکلاں مریندی

ہے۔ مائردے پنے توں لہہ تے وستی دو ونچوتاں ننگے جھے پے تے چالیں گستان

تے چھاں کیتی کھڑیاں ہن۔ انھاں چالیں تے لگیاں رتیاں ساویاں پیلھوں، پیلی

سرہم ڈاڈے دی حویلی آلی وڈی ساری پیر تے بوآدے کوٹھے نال نم دی خوشبو

میکوں سڈیندی پئی ہے۔“

چھوہریں نے ول ہک پے کوں ڈٹھا۔ ایہ وڈیاں وڈیاں چالھیں کریندی

سڈھی سادی اماں انھاں دی ہئی؟

”پر اماں! اسان تہاڈے کنوں دور کیویں.....؟“ نورین تھک ننگلیندیں

تے اکیس وچ آئے ہنجوں پیندیں بولی۔

”میکوں بڈھپے وچ سکھ نال راہون ڈیو دھیریں۔ آ پڑیں آ پڑیں گھر

وسدیاں رہو۔ آ پڑیں ڈکھ آپ جھاگو۔ اپڑیاں فکران نال آپ لڑن جوگا کر پڑتے

میں تہا کوں۔“

”اماں! توں تاں اصلوں اس اڈے کنوں جان پئی چھڑویندی ہیں۔“

وچلی شاہین کا ورنال بولی۔

”تساں میڈے کول کلا نچوالے ضرور ادا ہے۔ پر کلہیاں روندیاں

کھانڈیاں نہیں، سردے سائیں نال کھلدیاں ہمدیاں۔ تساں میڈے اُتے پک
ڈینہ روون تاں ضرور آسو۔ بس اوں ویلے میکوں سارے ڈکھ سٹا سٹاتے رو
گھنائے۔ میں بند اکھیں تے بند ہوٹھاں نال تہاکوں چھیکوی دلا ساڈے تے تڑ
ویاں۔“

”دھاڑ وو اتاں!“ پلیٹھی دی یاسمین گوڈیاں تے ہتھ مارتے بولی۔
”کجیاں ہاں ڈالن والیاں گالھیں کریندیں۔“ تے ول ساریاں دھیریں روون
پے گیاں۔

وسائی نے جو آکھیا ہا کر ڈکھایا۔ چھیکوی مہمان وی تڑ گیا تاں اوتے امیر
بخش آ پڑاں تھوڑا بوہتا سامان چاتے گاڈی وچ چڑھ بیٹھے۔

اج رستے دی دھوڑ و سائی کوں بدلاں دی کار پئی لگدی ہی۔ جیندے وچ
اواڈن پوٹی دی کاراڈ دی ویندی ہی۔ اونداروح کریندا ہا جو او پرے پرے تیں
کھنڈے کھیتاں، چالیں نال بھرے پئے، واہندے ماسردے سارے پانی تے
کجیاں کوں پالیں دی کارا پٹیاں پانہواں وچ بھر گھنے تے ہاں نال لاتے آکھے۔
”میڈے وچھڑیو..... میں آگئی ہاں۔“

بڈھی بوآنے انھاں دا کوٹھا کھول پڑتا تاں اوندے وچوں وسائی کوں ربیل تے
مہندی دی او ہا خشبو آئی جیندے وچ رسی رسی او پہلی دفعہ ایس کوٹھے وچ وڑی ہی۔
اوکوں کندھ وچ ٹھوکی اوکھی وی نظر آئی جتھاں امیر بخش نے آ پڑاں سہرا لہاتے ٹنگیا
ہا۔ وسائی نے مسک تے امیر بخش کوں ڈٹھاتے امیر بخش نے اوکوں۔

وسائی نے تاکی کیا کھولی ساری وستی اڈتے انھاں کول آگئی۔ جیویں
ٹوبھے تے ترسیے پکھیاں دا کھتھی ویندے۔ او انھاں تویاں گالھیں کوں گھٹ گھٹ

پنڈے بیٹھے ہن۔

وستی والے سارا ڈینہ کم وچ پئے راہندے ہن پرول وی لگدا ہا او واندے
ہن۔ ہر ویلے واندے۔ انھاں ہالیں دی کار جہڑے سارا ڈینہ۔ سچھ حویلی وچ چیکدے
باکدے روندے کھلدے تے کھیڈدے راہندے ہن۔

وسائی تاں سوچیا ہا او آ پئے کوٹھے وچ ہر ویلے سستی پئی راہسی۔ تیر ہاں
سالاں دے جگارے لہیسی۔ پر اوکوں ذرا گھل آندی تاں ڈو جھے کوٹھے والی بختو
روندی پندی آ کھڑدی۔

”اڑی ڈیکھ چاچی۔ رضو اچ وی میڈپے پئے کوں بکھائے۔ اوں رنج
جھیڑالائے۔ او رن میڈ اچھا پٹ تے راہسی۔“

کہیں ویلے مراد خاتون آ پئے ہالاں دا رووناں روون آ پندی تے
کہیں ویلے او ترک بچل اوں کنوں اولاد کیتے ٹونے آ پھدی۔

وسائی اک تک تھی گئی۔ ایہ تاں اوں سوچیا وی نہ ہا جہڑے مرنے پوترے
کیتے او دھیاں کوں چھوڑ آئی ہئی او زندگی دے نال نال ہر جالوس ودے مریندن۔
او کیوں کیوں ہکلے۔

وسائی نے ہن اندروں در مار گھدا۔ پچھلی دری کھول ڈتی جتھوں صرف
گستان، سر بہم تے کھوہ نظر داہا۔ اوندا روح کریندا ہا او انھاں بے جان تے گگ
دام شمیم نال سانگے جوڑ گھنے۔ پر ہن وی در کھڑ کدا۔ ست بھرائی منگر پکڑی بھاجی
منگن آئی ہوندی تے کہیں ویلے نوراموچی پیسے ادھار منگن آ کھڑدا۔

زندگی وچ سکون کیوں نہیں۔ آرام کبھی چند وچ لکیا پے؟ امیر بخش سارا
ڈینہ بیٹھک وچ بٹ کڑاک مارتے حقہ پیندا، رات کوں گھرو لیا تاں وسائی سر ہدھی

پئی ہئی۔

او بولیا: ”میں تاں سمجھدا ہم ہن ایہ سرتوں ول نہ پدھیسیں پر اتھاں وی تیڈا اوہو
پراناں و طیرہ نہ گیا۔“

”امیر بخش! زندگی ملکی کھڑی ہے۔ کجھ ڈینہ سکھ نال گزارن دی حسرت
ہئی۔ پر بگدے پوری نہ تھیسے۔“

”وسائی! بھریا و بیہرا ہے۔ توں کیندے کیندے کنوں کنڈ و لیسیں؟“
”امیر بخش! سکھ انھاں کوں ملدے جہاں دے کلہے گھر ہونڈن۔ میڈی
من تاں کوٹھے ابگوں کندھ اُسا رگھنوں۔“

”وسائی پاگل نہ بن۔ وستی چھاں مریسی۔ لوک کیا آکھسن؟ توں کیا
ڈیسیں؟“

پر جہڑے ویلے وسائی دا آ پئی ڈرانی نال جھیرا لگیا تاں وسائی کوں ڈسن
کیتے بہانہ مل گیا۔ ڈوکئیں سڈا تے کچی کندھ پوا گھڈس تے گلی وچ کھلن والادروی
بند کرواڈتا۔ پچھلی تاکی جیندا رُخ رُڑھیں تے گستان آ لے پاسے ہا، اوکوں بھنواتے
درلوا گھڈا تے سکھ داسا گھڈس۔ سوچیں شیت اوڈینہ آ گئے جیندی اوکوں تا نگ
ہئی۔

پراج سویرے او مٹی ولوڑتے سستی تاں سروچ کویلیاں ٹرن لگیاں۔ اکھیں
ابگوں سنوار آون لگے۔ اوں ول سر پدھیا تے دوا دی پھل ماری تے کھت تے سم
پئی۔ پر در سرتوں کھنڈا کھنڈا بت وچ ودھدا ویندا ہا۔ کجھ دیر بعد ایویں ترن لگیا
جیویں مٹی دا کھڈا وناں تڑکدا پیا ہووے۔ اوچیل تے ہتھ رکھی چنگھدی چنگھدی اٹھی
تے در کھول ڈتس۔ ولدی کھت تے ان سستی تاں لگیا ٹھڈی ہوا اوکوں ڈبھیندی پئی

ہے۔ سر بہم دی خشبو اوندے بت وچ سوئیاں دی کار پڈ دی پئی ہے۔ ہوٹھ سک
گئے۔ چاہندی ہئی اٹھی تے گھڑا منڈھاوے تے رچ تے پانی پیوے۔ پرٹنگاں دی
ست سک گئی ہئی۔ اودر کنوں باہر ڈیکھن لگی۔

اج باہر بدل ہن۔ فضا وچ ہلکا ہلکا اندھارا ہا۔ ہوا وٹاں وچ ریٹیاں
مریندی ودی ہئی۔ ہک سکے منڈھ تے ہل سرستی بیٹھی ہئی۔ سر بہم دا پیلارنگ وی پھکا
پھکا ہا۔ صمیز دا پانی سکیا پیا ہا۔ ایس بڈ دے نظارے وچ صرف گستان ہا جہڑا سب توں
صاف پیا ڈسدا ہا۔ بہوں خاموش، پرسکون، ستا ستا۔ اوندے آسے پاسے چالیں وی
سرستی گھلاں کھانڈیاں پیاں ہن۔

وسائی نے اکھیں نوٹ تے سمن دی کوشش کیتی پر لگدا ہا ہمسایاں سکیاں دی
کار بند روی اوں کنوں رس گئی ہے۔ اوکوں امیر بخش تے ڈاڈھی کاوڑ لگی۔ ایس مرد
ذات دا کیا اعتبار کہوے ویلے چھوڑ پوڑ ونجے۔ پیٹھا ہوسی نینگراں دیاں بٹاں سندا۔
آمیں تیکوں قصہ سناواں۔ ہوانے اوندے والاں وچ انگلیں پھریندیں
کھسکار کینا۔ پر کیا سناواں؟ تیڈا تاں آپناں قصہ ختم پیا تھیندے۔ حیاتی دے
چھیکڑی لھٹیاں وچ تیڈے کول سکون ہے۔ آرام ہے۔ خموشی ہے۔

سکون، آرام، خموشی..... وسائی دے ہوٹھاں تے مسکار آئی۔ پر
لگیا ایس مسکار کوں اوں زوریں مسنیں آپڑیں ہوٹھاں تے چھکے۔ دل وچ خوشی دی
کوئی چترنگ نہ ہئی۔ گستان دیاں چالیں دی اداسی ہولے ہولے ٹردی اوندے
سر ہانے ان کھڑی ہئی۔ شاید اوکوں گھٹن آئی ہئی۔ اوند ادا دل پھٹکن پے گیا۔ ایس
رتوں جو پپیاں بند نہ تھی و نجن اوں اکھیں پٹ گھدیاں۔

اوند ادا دل کینا کوئی تاں اوندے کول آوے۔ اوکوں آپڑیں سس نال لگن

والا جھیرا سناوے۔ کوئی آوے منجھ دا کھیر مسک و نجن دا روونڑاں رووے۔ کوئی تاں آوے
تے ڈتے اوڈے بال کیویں اک نک کیتی و دین۔ کوئی بھاجی منگن ای آونجے پر
خالی ہوار سیٹیاں مریندی رہی تے کتا روڈ دار یہا۔

قاضیاں دا نکا جھرا ککڑ ودا پکڑیندا ہا اتھوں لنگھیا تاں وسائی نے کمب دے
الانال اوکوں ہگل ماری پر ہال اوکوں ڈیکھ تے بھج گیا۔

انھاں پپلیاں نے بند تھیونیں تاں ول ایویں سہی۔ وسائی نے اکھیں بند
کرن دی کوشش کیتی پر اتھاں خوف تیا کھرا ہا۔ وسائی نے منہ تے چادر گھت
گھدی۔ اوکوں بلگیا کوئی پچھاواں گستان و چوں نکل تے تکھا تکھا ٹردا اوں دو آندا
پے۔

وسائی دا دل وی تکھا تکھا پھٹکن پے گیا۔ لگدا ہا ہنیں کھڑ ویسی۔ ول او
پچھاواں اصلوں سرتے آکھریا۔ اوڈے اُتے بویا۔ وسائی نے چیک مارن دی
کوشش کیتی پر ابگل وچ پھس گیا۔

”وسائی! وسائی! کیا تھئے تیکوں؟“

امیر بخش نے اوڈے منہ توں چادر ہٹا ڈتی تے اوڈے متھے تے واہندے پگھرتے
اکھیں وچ ہنچوں ڈیکھ تے پریشان تھی گیا۔

”قاضیاں دے نکتے نے ڈتے جو نانی روندی پئی ہے تے میں بھجیا

آیاں۔“

”امیر بخش! حالی ایہ کندھ سنی ہے، کچی ہے، ایکوں ڈھوا چا۔“

”ایہ کیا پئی آہدیں وسائی؟“

”ہا۔ میڈیاں دھیریں کوں وی سڈ واپٹھ۔ شاہین دا نکا بیمار راہندے۔“

نورین پے کہوں رُستی و دی ہی۔ یا سمین شودی تاں بھکے سنے گھرونچ پر نی ہے۔ پتہ
 نہیں کیوں گزار اپنی کریندی ہوسی تے او نویں پر نی پروین پتہ نہیں خوش وی ہے
 یا کائناں۔“

”کیا تھی گے تیکوں و سائی، ول فکر اں گل پاوٹن لگی ہیں؟“
 ”ہا..... امیر بخش! ایہ فکر اندیشے حیاتی دارنگ ہن تے خموشی سکون تے بے
 فکری موت دا کوجھا روپ۔ میں حالی جیوٹن چاہندی ہاں امیر بخش۔ میکوں جیوٹن
 ڈے۔“

بندتا کی

ماسٹر کریم بخش سیانے تے چالاک ہیشیار جلدی سبق یاد کرن والے بالوں
 کیتے جتنا سخت ہا، بھولے بھالے کند ذہن پالیس نال اوکوں اتنا ہی پیار ہا۔ او اکثر
 اتجھے بالوں کوں چھٹی دے بعد وی پڑھیندا ہا۔ سارے بالوں کوں سکولوں ٹورتے او
 کہیں بال کوں کلہا گھن پاہندا تے بہوں پیار نال سبق یاد کرویندا ہا۔ سارا محلہ ماسٹر
 کریم بخش دے گٹن گاندا۔ ماسٹر کریم بخش دا پیو اونڈے بلپن وچ ای مر گیا ہا۔
 اونڈی ماء نے ڈوجھی شادی کیتی ہئی جیندے وچوں عانتہ ہئی۔ جیکوں سب آشناں
 سڈیندے ہن تے ول آشناں دا پیو وی اوکوں یتیم کر گیا۔ اماں نے دکان دے
 کرائے تے وڈی مشکل نال انھاں کوں پالیا۔ ڈوہیں جوان تھئے۔ آشناں محلے
 دیاں چھوہریں کوں سیپ کڈھن سکھیندی ہئی تے کریم بخش وی ماسٹر لگ گیا ہا۔
 تے ول ہک ڈینہ اماں نے وی اکھیں نوٹ گھدیاں۔

ماء دے مرن دا ارمان تاں کریم بخش کوں بہوں ہا پر ایہ سوچ تے او غم
 دے اندھے کھوہ وچ وچ ڈھانڈا جو جہڑے گھرو وچ او راہندا تے جہڑی دکان دا
 کرایہ کھانڈے او آشناں دے پیو دی ہئی جہڑی او آٹنی بیماری دے دوران آشناں
 دے ناں لکھ گیا ہا۔ ہن آشناں چاہوے تاں آٹنی شادی دے بعد کریم بخش کوں
 گھروں ٹور سگدی ہے۔

اج تاں آشناں نے وی ارمان کیتے آئے سکیاں دے وچن دے بعد پہلی

واری رات کوں آٹے کمرے دا کونڈا اندروں بند کر گھدا ہا۔ ڈوہیں جہڑے پلین
 وچ لک چھپاتے گاڈی گاڈی کھیڈ دے ہن، ہک تھالی وچ کھاندے تے ہک منگر
 وچ پیندے رہے ہن، ہن ہک ہے کیتے او پرے بن گئے ہن۔ آشاں پہلے خود کریم
 بخش دی روٹی چا آندی ہی ہن کئیں شاگرد دے ہتھ بھیجن لگ پئی۔

اماں دا چہلم تھیاتاں چاچے جنڈن شاہ نے ہک پاسے ونج تے کریم بخش
 کوں بہوں ساریاں گالھیں سمجھایاں جنہیں وچوں سب توں اہم گالھ ایہ ہی جو
 جوان بازو گھر پلہاون والے تے اللہ دا وڈا عذاب ہے۔ ہر مہینے او پیکے گھر جتنے
 کپڑے دھو لسی اتنے رسے وارث دی پگھی وچ بدھیں۔

”توں کیاں سمجھدیں چاچا۔“ کریم بخش کا وڈ جھل تے پو لیا۔ ”میکوں
 احساس کانتی۔ سیداں وچ رشتے دی خاطر تاں ہن تیں اماں او کوں پلہائی رکھے۔
 ہن غیر ذات وچ بھین کڈھ تے میں آٹے گل وی عذاب پاواں تے اوند خانہ وی
 خراب کراں۔ جیکر تیکوں سیداں وچ رشتہ لبھ پو دے تاں ول میڈے نال گالھ ان
 کریں۔“

آشاں ہولی ہولی او از وچ چھوہریں کوں درس ڈیندی رہی پر ایویں
 جیویں کوئی اچار پدھرتے کلبا پیٹھا ڈسکدا ہووے یا جیویں تھل وچ کوئی کونج راہ
 بھل تے دردیلے انا ل وچھڑن والیاں کوں ہکلاں ودی مریندی ہووے یا جیویں
 پہلی دفعہ پنجرے وچ پھاتی چڑی چوں چوں پئی کریندی ہووے۔

تے ول ایہ الاوی بندھی گیا۔ او بہوں پہلے چھوہریں کوں چھٹی ڈے تے
 اپنے بسترے تے ونج ڈھٹی۔ ڈاڈی بختو نے ڈسیا ہا چا جنڈن شاہ کہیں غریب
 شریب سیدار شتہ لبھ آیا ہا جیندے تے کریم بخش وڈا کوڑیجا ہا۔

”میڈی بھینٹ جا سید امکان والی ہے۔ کوئی جوڑتاں ڈیکھو ہا۔ تے ول او

نیک مشوم ہے۔ کوئی نیک اللہ دا پانھا ای او ندے قابل تھی سبکدے۔“

تے ول اللہ دے پانھے دی تا نگ وچ کجھ سال پے وی لنگھ گئے۔ ڈینہ
کوں حویلی وچ اماں دی رہائی بڈھی بیر ہوا دے نال ساں ساں کریندی تاں ایویں
لگدا اماں ہولے ہولے رو رو تے آشاں دی پارت پئی ڈیندی ہووے۔ رات
کوں تارے نکلدے تاں ایویں لگدا اماں دے ہنجوں آسمان تے موتی بن تے کھنڈ
گن۔

کریم بخش تے آشاں پے زیادہ او پرے تھیندے گئے۔ کریم بخش دا
دل پالیں نال زیادہ لگدا گیا تے آشاں دا دل چھوہریں کنوں اتنا ہی چودا گیا۔ کوئی
یار دوست کریم بخش کوں شادی دا آہداتاں او چڑ پوندا۔

”میں ایڈا بے غیرت کاسی، یتیم بھینٹ کوں پلہاتے آپ سہرے ہدھ
کھڑاں۔“

”بھرا ہووے تاں اتبھا۔“ کوئی تعریف کر ڈینداتے کوئی طنز نال مسک

پوندا۔

اماں دے ترتجے ورہنے تے چاچا جندن شاہ کریم بخش کوں ول ہک
پاسے گھن گیا۔

”کجھ پتہ ہئی لوک کہیاں گالھیں کریندے پن۔ لوک تاں سکے بھینٹ
بھراواں کوں نہیں بخشیندے تساں تاں ول.....“

چاچا جندن شاہ نے بہوں ڈردیں ڈردیں گالھ کیتی۔ اوندا خیال ہا کریم
بخش تے واجھلوڑے دی کارچو پوسی تے اندھاری گھول ڈیسی۔ پر او بالکل چپ

ہی۔ صرف اتنا بولیا: ”وَل.....؟“

”وَل تُوں ای کتھائیں پر بیچ پو۔ لوکاں دامنہ بدھنؓ خاطر ای سہی۔“
 رات تھی۔ ورپنے تے آئے سکے کھنڈ پند گئے۔ روز دی کارو بیڑا سنجیاں
 تھی گیا۔ ہوا بند ہی۔ پیر دی ساں ساں وی کھڑ گئی ہی۔ آسمان دے تاریاں اُتے
 میلے بدلاں نے آپڑیں چادر سٹ ڈتی ہی۔ دھرتی بہوں ٹھڈی ہی۔
 ایں دھرتی تے کریم بخش کجھ دیر ننگے پیر کھڑا رہا تے ول کھسے پاتے
 آشاں دے کمرے دو گیا تے ہولے نال در کھڑا کائیں۔

”جی ادا!“

”در کھول۔ ضروری گالھ کرنی ہے۔“

کجھ دیر درتے ڈونہیں پاسے ساہواں دا الا ای آندار یہا تے ول آشاں
 نے در کھول ڈتا تے ہک پاسے تھی تے کھڑ گئی۔ کریم بخش ہولے ہولے ٹردا اوندی
 کھٹ تے ونج پیٹھا۔ جہڑی کھٹ تے اماں دی ہک پانہہ تے آشاں تے ڈوجھی
 پانہہ تے کریم بخش سر رکھ تے سداہا۔ اوں کھٹ دی جھولی وی لاش دی کار ٹھڈی تھی
 گئی ہی۔

”بہہ۔“ کریم بخش دا الا اوکھا نکلیا۔ آشاں تلے پڑ چھے تے ای بہہ گئی۔

”میں تاں بہوں پہلے چاہندا ہم تیکوں ٹور ڈیواں۔ پرتوں چاندیں

خاندان دیاں رسماں ریتاں۔ پرہن میں مجبور تھی گیاں جو.....“

آشاں دیاں اکھیں وچ اُمید دی ہک شعاع لشکی۔

”جو لوکاں دی گالھ من گھناں تے.....“

آشاں دیاں اکھیں وچ ہی وی لاٹ آ گئی۔

”تے آپ ای شادی کر گھناں۔“

ڈیو او سم گیا۔ آشاں دے منہ تے اندھارا اکھنڈ گیا۔

”پر میں شادی تیڈی مرضی نال کریاں۔ جہڑی چھوہر توں پسند

کریسیں۔ تے اونویں وی ماء دے بعد ایہ بھینٹیں دا حق ہونڈے۔“

”ماء دے بعد.....“ آشاں ڈسکیاں بھرتے رووٹ لگ پئی۔ پتہ نہیں

کتنے ہنجوں او اکھیں دے بن پچھوں جھلی ودی ہی۔ بن ترٹ پیا تے ہنجواں دی چھل آ

گئی۔ کریم بخش اونڈے سرتے ہتھ رکھتے باہر نکل گیا۔

تے کجھ مہینے بعد ای آشاں صاحبو کوں بھر جانی بنا تے گھن آئی۔ صاحبو غیر

ہئی پر آپی ذات دی ہی۔

ویہڑے دی خموشی بھینج گئی۔ دول نغاریاں دا بہوں شور مچیا۔ کنوار دی

ر مجھول دی چھن چھن نے برناں دیاں سلھاں اتے چنچکاں دا اینہ وسا ڈتا۔ پر ایہ چھن

چھن، ایہ چنچکاں جیویں کریم بخش تے نہیں، آشاں تے پیاں وسدیاں ہوون۔

اونڈیاں اکھیں وچ خواہاں دی جنج ٹرن پے ویندی۔

کریم بخش حالی وی سارا ڈینہہ پالیں کوں پڑھاوٹ وچ رچھیا راہنڈا۔ شام

کوں آندا تاں صاحبو دیاں نظراں نال نظراں نہ ملا سگدا۔ رات تھیندی تاں

آشاں بھرا بھر جانی دی خدمت داری کیتے ویہڑے دے نلکے وچوں بالٹی بھرتے

غسل خانے رکھ ڈیندی پر سویرے بالٹی اویں بھری ڈیکھتے حیران تھی ویندی۔

صاحبو دیاں اکھیں وچ کجھ عرصہ تاں شام دا اندھارا اتھار بیہا پر اول اتھاں

تارے چمکن پے گئے۔ او سارا ڈینہہ آشاں نال کھل مذاق وچ لگی راہنڈی۔ دیر تیں

اونڈے والاں وچ تیل لیندی۔ کنگھی ڈے تے اونڈی گتھ بھینڈی۔ آپنے جوڑیاں

وچوں کچھ کپڑے اوکوں وی سی ڈتے۔

تے دل صاحبو دے خاندان وچوں آشاں کیتے وی رشتہ آ گیا۔ پر صاحبو نے کریم بخش تیس گالھ و بچن کنوں پہلے رستے وچ جھل گھدی۔

”ایہ تاں واٹھ سٹہ بن ویسی۔ میں وٹے داکم کائناں تھیون ڈیساں۔“

آپنی ذات دا ہک پیار رشتہ وی آیا پر او وی صاحبو نے ہٹک ڈتا جو او چھوہر اوندی شہزادیاں جہی ننان وانگن سوہناں کائنی۔

سال تھیون والا ہا۔ ہڈھڑیاں صاحبو کوں ویہڑے وچ بھج دے دھڑکدے، باریاں باریاں شیں چنڈے تے ٹپے مارتے پوڑھیاں چڑھدے ڈیہدیاں تاں منہ وچ انگل پا گھندیاں تے کوئی تاں دھڑکا وی ڈے ڈیندی۔

”کنوار! ارام نال، دھیان نال۔“

پر دھڑکے دے جواب وچ صاحبو زور دی کھدی۔ اوندی کھل وچ کیا ہوندا ہا، کہیں کوں سمجھ نہ آئی۔

اج سویر نال ای کریم بخش دارو ماندا ہا۔ ہلکا ہلکا تپ وی ہا۔ پالیں پڑھاون دادل نہ پیا کریندا ہا۔ چھٹی تھیون کنوں پہلے ای او گھر دوڑ پیا۔ اوندادل کریندا پیا ہا او وچ تے صاحبو کنوں سرگھٹواوے۔ اوں آ پڑیں کمرے وچ ڈٹھا تاں صاحبو اتھاں کائے نہ ہی۔

آشاں دے کمرے دا کونڈا اندروں بند ہی۔ کریم بخش نے ذرا جہی تاکی کھول تے ڈٹھا۔ آشاں تے صاحبو چہرے تے ستیاں پیاں ہن۔

ارداس

مینہ جھڑدی رُت ہمیش کنوں ربیل دی دل بھاوٹی ہئی۔ بدل دی پہلی گجکار
یا مینہ دی پہلی کنٹ مرن دے نال ای او آ پنے کمرے دی تاکی کھول ڈیندی تے ہو ادا
پہلا جھولا اوڈی روح وچ ٹھاڈل گھول ڈیندا۔ او کوئی نظم، کوئی گیت لکھن پہہ
ویندی۔ پراج تاں بدلاں دی گجکار نے اوڈے دل کوں ڈرتے وسواس نال بھر
ڈتاہا۔ اوں کئی واری اپڑیں تاکی کوں ڈیکھ تے ترسلا کیتا جو کنڈا مضبوطی نال بند ہے
یا کائے نہ۔

ربیل اندرون شہر دے بند تے گھٹے نپے ماحول دی جَم پل ہئی۔ ایویں
جیویں او کہیں پرانی حویلی دا ہک بند روشن دان ہووے۔ او علم دیاں ساریاں
شخائیں اپنے اندر چھک گھٹن چاہندی ہئی۔ اوں وڈی مشکل نال گھر والیاں توں
کالج وچ پڑھن دی موکل گھدی ہئی۔

کالج گھر دے نال ہاتے او ایویں سنبھل سنبھل تے پیر چندی جیویں
راہواں وچ کنڈے وچھے پئے ہوون۔ کوئی پڈ بگیا تاں زخم تے کوئی دوانہ لیسے بلکہ
اونڈے پیر زنجیراں نال بدینج وین۔ ایہا وجہ ہئی اوں اپنی سہیلی عافیہ دے بھرا خرم
کوں آکھ ڈتاہا او اونڈے گھر آ پناں رشتہ نہ بھیجے۔

خرم اونڈیاں غزلاں، نظماں دی اصلاح کریندا ہاتے چانڈا ہا جو اونڈی
شاعری وچ لکھے جذبے اونڈے کیتے ہن پر ربیل اپنے ماء پیو دے اگوں چنگی شریف

دھی بنے راہون دی خاطر جذبیاں دے انھاں پھلاں کوں مکول سٹن دی کوشش
کریندی راہندی ہئی۔

کالج توں آندئیں ہک لوفراؤنڈا ہتھ پکڑن لکھیا تاں اوں اوکوں زور دی
چاٹ ماری پر جڈاں اوندے ہتھ وچ پستول ڈٹھی تاں کمب گئی۔ کہیں بندے کوں
آندا ڈیکھتے او بولیا۔

”یاد رکھ بدلہ ضرور گھنساں۔“ ایہ آکھتے او چلیا گیا۔
رنیل تاں نازک پھل ہئی۔ تتی وادا ہک جھلوڑا وی نہ سہہ سگی تے کھلا گئی۔

انج ترتجھا ڈینہ ہا رنیل بخار وچ تپدی پئی ہئی۔ پر کل کنوں اوندے
ایف۔ اے دے امتحان وی شروع پئے تھیندے ہن۔ امتحان نہ ڈیون ڈوں سال
دی محنت ضائع کرن ہئی۔

رات طوفانی تھی گئی ہئی۔ مینہ داشوراج بہوں ڈرا کلا محسوس پیا تھیندا ہا۔ او
پلنگ تے سستی چھت دو تاڑی پئی ہئی۔

ابا جی اندر آئے۔ اپنی پُسی ہوئی چھتری کوں کھنڈا تے ہک چنڈ وچ
رکھیا۔ باہر ویندیں ویندیں کھڑ گئے تے اکھیونے:

”رنیل پتر! سویرے کالج چھتری گھدی ونجیں۔ موسم دا اعتبار کائے

نی۔“

”ابو جی! ایہ نکی جہی چھتری کیوں میکوں باہر دے طوفان کنوں بچسی۔“

”کوئے نہ پتر۔“ ابو جی اوندے کول پہہ گئے ”طوفان شوفان نہیں آندا،

بدل و سیاوی تاں تھوڑا جیہاوسی۔“

”ابو جی!“ رنیل بے وس تھی تے بولی ”میکوں تاں تھوڑے جہے مینہ کنوں

وی ڈر لگدے۔ تہا کوں کیا پتہ ابو جی۔ آساں چھوہریں دے دل کتنے چھوٹے
ہوئین۔ آساں ہلکی جہی بارش، ذرا جہی کھمٹن کنوں وی ڈرویندیاں ہیں۔“

”پتر تیڈا کالج نال ای تاں ہے۔ صرف ڈوگلیاں دا فاصلہ ہے۔ نیڑے

ہوون ڈی وجہ کنوں تاں کالج داخل کرایا ہم۔ نتاں میٹرک کافی ہئی۔“

”ابو جی! کڈا ہیں کڈا ہیں ڈوگلیاں دا پنڈھ وی میلاں جتنا ودھ

ویندے۔ تساں سویرے میکوں کالج چھوڑاوائے۔“

”نہ ربیل۔ میکوں بہوں سویر نال کم تے ونجواں ہوئدے۔ توں پریشان

ہیں۔ کوئی گالھ ہے؟“

ربیل دارو کیتا او ابو جی نال لگ تے رووے۔ اُنھاں کوں سبھو کجھ ڈس

ڈیوے۔ پرؤل اوکوں یاد آیا اُنھاں دا خلعے کنوں پہلے ای اوکوں ڈس ڈتاہا۔

”یاد رکھیں ربیل۔ جیکر میں کوئی اتجھی گالھ سُن گھدی تاں پڑھائی چھڑوا

ڈیساں تیڈی۔ میکوں تیکوں کالج داخل کراون دا پچھتاوا نہیں ہوونناں چاہیدا۔“

ایں خیال دے نال ای ربیل نے آپٹیاں اکھیں وچ آئے ہنجوں پونجھ

گھدے۔

”کجھ نہیں ابو جی۔ میکوں نندر آندی پئی ہے۔ دروازہ بند کر ڈیو تے ذرا

تاکیاں ڈیکھ گھنو کنڈا لگا ہوئے ناں۔“

سویر تھی گئی ہئی۔ مینہ کھڑ گیاہا۔ چڑیاں دی چلکارو بیڑے وچ کھنڈ گئی ہئی۔

بدلاں دے پچھوں جھاتی پنڈے سمجھ دیاں شعاعواں وچ مسکار لگی ہئی پر ربیل کوں

انج دی ایہ سوہنی سویر وی ڈریندی پئی ہئی۔

”اماں! میکوں کالج چھوڑا ونا۔“ اوں ناشتہ پکیندی ماء کوں ہولے نال

آکھیا۔

”دماغ خراب ہے تیڈا۔ روز کلہی ویندیں۔ اچ میں گھر دے سارے کم

ہک پاسے رکھتے تیڈے نال ونچاں؟“

”اماں! پتہ نہیں اچ میکوں ڈر پیا لگدے۔“

”جیکر ایڈی ڈرو ہاویں تاں لڑ مرتے داخلہ کیوں گھدا ہاوی۔ چھوڑ سارا

جھیڑا۔ اچ ای گھر بہہ ونچ۔“

”اچ میڈا امتحان ہے اماں۔“

”تیں کہڑے امتحان ونچ پاڈتے میکوں۔ میں آہدی ہاں آرام نال پہہ

ونچ گھر۔“

تے ربیل اچ ول وڈی ساری چادر منہ تے ولھیٹ تے کالج چلی گئی۔ او

آپڑیں سہلی عافیہ کوں سبھو کجھ ڈس ڈیوناں چاہندی ہی۔ شاید او خرم کوں آکھتے

اوندی مدد کرے۔

پر خرم دے رشتے توں انکار دی وجہ کنوں عافیہ وی اوندے نال نراض

ہی۔ او اوندی کوئی گالھ سنے بغیر ای منہ موڑتے چلی گئی۔ ”اللہ سائیں! میں خموشی

دے کہڑے اندھے کھوہ ونچ ڈٹھی پی ہاں جتھوں میڈا االا باہرو نچ ای نہیں سگدا۔

شاید عامر لالا ای میڈی او از سن گھٹن۔“

اندھے کھوہ ونچ جیویں ہک شعاع لٹھی۔ اوں کالج کنوں عامر کوں فون

کیتا جواچ او اوکوں گھر ملن ضرور آوے۔ اونداکلہا بھرا عامر آپی تکی تے مخری ہوئی

ذال نال انچ راہنڈا ہا۔

او گھر ولدی پی ہی تاں ربیل کوں او ہونینگر ول آپنے پچھوں آندا نظریا۔

اوتکھے تکھے ٹردی آ پنے گھر آ گئی۔ اونداساہ چڑھ گیا ہا۔ متھے تے پگھر لشد اپیا ہاتے
اکھیں وچ تھکیرے دی لالی ہئی۔

عامر اوندی تانگھ وچ بیٹھا ہاتے بھر جانی اخبار پیٹھی پڑھدی ہئی۔ عامر
اوکوں ڈیکھ تے حیران تھی گیا۔

”توں وپلی کیوں آندیں ربیل؟“

بھر جانی اوکوں ڈٹھیاں بغیر بولی:

”توبہ..... اخبارتاں بس اتجھیاں خبراں نال بھریا پے۔ شک دی وجہ توں
بھرانے بے قصور بھین کوں قتل کر ڈتے۔ چھوہر کوں کھڑاؤن توں ہٹکن تے غنڈے
نے نینگر کوں گولی مار ڈتی ہے۔“

ٹھاہ..... ربیل کوں ایویں محسوس تھیا جو اوندے کناں وچ گولی دا آلا آیا
ہووے۔ خون کیندا تھیا؟ ربیل دا..... غنڈے دا..... یا عامر دا؟ ہک سریر اوندے
پورے بدن وچ کھنڈ گئی۔ بھر جانی اخبار ہک پاسے بھکاتے بولی:

”سارے فساد دی جڑھ ایہ آزاد تھی و نجن والیاں چھوہریں ہونڈین۔
انھاں دی طرفوں کوئی گالھ تھیندی ہے تاں کہیں کوں جرأت پونڈی ہے۔“
”ساریاں چھوہریں ہکو جیہاں نہیں ہونڈیاں۔“ عامر سر چاتے بولیا۔

”میڈی بھین دی مثال سامنے ہے۔ ایندی شرافت، حیاتے بہادری
اگوں کہیں دی جرأت کاسی جو ایس دواکھ وی چاوے۔ اینکوں پڑھاؤن دی حماست
صرف میں کیتی ہم تے اچ تیں ایندے اتے مان ہے میکوں۔ اچھار ربیل، ایہ ڈس کیا
گالھ ہے؟ اچاچیت ای سہڈ گھدی۔“

ایس وسمی ہوئی ہرنی تے عامر نے ایویں اعتماد تے مان دا چال سنیا ہا جو او

اوندے وچوں نکل ای نہ سگدی ہئی۔ اوندے سنگھ وچوں اُکھے اُانکلیا۔
 ”بس لالا، دل اداس ہارن کیتے۔“

رنیل کوں ایویں محسوس تھیا او بانس دی پوڑی نال کہیں پرانے تے اُچے کھنڈر دی
 چھت تے چڑھ آئی ہے۔ ایویں لگدے اُوندے ذرا جے بار نال ایہ عمارت تے
 دُھے پوسی پر جڈاں اونو تے تے ڈیہدی ہے تاں پتہ لگدے کہیں او پوڑی اُتھوں ہنا
 گھدی ہے۔

اج تر تیکھا پر چہ ڈے تے او تیکھے تیکھے گھر واپس آندی پئی ہئی۔ اگلے موز
 تے آئی تاں بگی خالی ہئی۔ اچا چیت او ہونینگر اُوندے ابگوں آ گیا۔ اوندے ہتھ وچ
 پستول ہا۔

”میڈے نال جُل۔ نتاں اتھا ہیں گولی.....“

رنیل کمب گئی۔ ماء پیو، بھراتے سہیلی نے پتہ نہیں کجیاں کجیاں گولیاں اوندے ہاں
 وچ لہا ڈتیاں ہن۔ اُوندے وچ جان رہ ای کڈاں گئی ہئی۔ ایہ چھیکوی ساہ ہا جہڑا
 اوں چھوہر دی گولی دے نشانے وچ ہا۔

اچا چیت ہک بندہ آ گیا۔ چھوہر نے پستول لکا گھدا۔ بندے اوں کنوں
 راہ پچھیا۔ اوہ ڈساوُن لگا تاں رنیل جلدی نال ہک کھلے دروازے وچ وڑ گئی تے در
 اندروں بند کر گھدا۔

ایہ ہک پرائمری سکول دی خالی عمارت ہئی۔ اتھاں وی خموشی ہئی۔ املک
 خموشی۔ ہر کمرے تے چپ دے جندرے لگے ہن۔ ہر در آ پنے آپ تے وی بند۔
 تے رنیل آ پڑاں ساہ نھل تے دردی و لیک وچوں ڈہدی پئی ہئی۔ نینگر
 اوکوں لبھدا پیا ہا۔ ول او کجھ پرے بہہ گیا۔ در نال لگے اوکوں خبر نہیں کتنے گھنے تھی

گئے پر او نینگر جیویں اوکوں ای تا نگدا بیٹھا ہاتے ربیل جیویں بو کے دی کار کھوئی اچ
لکدی کھڑی ہئی۔ کڈاں رسہ ترے، کڈاں ہتھ پھٹکے تے او ڈونگھے پانی وچ وچ

ڈھاوے۔

تھک ہارتے اوہ نینگر چلا گیا تاں ربیل داساہ ول آیا۔ او ہا ہر نکل تے اپنی
بگلی وچ مڑ گئی تے اچا چیت ڈٹھا جو او چھو ہر کتھاؤں آتے او ندے نال نال ٹرن پے
گے۔ او پتہ نہیں کیا پیا آہدا ہا۔ ربیل دے جیویں کن بند تھی گئے ہن۔ نہ کجھ سٹیندا ہا
تے نہ کجھ نظر دا ہا۔

تے ول جیویں دھپ وچ چھاں نظر آونجے۔ سامنے ابو جی آگئے۔ چھو ہر
کھسک گیا۔ تے سڑدی ہوئی ربیل بھج تے چھاں تلے آگئی۔

”ابو..... ابو جی..... او میکوں..... زبردستی.....“

پرائیں چھاں وچ تاں بھاہ دے بھا نہڑیچ گئے۔

”چپ..... کجھ بول تے محلے وچ ذلیل نہ کر میکوں۔ ذرا او از نکلی تاں گل

گھٹ تے اتھائیں سٹی ویساں۔ گھروں جنازہ نہ پھوسی تیڈا۔“

ربیل نے اپنے منہ تے ہتھ رکھ تے ڈسکیاں کوں گھٹ گھدا ہا۔ اماں

ویڑھے وچ کھٹ تے تسبیح گھدی بیٹھی ہئی۔ سرتے بوچھن پدھیا ہا۔ اکھیں لال ہن۔

ابا جی نے ربیل کوں ہک پاسے دھکا ڈٹاتے آپ ہا ہر نکل گئے۔

”اماں..... میڈی گالھ سٹج..... اماں میں..... میں اماں..... کجھ سٹتاں

گھن اماں۔“

او ڈسکدی پئی ہئی، تڑپدی پئی ہئی، کمبدی پئی ہئی۔ پر اماں اوکوں کپاہ دی

کار ماری پنچی ویندی ہئی۔

”کہیں پاسے دانہ رکھیو۔ مریوں نہ گئیوں۔ کہڑا منہ چاتے آ گئیں
اتھاں۔ مریں شالا۔ کھٹڑا چوی۔ قبر سڑی۔“

ہتھاں دے نال مندیاں پلوتیاں داوی مینہ وسِ پیاہا۔ او بیا کجھ نہ آ کھ سگی
تے بھج تے آٹنے کمرے وچ وڑ گئی۔ اندروں در مار گھڈس۔

رات کوں ابو جی واپس ولے تاں نال چا چا سلیم وی ہن۔ چا چا سلیم بہوں
خوش ہن۔ ابو جی نے ربیل کیتے اونڈے پنچ پڑھے حلوائی پتر دارشتہ من گھڈاہا۔

اماں نے ربیل دے کمرے دا در کھڑ کایا۔ ڈھیر دیر تیں در نہ کھلیا تاں در
بھن تے سبھو اندر گئے۔ ربیل دی دماغ دی رگ پھٹ گئی ہئی۔

(اونڈی اُرداس ہر راہ بند بڈیکھ تے ہن نک دے رستے لہو بن تے نکلدی

پئی ہئی۔)

سُنچاٹ

پروفیسر مظفر علی آپنی لائبریری وچ فلسفے دی ہک کتاب وچ گم ہا۔ کئی
سالاں کنوں تاکیاں کھلیاں نہ ہن۔ دروی ایویں بندراہندا جوہوا کیتے کوئی ولیک نہ
نظر دی ہئی۔ اندر آون دی نہ کہیں کوں اجازت ہئی تے نہ جرأت۔

مظفر علی دی لائبریری وچ صرف پروفیسر مظفر علی ای اوندے نال راہندا
ہا۔ پروفیسر..... اوندا علم..... اوندی شخصیت..... اوندی سُنچاٹ..... بہوں عزیز،
بہوں پیارا ہئی اوکوں ایہ پروفیسر۔

ریٹائر تھیون کنوں پہلے مظفر علی بہوں پریشان ہا۔ اوں پروفیسر مظفر علی کوں

آکھیا:

”پروفیسر توں میڈے نال راہویں۔ جدا نہ تھیویں۔ توں میڈے نال
ہوندیں تاں لوک میڈی راہ وچ اکھیں وچھیندن۔ میکوں سر سر آہدیں انھاں دے
منہ نہیں تھکدے۔ سیمینار تے کانفرنساں وچ لوک میڈے کنوں آٹوگراف منگدین۔
میڈا سٹاف میڈے احترام وچ کھڑا تھی ویندے۔ طالب علم رستہ چھوڑ ڈیندن۔
پروفیسر میڈے کنوں منہ نہ موڑیں..... میں تھیڈے بغیر ادھورا ہاں۔“

ایں پروفیسر کوں آپناں سنگتی بناون کیتے اوں بہوں محنت کیتی ہئی۔ آپناں

شہر بہاولپور چھوڑیا ہس۔ ماء پیو کنوں نکھڑیا ہا۔ اتنا تیں جو آپناں زمیناں وچ تے پی
ایچ ڈی کرن لندن چلا گیا۔ اتھاں شادی وی کیتی پر انگریز ذال ہک پتر داتخفہ ڈے

تے کہیں بے نال ٹر گئی۔

تے واپس آتے پنجاب یونیورسٹی وچ پروفیسر ڈاکٹر مظفر علی کون کہیں دی
لوڑ محسوس نہ تھئی۔ نکلے کاشف کون آیا بہوں چنگی طرحاں پلیندی پئی ہئی۔ یونیورسٹی
وچ زندگی سوہنی پُرسکون پئی گزردی ہئی۔

بس اور ریٹائرمنٹ توں پہلے پریشان تھیا ہا پر پروفیسر نے اوکوں ترسلا ڈٹتا۔
”توں گھبراندا کیوں ہیں مظفر علی۔ عہدہ میڈے کنوں جدا تھیسے۔ ہیڈ آف
ڈیپارٹمنٹ دی کرسی تے دفتر میڈا ساتھ چھڑیرن۔ سرکاری نوکری تیکوں رخصت کر
ڈیسی پر..... میں یعنی پروفیسر تاں ہمیش ہمیش میڈے نال راہساں۔ میڈا علم، میڈا
شعور، میڈا فلسفہ، سب کجھ حیاتی دے آخری ساہواں تیں میڈے سنگتی راہسن۔

مظفر علی نے لمبا ساہ گھدا جیویں ویندی روح کون اپنے اندر ولا گھدا
ہووس۔ ایہا وجہ ہئی جو جڈاں اونڈی الوداعی پارٹی تھئی تاں بہوں ڈکھ، بہوں مونجھ
دے باوجود اونڈے منہ تے تراوت ہئی۔ اوں وڈی بہادری، وڈی خوش اخلاقی
نال آپرے ریٹائرمنٹ کون قبول کر گھدا ہا۔ اوں اپنی پروفیسری، اپنی کتاباں
تے اپنے آپ کون لائبریری وچ بند کر گھدا ہا۔ پتر کاشف نال وی گھٹ ملاقات
تھیندی ہئی۔ پروفیسر مظفر علی نے اوکوں ٹیوٹر رکھ ڈتے۔ پر اونڈا رزلٹ کڈا ہیں
اتجھانہ آسگیا جیجھا او چاہندا ہا۔ اونڈیاں ڈتیاں اکثر کتاباں دے صفحے جڑے رہ
ویندے۔ او انھاں کون پڑھے بغیر ای رکھ ڈیندا۔ ہک ڈینبہ اوں اپنے سامنے
اوکوں بک کتاب پڑھن کیتے آکھیں تاں کجھ دیر بعد او اک تے بولیا۔

”ابو جی! میکوں ایندی سمجھ نہیں پئی آندی۔ دراصل میڈا ایں پاسے

رجحان کائے نی۔“

”جانداں میں تیڈا رُحمان۔“ او کوڑ تیج پیا۔ ”تیکوں بس کرکٹ دا میدان ای چاہیدا ہے جتھاں توں ہوویں تے کرکٹ ہووے۔ پر یاد رکھیں جہڑا شخص آپنی فلاسفی کنوں پرے تھی ویندے، سوچ تے فکر کوں چھوڑ ڈیندے، آئیڈیالوجی کوں بھل ویندے او کوں زمانہ وی وسار ڈیندے۔ وقت اوندی مردہ سوچ دی لاش کوں بے گور و کفن چھوڑ تے اگوں لنگھ ویندے۔“

”ابو جی.....“ کاشف نظراں جھکیاں کرتے پویا۔ ”میں بہوں کوشش کرینداں جو تہاڈیاں گالھیں سمجھ سگیاں۔ تہاڈیاں توقعات تے پورا اہہ سگیاں پر.....“

”ایہ صرف تیڈے بہانے ہن۔“ مظفر علی دا الابیا وی اچا تھی گیا۔ ”توں پروفیسر مظفر علی دا پتر۔ علم دے سمندر دے کنڈے تے کھڑیں۔ سمندر وچ لاہون تے اوندی گہرائی کوں پاوٹن دا نہ تیڈے وچ حوصلہ ہے تے نہ خواہش۔ ایہ نہ تھیوے جو گمراہی تے بے علمی دیاں چٹاناں وچ تیڈے پیر تو رت تھی و نجن۔ تیڈے ہوٹھاں تے تر یہہ دیاں کنڈیریاں جم آون۔“

کاشف اٹھی کھڑا تھیا ”ابو جی! تہاڈے نال بہہ تے، تہاڈیاں گالھیں سن تے میکوں آپنی ہستی بہوں چھوٹی لگدی ہے، کم مائیگی دا احساس تھیندے۔“

کاشف دا الابہنجاں وچ بڈ گیا ہا۔

پروفیسر مظفر علی کوں کاشف پیا راضرور ہا پر او آ پٹیاں لکھتاں کوں وی آپنی اولاد سمجھدا ہا۔ کتاباں نال وی ڈونگھا رشتہ ہا۔ ایج وی او در بند کرتے کتاباں نال گالھیں پیٹھا کریندا ہا۔ انھاں نال حال حوال پیٹھا و نڈیندا ہا۔ تے او در جہڑا کاشف کھلیندے ڈردا ہا۔ دلیری نال کھول تے اندر آ گیا۔ اوند اچہرہ خوشی نال بکھدا پیا ہا۔ اکھیں وچ تارے پئے چمکدے ہن۔ او پہلی دفعہ بے تکلفی نال پویا۔

”ابو جی! میڈی فرسٹ ڈویژن آئی ہے۔“

”تے پوزیشن.....؟“ پروفیسر مظفر علی فوراً پچھیا۔

”اوتے کوئی نہیں۔“ کاشف دی مسک وسم گئی۔

”چھٹری فرسٹ ڈویژن۔ ڈسینڈے شرم تاں نہیں آئی تیکوں؟“

”ابو جی! شہزاد دی تاں سیکنڈ ڈویژن آئی ہے۔ اوند ایوٹن تے بہوں

خوش تھیئے۔“

”ہک عام آدمی کیتے سیکنڈ ڈویژن وڈی شے تھی سگدی ہے پر کتنی

بد قسمتی ہے جو پروفیسر دا پتر کوئی پوزیشن ای نہ گھن سکے۔ ایکوں آہدن چراغ تلے

اندھارا۔“

”ابو جی.....“ کاشف دے ہنجوم تر آئے۔ ”کاش میں کہیں عام آدمی

دا پتر ہوواں ہا جہڑا اُج خوش تھی تے میکوں گل لاوے ہا۔ پیار کرے ہا۔ جہڑا صرف

پروفیسر ای نہیں پیو وی ہووے ہا۔ میں ویندا پیاں۔ میڈی کہڑی اتھاں ماء پیٹھی

ہے۔“

کاشف چلا گیا۔ پروفیسر مظفر علی آ پنی لائبریری وچوں نکل تے سارے گھر

وچ بے چینی نال پھر دار یہا۔ اُج اوکوں پہلی دفعہ محسوس تھیا بے شمار کتاباں تے

چیزاں دے باوجود گھر خالی ہے۔ صرف کندھاں چھت تے فرش والا گھر۔ جیندی

ساری فضا اندھی، گنگی تے پوڑی ہے۔ او کاشف دے کمرے اُج گیا۔ اوکوں پہلی

واری لگیا ایہ کمر اوں دے گھر دا حصہ ہے۔ پر اتھاں کجھ اوازاں ہن۔ کجھ

نظارے ہن۔ ہک خوشبو ہے۔ اوں سٹڈی ٹیبل دی دراز کھولی تاں اوکوں جھٹکا جیہا

لگیا۔ اندر اوندی انگریز ماء دی تصویر، اوندے پیار وچ بھنے ہوئے خط تے بہوں

سارے وش کارڈ پے ہن۔

پندرہ سالوں بعد وی کاشف داماء نال رابطہ.....؟ ایہ انکشاف پروفیسر مظفر علی کون جیویں ہلا گیا۔ ایہ رابطہ کڈاں تھئے۔ کیویں تھئے؟ اوکوں کجھ پتہ ای نہیں لگیا۔ اوندی ماء پرے ہوون دے باوجود اوندے اتنے نیڑے ہی تے اوند اپوہکے گھر وچ ہووندے ہوئے وی..... پروفیسر مظفر علی سر پکڑتے کرسی تے بہہ گیا۔ او کتھاں گیا ہوسی؟

اوندے کہیں دوست کون فون کرتے پچھاں.....؟ پر اوکوں تاں ایہ وی پتہ نہ ہا جو اوندے دوست کتھاں راہنڈن تے انھاں دے فون نمبر کیا ہن۔
 ”میں ڈاہ سالوں کنوں آپنے پروفیسر دی پرورش کریندا پیاں۔ اوکوں پیار کریندا ریہاں۔ میڈی علم نال یاری ہے۔ کتاباں نال دوستی ہے۔ آپنی لائبریری کون ای میں آپنی ساتھی تے آپنیاں لکھتاں کون ای آپنی اولاد بٹا رکھے۔“

مظفر علی نے سر چاٹا۔ سامنے پروفیسر مظفر علی مسکدا اکھڑا ہا۔ او پولیا: ”مظفر علی! آخر تیڈے رویے کنوں تنگ آتے تیڈا پتر تیکوں چھوڑا ای گے نا۔“
 مظفر علی دامنه پروفیسر دے طنز تے رتالال تھی گیا۔ اوں کا ورنال جواب ڈتا۔

”ایندا ذمہ دار توں ہیں۔ توں میڈے تے میڈے پتر دے درمیان حائل رہ گئیں۔ میں اوندے نال محبت کرینداں۔ پرتیں کڈاں ہیں میکوں اوندے نال پیار دی گالھ نہیں کرن ڈتی۔ تیں میڈے کنوں میڈا چھیکڑی سہارا وی ر ساڈتے۔ توں ظالم ہیں پروفیسر..... ظالم۔“

پروفیسر کھلیا: ”میں علم ہاں۔ دانائی ہاں۔ روشنی ہاں۔ میں تاں آپ محبت ہاں۔ پر توں خود غرض بنیارہ گئیں۔ آپنی عزت، شہرت تے تاں کیتے خود غرض۔ توں آپنے کیتے جیندا ہیں۔“

پروفیسر مظفر علی کوں ایویں محسوس تھیا او جہڑا آپنی ذہانت تے قابلیت تے فخر کریندا ہا ترٹ تے ڈھے پے۔ اوندے دماغ وچ مکوڑے گھر بنڑیندے پن تے دل..... جہڑا بہوں مضبوط ہا، اوندے چودھار ڈانور چالاڈنی ویندن۔ اوکوں لگیا زندگی بالاں دے اخبار تے بنی بھل بھلیاں ہے۔ ڈینگ پڑنگے رستیاں دے ہک سرے تے کاشف تے ڈوجھے تے مظفر علی کھڑے۔ ہر رستہ کجھ پرے ونج تے بند تھی ویندے تے ولد اولناں پوندے۔

دل نے پتہ نہیں احساس دے کہڑے ٹوبھے وچ غوطا کھادا جو جڈاں او تریا تاں اوندادوست ڈاکٹر اوندے کول بیٹھا ہا۔

”مظفر علی! تاں ٹھیک ہیوے۔ بس ہکا جیہا ہارٹ اٹیک ہا۔ تہاڈی ملازمہ نے میکوں وقت تے فون کر ڈتے۔“

”میں پروفیسر مظفر علی ہاں۔“ او ذرا کاوڑناں بولیا۔ ”پروفیسر میڈپے

ناں، میڈپی ذات، میڈپی سنجان دا حصہ ہے۔ میں آپنی سنجان آپ ہاں۔“

”ٹھیک ہے پروفیسر صاحب۔ آپنی صحت کیتے تاں لائبریری ذرا گھٹ

بیٹھے کرو۔ تازی ہو اوچ سیر کیتی کرو۔ اپنے رشتہ داراں تے دوستاں کوں ملن گے

”کرو۔“

تے اگلے ڈینہ پروفیسر مظفر علی ڈاہ سالوں بعد آپنی یونیورسٹی گیا۔ اوہو

اعتماد، اوہو رعب، اوہا چال، بہوں پروقار انداز ناں آپڑیں ڈیپارٹمنٹ وڑیا۔

اتھاں نواں ہیڈ آف ڈیپارٹمنٹ کچھ پروفیسراں نال بیٹھا ہا۔ اُنھاں حیرانی نال اوکوں ڈٹھا۔

”میں تساں ساریاں کوں ملن آیاں۔“

”معاف کراہے، اسہاں تہا کوں سنجائی کاسنی۔“ ہیڈ عینک لاتے بولیا۔

”تساں واقعی میکوں نہیں جانڈے؟“ پروفیسر مظفر علی حیرانی نال بولیا۔

”پر ایں کمرے بلکہ سارے ڈیپارٹمنٹ دیاں کندھاں میکوں چنگی طرحاں

سنجیندن۔ تہاڈی ایں الماری وچ رکھیاں کتاباں تے میں وڈا عرصہ کٹھا

گزارے۔ میں جڈاں ڈیپارٹمنٹ وچ قدم رکھے میکوں محسوس تھئے اتھوں دی

ٹھڈی ہوانے اگوں ودھتے میڈا استقبال کیتے۔ پرتساں.....؟“

ہیڈ اوکوں غور نال ڈیہدیں بولیا: ”تساں مہربانی فرماتے آپناں تعارف

کرویسو۔“

”میکوں ایہ ڈسو پروفیسر عزیز احمد کتھاں ہن؟“

”اوسکا لرشپ تے پی ایچ ڈی کرن لندن بگن۔“

”اچھا پروفیسر منظور احمد۔“

”اوتاں پچھلے سال فوت تھی بگن۔“

”اوہ! پروفیسر جمشیدتاں ہوسی۔ اوتاں بہوں جونیر ہا۔“

”اوا جکل اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور پڑھیندے پن۔“

”جہڑے میکوں سنجیندے ہن اوتاں رہ نہیں گے۔ خیرتساں میڈے نال

نال تاں ضرور واقف ہوسو۔ میں ڈاکٹر مظفر علی ہاں۔ اتھاں ویہ سال پڑھیند ارہ

بگیاں۔“

”اچھا اچھا۔ وڈی خوشی تھی ہے مل تے۔ فرماؤ اسماں کیا خدمت کر

سگدے ہیں؟“

”میں کہیں کم کیتے نہیں آیا۔ تہا کوں ملن تہا ڈے نال گاہیں کرن

آیاں۔“

بے پرو فیسر کلاس شروع تھیون دایا ضروری کم دا بہانہ کرتے کھسک گئے۔

ہیڈ آف ڈیپارٹمنٹ چیر اسی کوں چاہ دا آکھ تے فائلاں ڈیکھن بہہ گیا۔

”اوہ!“ مظفر علی سوچیا۔ ”اتھاں تاں میڈی کوئی سچان کاسنی۔ میڈی

شناخت، میڈی احترام، میڈی رسک، چاہ گم تھی گئی ہے۔ میں اتھاں آ پناں علم، آ پناں

وقت، آ پنی طاقت، آ پنے جذبے، آ پناں صلاحیتاں سبھو کجھ طالب علماں کوں ڈے

ڈتین..... پر بد لے وچ میکوں کیا ملیا؟ ایہا ہے میڈی ساری زندگی دا حاصل؟“

پروفیسر مظفر علی ول کئی ڈینہ بسترے تے ڈٹھا رہیا۔ اوں آ پڑیں دوست

ڈاکٹر کوں آکھیا کاشف دا پتہ کڈھے۔ اوکوں کال میل تے فون دی گھنٹی دا انتظار

راہندا۔ پر لگدا ہا زندگی دیاں ساریاں گھنٹیاں اوں کوں رس گیاں ہن۔

اوں آ پنے آپ کوں ایس یونیورسٹی دے زمانے کوں وی پچھوں مڑتے

ڈٹھاتاں اوکوں بہا و لیور وچ آ پناں محلہ کج پورہ یاد آ گیا۔ جڈاں دا اولابور دا تھیا

ہا..... آ پناں شہر، آ پناں محلہ، آ پنی گلیاں سبھو کجھ بھل گیا ہا۔ آ پناں سکیاں نال وی

کوئی رابطہ نہ ہاؤندا۔ تے آخر او آ پنے آپ کوں لبھن بہا و لیور چلیا گیا۔

کج پورے دیاں سوڑیاں گلیاں وچ اوکوں آ پنے ملیں رمضان دا گھراؤ کھا

لبھیا۔ اوں در کھڑ کایا تاں ہک نینگر نکلیا۔

”رمضان کوں آکھ مظفر علی آئے لبوروں۔“

”سین میں رمضان دا پتر ہاں۔ پر ابا جی تاں ترے سال پہلے رضا تھی
 گن۔ تاں؟“

مظفر علی سوچ وچ پے گیا جو اوکوں کیا ڈسے۔ کیا سمجھاوے۔ جیکر اور شتے
 وچ اوندا چا چا ہے تاں ایس نینگر دے جمن کنوں جوانی تیں کتھاں رہ گئے؟ پر اوندا
 ڈاڈا ابا ہر نکلیا تاں مظفر علی نے اگوں ودھتے اوندا ہتھ پکڑ گھدا۔

”ماما..... میں مظفر علی ہاں۔“

مامے افضل نے اوکوں گلکڑی پاتی۔ اندر گھن آیا۔ بھل وچن دے الائجھے ڈیندا
 رہیا۔ کجھ بے سکے وی سُن تے آ گئے۔ کوئی آہد امیں تیڈے پیو عبدالقادر داسوتر
 ہاں۔ کوئی آہد امیں اوندا بھڑینجا ہاں۔ کوئی زال آہدی میں تیڈی ماء دی مسات
 ہاں۔ کوئی نینگر آہدی میں تہر ڈی اماں دی ڈوتری لگدی ہاں۔ پر کہیں ایہ نہ ڈسیا جو او
 مظفر علی دا کیا لگدے؟

کہیں ایہ نہ چھپیا جو پروفیسر تیں کتنے تحقیقی مقالے لکھن تے نہ ای اوندے
 ایوارڈاں تے کوئی گالھ کیتی۔ او اوندے ماء پیوکوں یاد کرائندے رہے۔ ماما افضل
 بولیا:

”مظفر پتر۔ تیڈا پیو بہوں سیاناں حکیم ہا۔ ہتھ ڈہدیں ای مرض پچھان
 گھندا ہا۔ اوندی ڈتی دوا ہک ٹک ہوندی ہئی۔“

چاچی بختو بولی: ”تیڈی اماں دا اخلاق بہوں چنگا ہا۔ او ڈاڈیاں سوہنیاں چنیاں
 رنگیندی ہئی۔ عمید تے ہر کہیں کوں چنی رنگ تے ڈیندی ہئی۔“

ہر گئی اوکوں صرف حکیم عبدالقادر دا پتر سمجھدا ہا۔ اتھاں اوندی آپنی کوئی
 سنجان نہ ہئی۔ دل تے کجھ بیابار پے گیا تے او اگلے ڈینے ای لاہور واپس آ گیا۔

او بالکل بکھارا گیا ہا۔ بے چین تھی تے گھر وچ پھر داؤدا ہا۔ اوکوں ایویں
 پیا بگدا ہا ہن تاں ایں گھر دیاں کندھاں دیاں اکھیں وچ وی اونڈی کوئی پچھان نہیں
 رہ گئی۔ ایہ ماحول، ایہ فضا، تاکیاں وچوں آنڈی ہو سب او پریاں او پریاں ہن۔
 تاکی وچ بگی بوگن ویلیادی بیل دے بچل کر گئے ہن تے نویاں کلیاں بے نیازی تے
 لا پرواہی نال آسمان کوں کھڑیاں ڈیہدیاں ہن۔

دروازے تے بیل تھئی۔ پروفیسر نے در کھولیا۔ سامنے کاشف ہاتے نال
 فوٹو گرافرتے رپورٹر کھڑے ہن۔

”تہا کوں مبارک ہووے پروفیسر صاحب۔ تہا ڈا پتر کرکٹ دی قومی ٹیم
 وچ سلیکٹ تھی گئے تے آساں ایں سانگے تہا ڈا انٹرویو گھنن آئے ہیں۔“
 اوں ابگوں ودھتے کاشف کوں ہاں نال لاگھدا۔ مظفر علی چمکدیاں اکھیں
 تے لشکدے چہرے نال پرپس کوں ڈسیندا پیا ہا:

”میں ساری زندگی فلسفہ پڑھداتے پڑھیندا رہ گیاں۔ پر ایہ فلسفہ اچ
 میڈی سمجھ وچ آئے جو ساڈی ککھی کوئی شناخت کائے نہیں۔ آساں اپنے وڈکیاں
 دے ناں نال وی پچھانیں ویندے ہیں تے ساڈی اگلی پیڑھی وی ساڈی سنجان
 بڈی ہے۔“

ترتیبہ

فیضن روہیلہ ہا۔ او آ پنی کنوار مول کون ستو واڑے دے بعد پکیاں کنوں
 آپے گھر گھدی آندا ہا۔ او وڈے ویلے ٹرے پئے ہن۔ خیال ہا جڈاں سمجھ دے
 کناویں ریت دی ٹھڈوار کون آ پنی تتی زبان نال لک وین او تے مول وی گھر کنگا
 ونج پسن۔

فیضن کون ایں توں پہلے کہیں نینگر نال سفر دا اتفاق نہ تھیا ہا۔ او کون پتہ نہ ہا
 جڈاں کنوار ر مجھول پاتے ننگے ننگے پیرے چا وے تاں اوندی چھنکار سُن تے پکھسی
 کیویں آ پناں بولیاں بھل ویندن۔ سارا ڈینہ سوٹی چاتے بھیڈاں دے پچھوں بھجسن
 والی نینگر کون وی اج پتہ لگیا ر مجھول کیویں دل دی دھک دھک نال چھن چھن
 کریندی ہے۔

مول جیند ارنگ سویر دی رشنائی وانگوں ہاتے اوں پتلے نک وچ وڈا سارا
 پوپا پاتا ہو یا ہا ستو واڑے تے آ وٹ کنوں پہلے گھوٹ کنوں بہوں سنگدی رہ گئی ہئی۔
 اج گولی گولی ریت تے ٹردیں چالیں دے ادھ وچوں لنگھدیں اوں آپے آپے
 فیضن دے ہتھ وچ آ پناں ملوک ہتھ ڈے ڈتا ہا۔

فیضن جیس ننگے لاکنوں اج تیں کہاڑی نال وٹن کپ کپ تے آپے ہتھ
 پھٹو پھٹ کر گھدے ہن او کون لگیا اج بھلاں نے کنڈیاں دا سارا زہر چوپ گھدا
 ہووے۔ او بولیا:

”بھلا تھیوی۔ تر یہہ تاں نہوی لگی؟“

”کائے نہ سیں۔“

”اڑی سنگدی کیوں ہیں۔ ایڈے پندھ دے بعد میوں تر یہہ لگہ گئی ہے
تیوں کیوں نہ لگی ہوسی۔ جُل اتھاں چالیں تلے پہہ تے پانی پیوں تے تھکیرا
لہاؤں۔“

لکراں تے چالیں تلے فیضن نے آپناں کھسے لہایا تے مول دی جتی وی
لہاتے ہک پاسے رکھ ڈتی۔ ڈوہیں کوں خیال نہ آیا پندھ حالی ڈھیر راہندے تے پانی
تھوڑا ہے۔ رنج تے پانی پتو نہیں۔ ریت تے فیضن نے مول کوں ایویں نال لا گھدا
جیویں سامنے ڈو کھتیاں ہک پے نال بھاگل پاتی کھتیاں ہن۔

لکڑ دے ساوے پتر اں تے پیلیاں پھلیاں نے کھل کھل تے تاڑیاں
وچایاں، ہوانے ہولے ہولے سہرے گائے تے مول فیضن دی ہانہہ تے سر رکھ تے
سم پئی تے فیضن وی خواہاں دی نویں دنیا وچ رُل گیا۔

پر سجھ انھاں دے خواہاں کوں زیادہ تکھاڑ دا ادھ اسمان تے آ کھتیا۔
اوندے ڈمبھیلے کناویں مول تے فیضن دیاں اکھیں تے اُن لتھے تاں ڈوہیں چھر کی
بھرتے اٹھی بیٹھے۔ ڈوہیں دیاں اکھیں رتیاں لال ہن۔ منہ تے پگھر ہاتے ہوٹھ
سک گئے ہن۔

”ایڈا ڈینہ چڑھ آئے۔“ مول دا االا ہولا جیہا کمبیا۔

ایں گلھ دا جواب تاں فیضن کول وی نہ ہا جو ڈینہ کیویں تے کڈاں چڑھ آئے۔
مول کجھ دیر تاں چپ کرتے بیٹھی رہی۔ ول کھسے پیندے پولی:

”سیں! اگوں چو کھا پندھ ہے؟“

”ڈھیر کائے نہیں۔ پروہدی کیوں ہیں۔ میں جو ہاں تیڈے نال۔“
 فیض نے آٹے ڈوہیں کھسے ہک ہے نال مار مار تے مٹی چھنڈ کی۔ جانڈا ہاریت ول
 چمبڑ ویسی پرایہ وی جانڈا ہا اتجھاتے والا کھسے نہ اوں پہلے پاتا ہاتے نہ ول کڈا ہیں
 ملسی۔

مول نے وی چٹی نال منہ دا پگھر پونجھیا تاں فیض نے آلس
 بھیندے ہوئیں اوکوں غور نال ڈٹھا، اوڈے ہوٹھ وی مسک گئے ہن۔ اوں
 گنڈھڑی وچوں چھاگل کڈھی۔ کجھ گھٹ مول کوں پلائے، کجھ آپ پیتے تے
 ڈوہیں ابگوں ٹرے۔

تتی ہوانے چو چو تے ریت دے ڈمبھیلے ذرے انھاں دے منہ تے
 وسائے تاں مول کوں آپی وستی یاد آون پے گئی جتھاں اج کل پرے پرے تیں
 کمانڈ رادھا پیا ہا، وچ وچکار نکلیاں نکلیاں نالیاں ناگ دی کار ڈنگ پڑنگیاں
 تھیندیاں کتھائیں لک ویندیاں تے کتھاؤں ظاہر ان تھیندیاں ہن۔ ایہ نالیاں
 انھاں مالھ والے کھوواں وچوں نکلدیاں ہن جتھاں مول شیدن کھیڈ کھیڈ تے
 وڈی تھی ہی۔ ساویاں پیلیاں فصلیں سنکٹیاں دی کار ہتھ وچ ہتھ پاتے کیلکی
 پیندیاں ہن، جھمیریں مریندیاں ہن۔ پنے دے نال لکیاں پیریں تے پکھی سہرے
 گاندے ہن تے مول اتھاں بھینڈاں چریندی ہی۔

آسوں پاسوں بنسری دے مٹھے مٹھے سُر وی سنیندے پر مول کڈا ہیں کن نہ
 ڈرتے۔ اوں نکلے لای سن گھدا ہا جو اوڈا سوتر روہی وچوں اوکوں پرناون آسی تے
 جڈاں اوں فیض کوں ڈٹھا او اوڈے خیالاں کوں ودھ سوہناں ہا۔

فیض کوں وی ایہ پتہ نہ ہا جو اوں نکلے لاسکی پتلی لم ویندی تے گڑ کیتے

روندی جہڑی ہالڑی کوں ڈٹھا ہا اوہن وڈی تھی تے سچی مچی دی مول بن گئی ہوسی۔
 اوندی گتہ ہن کیڈی وڈی بندی ہوسی یا قد ایڈا اچا ہوسی جو فیضن دے موٹھ تیں
 ان کھڑے۔ پر اوں تتیاں ہوائیں تے سکتی دھرتی تے پلن والے نینگر کیتے ایہو
 خواب ای بہوں سوہناں ہا جو ساول تے پانی نال سنگھری ہوئی وستی دی چھو ہراوندی
 کنوار بنسی۔

اوں مول کوں ڈٹھا چیند ارنگ کپاہ دی کار چٹا، اکھیں وچ تازے بھرے
 ٹوبھے دی تراوت تے بدن سریم دے بوٹے دی کار نازک ہا۔ او آپڑیں وستی دی
 کار بہوں سوہنی ہئی۔

فیضن نے ولا مول والے پاسے دید بھنوائی اوہن تکھے تکھے پیرے پئی
 چیندی ہئی۔ سجھ دیاں تکھیاں شعاعواں نے اوندیاں وڈیاں وڈیاں اکھیں کوں چلبھا
 ڈتا ہا۔ اوہک ہتھ نال گھگرا ذرا جیہا اُتے چئی آندی ہئی تے ڈوجھا ہتھ متھے تے ہا پر
 شعاعواں ول وی اوندیاں پپلیاں کوں ان چمبڑ دیاں۔

”میں چاٹداں مول۔ روہی دا ایہ پندھ تیڈے کیتے نواں ہے، اوکھا ہے
 پر آپاں جڈاں گھرونج پھسوں تاں میں تیکوں بہوں سکھ ڈیساں۔“
 فیضن دارو کیتا اوٹاہلی دا گھاناوٹن بن ونجے۔ مول کیتے ٹھڈی ہواتے
 ٹھڈی چھاں کھنڈا ڈیوے۔ یا ول بدل بن تے آسمان تے کھنڈ ونجے۔ اتنا مینہ
 وساوے، اتنا مینہ وساوے جو مول کوں دھواں ڈیوے۔

پر سجھ نے ٹبیاں نال کوئی صلاح کیتی تے ول تتی ریتلی اندھاری اتجھے زور
 دی چوی جو فیضن تے مول جیویں چنگاں دی وکھیر وچ آ گئے۔ بھاہ وساتے
 اندھاری ٹرگئی تے ڈوہیں دے سنگھ وچ کھنڈے کنڈیریاں رہا گئی۔

ڈوہیں بے حال تھی تے پٹھے ڈٹھے پے ہن۔ فیضن نے سر چا تاتے
 مول کوں سدھا کیتا۔ او مکھے ہوئے گلاب دی کار بے حس پئی ہئی۔ ہوٹھ تر یہہ
 کنوں ایویں سک گئے ہن جیویں روہی دی اوزمین جتھاں کجھ چر پانی کھڑا رہیا
 ہووے تے ہن او سک تے تڑک گئی ہووے۔ اکھیں دیاں پلپیاں تھوہر دے
 کنڈیاں دی کار بے جلمے بغیر سدھیاں تیاں کھڑیاں ہن۔ فیضن دا آ پناں ساہ
 وی اوکھا پیا آندا ہا۔

کیا اساں ڈو ڈپینہ ای کٹھا جیوناں ہا۔ ایہ خیال آندیں ای فیضن کنب
 گیا۔ اوں بے وس تھی تے اُتے ڈٹھا۔ اوکوں پرے کنوں اُٹھ آندا نظریا۔ جلدی
 نال پٹکے نال اکھیں صاف کیتیاں تے ول ڈٹھا۔ اُٹھ تے پیٹھا جوان وی صاف
 نظرن پے گیا۔

”مول، مول، اکھیں بھال، بگدے کوئی فرشتہ آندا پے۔ آ پنے کیتے
 پانی گھن تے۔ اُساں مر نہیں سگدے۔ حالی اُساں جیسوں، ضرور جیسوں، ہک
 پے کیتے۔“ فیضن خوشی کنوں جی پیا۔ مول وی اکھیں بھال گھدیاں۔ اُٹھ والا
 انھاں آلے پاسے ای آندا پیا ہا۔ فیضن پکا ہلا ہلاتے اوکوں آ پنے کول سبڈن
 پے گیا۔ او اُٹھ بھجیندا آ گیا۔ او وڈیاں وڈیاں تے رتیاں رتیاں اکھیں والا
 ڈرا کلا جیہا بند ہا۔

”سئیں۔ جیندے رہو سئیں۔ پانی تاں ہوسی تہا ڈے کول۔ اسا کوں ڈو

گھٹ۔“

”ہا.....“ جوان مسک تے بولیا۔ ”تیڈی تر یہہ کیتے پانی ہے میڈے کول۔“

پرترسا میں وی ہاں۔“

فیض دے ہوٹھاں تے ترہہ دی چپ ہی۔ اوں جوان نے ہتھ تلے کیتا تے نال
 کھڑی مول کوں پانہہ توں پکڑتے پورے زور نال اُتے چا گھدا۔
 اٹھ بھج پیا۔ فیض وی لڑھدا پڑھدا پچھوں بھجیا تاں اوں بندے نے
 چھاگل پرے سٹی۔ فیض چھاگل دے پاسے بھجیا۔ پانی گھٹ گھٹ اوں دے اندر لہندا
 ویندا ہاتے مول بلانگ بلانگ اوں توں پرے تھیندی ویندی ہی۔

بھنوالی

ڈوں سال تھی گئے ہن امیر علی آئے اتماں ابے تے بھین کوں شہر گھن آیا
 ہا۔ اتھاں محلہ داری ہی۔ آیا گیا راہندا ہا۔ امیر علی سمجھا سمجھا ہار یا پر ابا ہالی وی
 ویٹرے وچ کلیاں ٹھوک تے وان ویندا راہندا تے اتماں چرنے تے ستر کتیندی
 راہندی۔ اوں پتہ نہیں کتنے کھیس بنا گھدے ہن نور خاتون کیتے۔ کریشے تے رُمال
 وندی نور خاتون وی ایہو سمجھ گھد اہا جو کوئی سوہناں شہزادہ اوکوں انھاں کھیاں تے
 رمالاں نال پرنا ویسی

اتماں ابے تے نور خاتون دے چہرے تے عجب سکھ تے اطمینان جھوٹے
 کھاندا راہندا ہا۔ کوئی فکر فاقہ نہ ہا۔ او سمجھدے ہن دنیا وچ انھاں کنوں امیر بیا کون
 تھی سگدے۔ امیرا جیوے پیا، سولہاں پڑھیا ہوئے، دفتر ایچ باؤ لگیا ہوئے۔ ماء
 پیو دے آکھے وچ ہے۔ ہر مہینے اٹھاراں سو روپے ابے دی تلی تے آر کھیندے۔
 دل بھلا فکر کجھا؟

آسے پاسے گلی وچ ٹانگے رکشے والے راہندا ہن۔ انھاں ساریاں
 وچ او ہواتے عزت دار تے امیر ہن۔ جڈاں امیر علی پٹی عزت وچوں ما پیو کوں
 بہا و پور گھن آون کیتے گیا تاں ساری دستی وات پٹی کھڑی ہی۔ سماں ٹانگے وچ
 لڈ بجاتے گھوڑا چاریں کوں بلہاتے لاری اڈے وچن والی سڑک تے دھرک پیا۔
 اوں ویلے پتل تلے کھڑے پیراں ڈرتے کوں ایویں لگیا جیویں نور خاتون دی ڈولی

پئی پودی ہووے۔ کوئی شہری بابو اوکوں پر نائی ویندا ہووے تے اوہاں تے ہتھر کھی
ہمیش ہمیش کیتے نا امید تھی گیا۔

نور خاتون نے وی جڈاں کالج والی سڑک تے کوٹ پتلون وچ تکھے تکھے
ٹردے چھوہراں کوں ڈٹھا تاں ٹپک وچ گڑ بدھن والے پیراں ڈتے کوں ہمیش
ہمیش کیتے بھل گئی۔

اماں ابا تے نور خاتون بھلیکیاں وچ خوش ہن پر امیر علی ایہ کیوں بھل
سگدا ہا جو او شہر دے کترین علاقے وچ کترین لوکاں نال ترے سوکرائے دے
مکان وچ راہنڈے۔ او جہڑی گلی وچوں روز لنگھدے اتھاں سو میاں دی بوچی
راہنڈی ہے۔ او جہڑے سائیکل دے پیڈل مار مارتے روز دفتر ویندے رستے وچ
کئی واری اونڈی چین لہہ وینڈی ہے۔ او گھر دے دھوتے کپڑے پیندے جہاں
دی پیل لکاؤن کیتے اماں کوں حالی تیں نیل لاؤن نہیں آیا، ہتھوں جا جاتے نیل
دے داغ پاڈینڈی ہے۔ او ہر مہینے موچی کنوں جتی گنڈھوینڈے اتے موچی کوں ولا
ولا چھٹ کرینڈے جوٹا کے نہ نظر ن۔

امیر علی کوں او ڈینہ وی چنگی طرحاں یاد ہا جڈاں او رٹی عزت کنوں
ایس۔ ای کالج بہا و لپور پڑھن آیا ہاتاں اونڈے کھیسے وچ سو روپے ہن تے او خود
کوں بہوں امیر پیا سمجھدا ہا۔ اونڈا خیال ہا جو او سارا شاہی بازار لٹ آسی پر او جہڑی
شے تے انگل رکھ تے اونڈا مل پچھدا، انگل سڑ پونڈی تے او انگل چا گھنڈا۔ ہر مہینے
ابا اوکوں سو روپے پچھیندا ہا پر ایندے نال تاں اونڈیاں کاپیاں کتاباں دا خرچہ وی
پورا نہ تھینڈا۔ پر وی امیر علی بازار دا پھیرا ضرور لیندا۔ ہک ہک شے دا مل پچھدا
تے خالی ہتھ ہوشل ول آندا۔

اُوکوں لگدا اُوڈی انگل دے بعد ہن اوندے دماغ اوندے دل تے وجود
کوں وی کوئی شے ہولے ہولے سکینڈی راہندی ہے۔ سڑینڈی وینڈی ہے۔ ہک
ڈینہ اوندے دوست حامد نے اُوکوں کجھ کتاباں پڑھن کیتے ڈتیاں۔ ایہ کتاباں پڑھ
تے جیویں امیر علی دے دل تے دماغ دی دنیا ای بدل گئی۔ اُوکوں سرمایہ داراں،
جاگیرداراں تے وڈیریاں کنوں نفرت جہی محسوس تھئی۔ دولت اوندے کیتے اہم شے
نہ رہ گئی۔ ہر بندے دی بنیادی ضرورت پوری تھیون ضروری ہئی۔ اُوکوں پتہ لگیا
ہاری تے مزدور دی عظمت کیا ہے۔ ٹانگے رکشے والے جہاں نال اوسدھے منہ
گالھ نہیں کریندا اوہے پیار دے قابل ہن۔ جہڑے قیمتی کپڑیاں کیتے اوسکد ارہ گے
اوندے کنوں کھڈی تے وڈے کپڑے دی شان زیادہ ہے جیندے وچ اساڈی
ثقافت دارنگ ہے۔ ثقافت دی خوشبو دنیا دیاں قیمتی ترین خوشبو آں کنوں زیادہ
ودھائی ہے۔

تے ول امیر علی قناعت دا چولا پاتے نواں آدمی بن گیا۔ پر او کہیں بھلیکے
وچ نہ ہا۔ اُوکوں اچ وی پتہ ہا اوندی پنچ پڑھی بھین کوں کوئی کلرک وی پرناوٹن نہ
آسی۔ ایویں جیویں اوصوفیہ نال کائے نہ پرینج سگدا ہا۔

صوفیہ یونیورسٹی وچ اوندی کلاس فیلو ہئی۔ اوسدھی سادی چھو کری ہئی۔
سادہ لباس، میک اپ کنوں صاف چہرہ، سرتے چادر، بھانوں بھانوںی معصوم
صورت، او امیر علی کوں اپنی دستی دی لگدی۔ آئے ای گھر دا فرد محسوس تھینڈی۔ پر
اوندے کول وڈا علم ہا۔ کلاس وچ کوئی بحث چھڑدی تاں اُوکوں کوئی ہر انہ سگدا۔
بھاویں جو اوندی پچھلی سیٹ تے بیٹھے امیر علی کوں اوندے کجھ خیالات یا نظریات
نال اختلاف وی ہوندا تاں وی اوندادل کریندا او پولینڈی راہوے تے اوسندا

راہوے۔

ہک ڈیٹہ لیکچر دے ادھ وچ امیر علی کون کھنگ دا دورہ پیا تاں صوفیہ نے
 اوکوں مڑتے ڈٹھاتے کتنی دیر ڈیہدی رہی۔ اونڈیاں وڈیاں وڈیاں اکھیں دی لشک
 امیر علی دے سانولے چہرے تے بیٹری دی شعاع دی کار پئی تے او پورا داپورا ایس
 رشنائی وچ بڈ گیا۔ اوکوں محسوس تھیا محبت دا سلسلہ تاں دل دی دھڑکن نال جڑیا
 ہونڈے جتھاں نظریات یا خیالات دا کوئی شور نہیں ہوندا۔ اتھاں تاں بس دل دی
 ہلکی جہی دھک دھک دا مٹھا ساز و جدارا ہنڈے۔

صوفیہ..... صوفیہ..... صوفیہ..... ایہ الا اونڈے دل وچ، فضاواں وچ،
 ہواواں وچ، ہر جا و جدارا ہنڈا۔ پر ہوٹھاں تے ایہ لفظ نہ آس گیا تے جڈاں امیر علی
 یونیورسٹی وچ آ پناں رزلٹ گھٹن بگیا تاں صوفیہ اوکوں کینٹین وچ مل گئی۔ اوں ہک
 بوتل امیر علی کون ڈپتی تے ڈوجھی آپ پکڑتے لان وچ آ بیٹھی۔ امیر علی سمجھ گیا جواج
 ویلا آگے۔ اج دے ایہ لکھے وی اوں ونچا ڈتے تاں اونہ صرف صوفیہ کون بلکہ
 آپڑیں آپ کون وی ہمیش کیتے ونچا ڈیسی۔

اوں پچھیا: ”صوفیہ ابگوں میڈا کیا پروگرام ہے؟“

”شادی خانہ آبادی۔“ اوں بغیر جھکے جواب ڈتا۔

’رکن..... کینڈے نال.....‘ اوں ہک تے پچھیا۔

’جہڑا میکیوں منگنے تے ہیرے دی مندری پواوے تے وڈی ساری کار
 وچ پرنا تے شاندار کوٹھی وچ گھن ونجے۔ جتھاں میڈے ابگوں پچھوں نوکر ہوون۔
 میڈی وارڈروب وچ ودھائے کپڑے ہوون تے سنگھار میز دی دراز وچ قیمتی
 گاٹے۔“

امیر علی سمجھیا صوفیہ مذاق کریندی پئی ہے او جہڑی بحث وچ سادگی تے
قناعت دی ڳالھ کریندی ہئی، رب دی رضا تے راضی تھیون تے صبر دادا من پکڑی
راہون دا نظریہ رکھیندی ہئی، دولت تے دنیا کون آزمائش سمجھدی اتے آخرت
دے صلے تے اوندا ایمان ہا، او ایہ ڳالھیں کیویں کر سگدی ہے۔ پر جڈاں امیر علی
نے اوکوں غورنال ڈٹھاتاں او خواہاں خیالاں وچ گم ہئی۔

اوں وی گم صم تھیندے پچھیا: ”پر صوفیہ! توں تاں بہوں سادہ.....“

”امیر علی.....“ صوفیہ بوتل خالی کرتے پولی: ”جہڑے شوق ماء پیو پورے

نہ کرن ڈیون، جہاں دی انھاں کول استطاعت نہ ہووے، ضروری تاں نہیں جو
چھوہریں ساری حیاتی انھاں کیتے سگدیاں راہون۔“

”کیا کوئی ہے؟ جہڑا تیڈیاں ایہ خواہشاں۔“

”او کوئی وی تھی سگدے۔“ او اوکوں ٹوک تے پولی: ”او توں وی تھی

سگدیں۔“

ایہ آکھ تے او بوتل ہلیندی چلی گئی۔ ہک وچ گیا ہا۔ بچھ سرتے ہا۔ او سڑک
تے ٹردار یہا۔ ٹردار یہا۔ پر شام تیں عشق دا بچھ وی ٹھڈا تھی گیا۔ اوں خود کوں سمجھا
گھڈا جو او اتجھی میٹر یلسٹک چھو کری نال محبت نہیں کر سگدا۔

اڳلی سویر گلزار صادق وچ سیر کریندیں اوں سوچیا اوکوں صوفیہ نال
کڈا ہیں محبت ہئی وی کائے نہ۔ بھلا کوئی ایویں یکنخت دلوں نکل ویندے۔

ڈوپہرتیں اوں ایہ فیصلہ کر گھڈا ہا جو اوکوں صوفیہ نال نفرت ہے۔ سخت
نفرت۔ او اوندی شکل وی نہ ڈیکھسی۔ او اتجھی چھو کری نال کیویں گزارہ کر سگدے۔
جیندے قول تے فعل وچ تضاد ہووے تے رات توڑیں آ پنی جان او اوکوں ایویں

بھل گیا ہا جیویں کڈا ہیں ڈٹھا ملیا وی نہ ہووے۔

امیر علی کون محکمہ زراعت وچ اٹھاراں سو روپے دی نوکری مل گئی۔ او شام کون کالی پٹی تے سمو سے کھاوٹن ویندا تاں اُتھاں یار دوست پہلے ای محفل جمائی پیٹھے ہونڈے۔ اُنھاں وچوں کوئی کلرک لکھا ہا، کوئی ماسٹر تے کوئی ڈا ہڈھا زور ایڈھا ک تے لیکچرر۔ او سارے کٹھے بہہ تے دنیا جہان دے فلسفے تے سیاست کون آپڑیں تلی وچ مکول چھڑینڈے۔

گالھ معیشت دی ٹردی تاں امیر علی ہتھ ہلا ہلاتے امیراں دے خلاف پولینڈا تے آہد امیکوں کہیں مادی شے دی خواہش ای کائے نہیں۔ میڈا ہک نقطہ نظر ہے۔ آئیڈیا لوجی ہے۔ میڈی زندگی دا آ پناں انداز ہے۔ میں اینڈے وچ خوش ہاں۔“

”جیا سیں جیا۔“ ماسٹر آہدا۔ ”انھاں شیں دے بغیر آساں زیادہ خوش ہیں۔ سوکھے ہیں۔ میڈی ذال آکھ آکھ ہاری ہے جو توں ایم اے ہیں کہیں وڈی افسری کیتے اپلائی کر۔ پر یارو! میں افسراں دی کار بے سکون تے بلڈ پریشردا مریض نہیں بن سگدا۔ میں آچی ذال کون آکھ ڈتے۔ میڈی جو خواہش ہے پیکیاں کون وچ منگ۔ میں تاں فٹ پاتھ تے وی زندگی گزار سگداں۔“

واہ.....واہ.....واہ..... سب تعریف کرینڈے۔

امیر علی دولت دی کار صوفیہ داناں وی نہ سٹنا چاہندا ہا۔ پرول وی کوئی یار دوست ڈس ای ڈیندا۔ او اچ وی چنگے رشتے دی تا نگھ وچ ہے تے احمد پور کالج وچ لیکچرر لگی ہے۔

آساں آخرونور خاتون کون یوں پلہائی بیٹھے ہیں۔ او سچیندا۔ اوندانا نوں

پیراں ڈتہ نال ہئی۔ کیا تھی پیا جو او غریب ہے پر آ پناں تاں ہے۔ اٹھ پڑھیا ہے۔
شریف ہے۔ لوئی تیلی دی دکان کڈھی بیٹھے۔ پیا کیا ہووے؟ کیا نور خاتون ایویں
کریشیا وڈی وڈی حیاتی دادھا گہ پورا کروسی۔

اماں ابے کوں تاں نور خاتون کیتے کہیں افسردے رشتے دی تا نگھ ہئی۔
انھاں کوں نور خاتون کوں پوون والے ہسٹریا دے ترے تھجھے دورے دے باوجود کوئی
فکر نہ ہئی۔ البتہ امیر علی دیاں قلمماں دے ڈوں ترے وال چٹے کیا تھئے انھاں کوں
آپنے پتر دی جوانی برباد تھیندی محسوس تھئی۔

سناریاں والی گلی وچ ہک جوان بازو پیٹھا ہا۔ رشیدہ بارہاں پڑھی ہئی۔ قد
ذری چھوٹا ہا پر رنگ مکھن دی کار چٹا ہا۔ دا بڑی ونگوں گول منہ تے موہلے جتی موٹی
گتھ۔ پر محلے وچ اونڈے سوہنپ کنوں زیادہ اونڈی پڑھائی دارعب ہا۔ اوہاں تے
ٹرانسٹر رکھ تے سدی ہئی۔ اوکوں ڈھیر سارے گاؤن یاد ہن۔ او بہا و لپور ریڈیو
دے پروگراماں وچ خط لکھدی تے انھاں دے جواب دا بے چینی نال انتظار
کریندی۔ امیر علی نے اوکوں ڈو چار دفعہ گلی وچوں ریڈھی والے کنوں امرود
گھندے ڈٹھا ہا۔ او اوکوں ڈیکھ تے مسکی تے اندر چلی گئی ہئی۔

اماں روٹی دی چھپی اونڈے ابگوں رکھ تے پولی:

”پتر۔ میڈاوی رو کریندے جو پوترے کھڈاواں۔ توں کڈاں تیں کنوارا

بیٹھارا ہسیں۔“

”ہا۔ ہا۔ کوئی چنگا رشتہ ہوسی تاں سوچ گھنساں۔ ہن روٹی کھاؤن

ڈے۔“ او اتوں اتوں کوڑیجا۔

”ٹانگے والے دی ذال آہدی ہے جو توں من و نچیں تاں او سارے دی

دھی رشیدہ نال رشتہ کروا ڈیسی۔“

ایندے بعد اماں ڈھیر دیر تیں رشیدہ دیاں تعریفاں کریندی رہی تے ول

بولی۔

”ہس ابا۔ ہک گالھ ذری چوٹڈھی پیندی ہے۔ اساں بلوچ تھیندوں تے

اوسارے ہن۔ کتھائیں برادری کھلاں نہ کرے۔“

”اوہو اماں.....“ امیر علی گراں رکھ تے کاوڑ نال بولیا۔ ”ایہ ذات

برادری، وڈے لوک، چھوٹے لوک، ملک، خان، موچی، پوولی دافرق جاہلان دیاں

گالھیں ہن۔ اساں سبھو ہک ہیں۔“

اماں سمجھ گئی جو امیر علی راضی ہے۔ ڈوہیں گھراں وچ گالھ بات ٹری تے

دُعا خیر وی تھی گئی۔ ابے نے شادی کیتے کجھ زمین وپچی تے پنجاہ ہزار امیر علی کوں

ان ڈتے جو بینک وچ رکھواچا۔

اماں ابا آہدے ہن وری دی کٹ مالاتے کنگن بنوا گھنوں۔ پر امیر علی

چپ ہا۔ آہدا ہا۔ شادی دی کیا جلدی ہے۔ نور خاتون دارشتہ وی مل ونچے تاں کٹھے

پر نیوا کر گھنوں۔

گالھ اماں ابے کوں وی درست لگی تے رشیدہ ہوریں کوں اکھوا ڈتا جو کم

از کم چھی ست مہینے کھڑونجو۔

رشیدہ دی طرفوں مزے مزے دے کھانیں پک تے آون پے گے۔

گرمیاں داموسم ہا رشیدہ نے امیر علی کیتے چولا کڈھ تے بھیجیا۔ ٹانگے والے دی

ذال نے اوکوں اوندی ماء کنوں اوڈھر رومال وی ڈتے جہاں تے رشیدہ نے پھل

کڈھے ہن۔ وچ دل بنیا ہاتے اوندے وچ رشیدہ تے امیر علی داناں کڈھیا ہا۔

امیر علی نے اوکوں چوڑیاں تے رنگین بوڑیاں بھجوا ڈتیاں۔

ایویں ترے چار مہینے لنگھ گئے ہن۔ سویر دا ویلا ہا۔ امیر علی دی ماء اوندے
نرہان چئی کھڑی ہئی۔ پر او اکھیں پھاڑ پھاڑتے اخبار کوں ڈیہدا پیا ہا۔ جیویں سکتے
وچ بیٹھا ہووے۔ ول اخبار اوندے ہتھوں ڈھے پیا۔ اماں سڈ پندی رہی پر امیر علی
نرہان کھا دے بغیر باہر نکل گیا۔

اوموٹر رکشے تے ماڈل ٹاؤن اچوں لنگھیا تاں اتھوں دیاں کوٹھیاں دے
ڈیزائن بہوں غور نال ڈیہدا گیا۔ سٹیٹ بینک دے باہر لمبیاں لمبیاں موٹراں
کھڑیاں ہن۔ اچ اوں پہلی دفعہ ایہ جانن دی کوشش کیتی جو کھڑی کمپنی دی کار سب
توں وڈی ہے۔ اوں بانڈ منیجر دے اگوں رکھیا۔ اوں چیک کرتے آکھیا:
”جی آسائیں۔ کروڑ روپے دا انعام تہاڈا نکلے۔ مبارک ہووے۔“ منیجر
مسک تے اوندے نال ہتھ ملایا تے ہک فارم پر کروالیں۔

کجھ ڈینہ بعد امیر علی بینک وچوں پیسے کڈھواتے سدھا شاہی بازار گیا۔
ہک ویلا ہا اوکوں ایہ بازار بہوں وڈا تے آپناں کھیسہ بہوں چھوٹا لگدا ہا۔ پر اچ
کھیسہ وڈا تے بازار چھوٹا ہئی۔

بہوں ساریاں شیں جھاں کوں او طالب علمی دے زمانے وچ حسرت
نال ڈیہدا ہا او ساریاں گھندا گیا۔ اوکوں لگدا ہا جیویں اوندے ہتھ وچ جادو دی
چھڑی ہے۔ او ایہ چھڑی جہڑی شے کوں لیندے او کھل تے اوندے کول آویندی
ہے۔

ایویں ٹردے ٹردے او سارے دی دکان تے آ گیا۔ اوکوں شوکیس وچ
ڈھیر سارے گاہنے لشک لشک تے آپڑیں پاسے سڈن لگے تاں او دکان دے اندر

وڑ گیا۔

اُوں سوچیا وری دے گا ہنے تاں اماں ای پسند کر لسی۔ نور خاتون کہتے
 والیاں کیوں نہ گھدی وتچاں۔ ایہ والیاں پاتے اوکتنی خوش تھیں۔ میں وی کیڈا کچا لھا
 ہم سوچیندا ہم پیراں ڈتے کہتے اماں ابے کوں منا گھنساں۔ پیراں ڈتے بھلا نور
 خاتون دے قابل رکھتاں؟ اُوکوں بھنویا بناتے میڈا نک نہ چھکا تھی ویسی۔ والیاں
 گھن تے امیر علی ول شوکیس وچ جھاتی پاوٹ لگا تاں اوندی دید بک ہیرے دی
 مندری تے کھڑ گئی۔ سارے نے مندری کڈھ تے اوندے اگوں رکھ ڈتی۔ امیر علی
 مندری ہتھ وچ چاتے ڈٹھی تاں اوندے وچ صوفیہ دا چہرہ مسکدا تے لشد انظر یا۔
 ”شادی اوندے نال کریساں جہڑا میکوں ہیرے دی مندری پواوے۔ او

توں وی تھی سبکدیں۔“

امیر علی دے متھے تے پگھر آ گیا۔ کھیسے وچوں رشیدہ دارو مال کڈھ تے
 پگھر پونجھیا۔ پر رشیدہ.....؟۔ رشیدہ ساری ہے تے صوفیہ لیکچرر۔ ہا میں اوندے
 کول ایہ مندری چاتے ویساں۔

رو مال چھٹ تے تلے وچ ڈھٹا۔ اُوں مندری سارے کوں ڈے تے

آ کھیا:

”ایہ مندری پیک کر ڈیو۔“

مُتھاج

سعیدہ تازی تازی چلیہہ دھاں تے ویہڑے ویج بیٹھی تاں اوں پیر کوں
 ڈٹھا، چڑیاں وی آ پنے آ لھٹنیں وچوں نکل تے بنگلیاں تے ان بیٹھیاں ہن تے
 ٹپولیاں مار مار تے سہرے پیاں گاندیاں ہن۔ ایں پیر تلے مٹی دے چلھے ہن جتھاں
 چھوہریں زمیندارنی دے ٹبر کیتے پاتریاں اٹے دیاں مل مل تے ڈھگ روٹیاں
 پکیندیاں پال ہن۔

بورچی خانے ویج لوہے دے نویں چلھے لگے ہن جتھاں مائی سکینہ ترائے
 چار کتیاں کٹھیاں چڑھا کھڑیندی ہئی تے دروازے ویج کھڑتے چھوہریں کوں
 ملکانی دے ڈراوے ڈے ڈے تے جلدی کم کرن کیتے لڑدی راہندی ہئی۔

عجب گالھہ ہئی کم کرن کیتے جہڑی نویں چھوہر آئی ہئی، سب توں پہلے مٹی
 دے چلھیاں کول ونج بیٹھی تے لیپا پوچا کرن لگی۔ مائی سکینہ ڈھاک تے گھڑا رکھی
 اٹھوں لنگھی تاں دھڑکا ڈتی گئی۔

”ٹنڈی رن! ایڈی دیر تھی گئی ہے حالی لیپا نہیں مکایا۔ کنوار بی بی دے
 کمرے دی چھنڈک پھوک کہڑے ویلے کریسیں۔“

اوں اپنی ٹنڈی بانہہ جھولی ویج لکاتے سعیدہ کوں ڈٹھا جہڑی کنگھی ڈے
 تے فارغ تھی بیٹھی ہئی۔ اوندے چہرے دی تازگی تے سرخی دے نال نال کھا ڈی
 تے چرپی وی چڑھدی آندی ہئی۔ بت داماں وی زیادہ نہ لتھا ہس۔ چلیہہ دھاں

گھدا ہس پر اوندی سس حالی وی لڑ لڑتے اوتکوں روز ادھ سیر پنجیری ضرور کھوا
 ڈیندی۔ ٹنڈی ہولے ہولے لڑدی سعیدہ دے کمرے وچ وڑ گئی۔ ملکانی جہڑی و سو
 مائی کنوں نکے دی کنڈتے گھیو وچ پُسیا ہو یا اٹا بیٹھی مرویندی ہی ہولی:

”کنوار اندرونچ۔ ٹنڈی کل تاں آئی ہے حالی اوند اکیا اعتبار۔“

سعیدہ جہڑی کنگھی بیٹھی ڈیندی ہی اوند اروتاں نہ پیا کریندا ہا پر سس دا
 آکھیا ٹالن دی مجال نہ ہی۔ کندھ دی موہری وچ وال ٹنگ تے اواندر چلی گئی۔
 ٹنڈی ہک ہتھ ڈھاک تے رکھ تے وڈی حیرانی نال شیشیاں والی الماری
 وچ کپ کھڑی ڈیہدی ہی۔ چاندی دی کار لسکدے ہوئے وڈے وڈے کپ تے
 ٹرافیاں۔

”کیا کھڑی ڈیہدی ہیں؟“ سعیدہ نے پچھیا۔

”ایہ کیا ہن بی بی؟“

”ایہ میڈے چوڑاں سالاں دی محنت دا انعام ہن۔ سو ہنے ڈیہیاں دا

سکھ تے آپریں ذات دی یاد۔“

”کیا مطلب بی بی؟“

”مطلب ایہ جو..... کیویں سمجھاواں تیکوں۔ میں شہر پڑھدی ہم نا۔

اتھاں سکول تے کالج وچ تقریراں کریندی ہم تے ول ایہ میکیوں انعام ملدے
 ہن۔“

ٹنڈی کوں لکھ سمجھ نہ آئی۔ اوہک کپ چاتے ہولی۔

”بی بی! ایہ مہانگے ہوندرن؟“

”ہا۔ ہوں مہانگے۔ اتنے جوتوں سوچ وی نہیں سگدی۔“

ٹنڈی بے یقینی والی کھل کھل تے پولی: ”تہاڑے انھاں سونے دے گاہنیاں کنوں
تاں ودھ کائے نہیں۔“

”انھاں توں وی مہانگے۔“

ٹنڈی دل وچ سوچیا۔ کنوار ہے مذاقی تے ول چھنڈک پھوک کوں لگ گئی۔ کجھ دیر
بعد اوں تاکی کھولی۔ نم دے پھلاں وچ بھنی تازی ہوا اندر آئی تاں سعیدہ کوں جس
دا احساس ہیا وی ودھ گیا۔ اینویں جیویں اندھارے وچ بجکی لشکے تاں اکھیں چندھیج
ونجین۔

اوکپ جھڑے اوں تاڑیاں دے شور وچ کھلدے چہرے تے چمکدیاں
اکھیں نال گھدے ہن تے سارا ڈینہ مبارکاں جھلیندی سمدی ہئی تاں رات خوشی
کنوں نندر نہ آندی ہئی۔ او خواب وچ وی کھلدی تے ٹہکارے لیندی تے اج او
انھاں کوں ڈیہدی تاں اداسیاں دے گھم گھیر وچ بھوون لگدی۔

”بی بی! پہہ ونجوناں۔ کھڑے کیوں ہیوے؟“

ٹنڈی پلنگ دا کپڑا سیدھا کریندے ہوئیں پولی۔

”کیوں.....؟“ میں کھڑاں وی ناں۔ میکوں کھرن، ہلن چلن تے ٹرن

دا حق کائے نہیں۔ پتھر دا بت تاں نہی میں۔“

اوں کاوڑ نال الایا تاں ٹنڈی دا دل دھڑکن پے گیا۔

سعیدہ شادی دے بعد سارا ڈینہ آپڑیں سس دا دھڑکا سٹی آئی ہئی۔

”ڈھیر نہ ٹر۔ بار نہ چا۔ ایہ کم نہ کر۔ او کم نہ کر۔ نوکرانیاں اہوں نمودنہ

کڈھ۔ اڑی کنوار۔ اساڈے گھر بیٹیاں کھٹ توں نہیں لہندیاں۔“

سعیدہ دا روکیتا جو سس دی ساری کاوڑ ٹنڈی اتے لہاڈیوے۔

”میں انسان ہاں انسان۔ میڈے اندروی جان تے رت ہے۔ میوں
گڈی بناتے طاق تے نہ رکھو۔ میوں سروچ گھیو لو اون تے پیر گھٹو اون دا کوئی شوق
کائے نہیں۔“

اوندا کھورا الاسن تے اونڈی سس نکلے کوں پنگھے وچ سماتے بھجی آئی۔
”کیا گلھ ہے کنوار؟ ایس ٹنڈی کوئی پٹھی گلھ کیتی ہے۔ اینکوں میں اچ
ای فارغ کر ڈینڈی ہاں۔“ ول اوں ٹنڈی والے پاسے منہ ولایا: ”ٹرٹ
میں..... زمینداراں دے گھرتیوں کم کرن دی تمیز کائے نہیں تاں منتاں کر کرتے
آئی کیوں ہاویں؟“

سعیدہ نے کمبدی تے پیلی پونڈی ٹنڈی کوں ڈٹھاتاں ہولے نال پولی:
”ایس شودی کجھ نہیں آکھیامی۔“

”تاں ول تیڈا دماغ خراب تھی گے؟“

سعیدہ باہر نکل آئی۔ نکارونڈا پیاہا۔ اوں نکلے کوں چا تا جہڑا پسا پیاہا، اوندا کچھا لہاون
لگی تاں سس پولی:

”ہوش کر کنوار۔ ایہ ٹنڈی میں کیندے کیتے سڈوائی ہے۔ ایندیاں

لنگوٹیاں ایہا بدلیسی۔“

ٹنڈی نے بھج تے نکا اونڈے ہتھوں گھن گھدا۔ اوندا کچھا بدلایاتے ہاں
نال لاتے تھپکن تے لڈاون بہہ گئی۔ نکا اونڈے ہاں نال منہ لاتے سم پیا۔

سعیدہ جیویں کیچ ٹکیج گئی۔ اوندا روکیتا جو بھج تے نکا چھک گھنے تے

ٹنڈی کوں گھروں کڈھ ڈیوے تے چیک چیک تے آکھے۔

”ایس نکلے دی ماء میں ہاں۔“

پر ہوٹھاں تے جندر الگ گیا۔ چڑیاں دی چلکار ہی ودھ گئی تے سعیدہ نم وچ بنے
اُنھاں دے آ لھنٹیں گنڈ دی رہ گئی۔ رات کوں عبدالکریم آیاتاں سعیدہ دارنگ پیل
تھیا پیاہا۔ بے آرام بے آرام زہمی ڈس دی ہئی۔

”کیا گالھ ہے سعیدہ؟ توں چپ چپ ہیں۔ تیکوں ایس گھر وچ کتنا سکھ
ہے پر توں؟“

سعیدہ کجھ نہ الاٹی۔ تنگ آتے عبدالکریم پولیا: ”آ خرتوں چاہندی کیا ہیں؟“
”تہا کوں پتہ ہے جو میں ایس بیکار تے فارغ زندگی کنوں اک تک تھی گئی
ہاں۔ تساں شہر کیوں نہیں.....“

”کیا توں چاہندی.....“ عبدالکریم اونڈی گالھ ٹک تے پولیا۔ ”میں
آپنے مزارعیاں دی کار نوکر بناں؟ افسراں دے دھڑ کے کھاواں۔ سارا ڈینہ دا
تھکیا ترٹیا آواں تاں توں پگھر وچ تر کے کپڑے پاتے چلھے وچ پھو کے بیٹھی
مریندی ہوویں۔ ڈس ایہو معیار ہے تیڈی زندگی دا؟“

”تہا ڈی تعلیم تہا کوں کیا ڈتے۔ بی اے ڈی ڈگری دا کیا فائدہ؟“

”میڈی بی اے دی ڈگری میڈے کیتے نہیں بلکہ تیڈے کیتے ہے تاں جو

توں ایس کمپلیکس وچ نہ راہویں جو تیڈا پے ان پڑھ ہے۔ ایہ محض تیڈے بھلے کیتے
ہے۔ باقی رہ گئی تیڈی پڑھائی۔ ایندے وچ نہ تیڈا بھلا ہے اتے نہ میڈا۔ بھل وچ

اینکوں۔“ ایہ آکھ تے عبدالکریم باہر نکل گیا۔ سعیدہ نے اکھیں بند کر گھدیاں۔ اوں

ڈٹھا اوکالج دے سٹیج تے وڈے جوش نال تقریر کھڑی کریندی ہے۔ عورت دی

آزادی، مساوات، حقوق، اونڈی ہمت، حوصلے تے بہادری تے، جڈاں تاڑیاں

دے شور وچ اوٹرائی گھن تے تلے تھی تاں صائمہ اونڈے موٹھے تے ہتھ مارتے

پولی:

”سعدی! تیڈے ننگے لادامنگ، پاگل جیہا دیہاتی، پڑھ لکھتے وی

کورا۔ کیا اوتیکوں ایہ حقوق تے مقام ڈیسی؟“

اوں پریشان تھی تے صائمہ کوں ڈٹھاتے پولی:

”پر میں تاں پاگل جیہا دیہاتی کائے نہیں۔“ ول مذاق وچ پولی: ”میں

اوندے نال شادی کیناں کریساں۔ ایہ تقریراں تاں بزرگاں کوں آپنیاں گالھ

منواون دی پریکٹس ہے۔“

تے ول جڈاں سعیدہ نے آپڑیں ماء دے ہدھے ہوئے ہتھ تے و ہندے

ہنجوں اتے بزرگاں دیاں چٹیاں ڈاڑھیاں تے اچے شملے ڈٹھے تاں گنگ تھی گئی۔

ول ایہ نویں سعیدہ گنگی زبان تے پولیندی رجھول نال عبدالکریم دے

ویٹھے آگئی۔

آج ٹنڈی سعیدہ دے کمرے وچ آئی تاں اوندیاں اکھیں سجیاں سجیاں

ہن۔ رنگ ہلدی دی کار پیلا ہا۔ وال کھنڈے پنڈے ہن جیویں پٹواتے آئی

ہو دے۔ او آندیں ای سعیدہ دے پیراں نال بہہ گئی۔

”کیا گالھ ہے؟“ سعیدہ کچھیا۔

”وڈی بی بی میکوں نوکری توں ہٹا ڈتے۔ آہن ٹنڈی توں جلدی کم نہیں

کر سگدی۔“

ول اور وون بہہ گئی۔ روگھدس تاں پولی:

”میڈی ہک بھین گنگی ہے اووی قاضیاں دے گھر کم کریندی ہئی۔ انھاں

اوکوں وی ہٹا ڈتے۔ آہن تیڈے اشارے اساڈی سمجھ نہیں آندے۔“

دل اوتا کی کنوں باہرا سماں دوڑدیں ہوئیں پولی:

”میڈا ابا بہشتی آہدا ہا..... پر نہ بی بی۔“

”کیا آہدا ہا..... ڈس نا؟“

”تساں نراض تھیسو۔“

”کائے نہ۔ میڈا تیڈے نال وعدہ ہے۔ ڈس۔“

بہوں اصرار بعد او پولی:

”بی بی! جڈاں میں تے گنگی آپڑیں متھاجی تے روندیاں ہا سے تاں او

ساڈے سر تے ہتھ پھریندا۔ بہوں پیار کریندا تے آہدا۔ زیبو تے زینو۔ کون

آہدے جو تساں متھاج ہیوے۔ تساں کم کریندیاں ہیوے۔ محنت کرتے حق حلال دا

کھانڈیاں ہیوے۔ متھاج تاں او ہن جہڑے ہتھ پیر گھٹویندن تے کھٹاں تے پہہ

تے کھانڈن۔“

اِس ٹنڈی نے اچاچیت سعیدہ دے دل وچ اوتیلی لاڈتی جیس پورے گھر

وچ بھانہڑ پال ڈتے۔ ”میں نوکری کریساں۔“ سعیدہ دا اصرار ہا۔ ”خود کیساں،

کم کریساں، میں متھاج کائے نہیں۔ میں کجھ کر سگدی ہاں۔“

عبدالکریم کوں تاں جیویں بھاہ لگ گئی۔ او کاوڑ وچ جھگیاں کھڑا مریندا

ہا۔ اوندی ماء گوڈیاں تے ہتھ مار مارتے اپنی قسمت کوں مندے پی کڈھیندی ہئی۔

کندھاں توں جھاتی پیندیاں ذالیں منہ وچ انگلیں پاتی کھڑیاں ہن تے بہک کونے

وچ کھڑی ٹنڈی سعیدہ کوں حیرانی نال ڈھدی پی ہئی۔ پراج او جان گئی ہئی جو اچے

الا وچ سعیدہ بی بی جہڑیاں گلھیں کھڑی کریندی ہے او او ہے ہن جہاں تے اوں

کالج وچ انعام گھدے ہن۔ اوکوں انعام ہن وی مل گیا جڈاں عبدالکریم نے نکا

اُوں کنوں کھس گھدا تے بوک تے پولیا:

”چلی ونج توں۔ نکل ونج۔ جہڑیاں ذالیں ویٹھے توں باہر لت رکھ
گھندیاں ہن انھاں دا گھر دیاں چھتاں تے کندھاں ونج ساہ نکلدے۔ دنیا دی
تتی ہواتے دھپ انھاں دا مقدر بن ویندی ہے۔ توں وی انھاں بد نصیباں تے بے
قدراں وچوں ہیں۔ ونج۔ ننگ چلی ونج۔ پر ایہ نکا اتھاں راہسی۔ منظور ہے
تیکوں۔ ڈس ویسیں ہن؟“

سعیدہ ہکی بکی تھی گئی۔ ول نکلے آ لے پاسے ودھی۔

”ہا۔ ہا۔ میں چاندی ہاں۔ متھاجی تے بے وسی میڈا مقدر ہے۔ پہلے میں
گنگی تھیم۔ ول ٹنڈی بنڑیم۔ تے اُج ایہ زنجیر میڈے پیراں ونج پاتے تساں میکوں
منڈاوی کر ڈیتے۔“ ایہ آکھ تے سعیدہ نے نکا عبدالکریم کنوں گھن تے ہاں نال لا
گھدا تے تھک ترٹ تے کھٹ تے بہہ گئی۔

ٹنڈی تے گنگی جہڑیاں پتہ نہیں کڈاں دا ایہ تماشا کھڑیاں ڈیہدیاں ہن
ہک بے کوں ڈیکھ تے مسک پیاں۔

موڑ مہاراں

میں واپسی دا پندھ پیا کریندا ہم۔ گاڈی ددھڑا ڈیندی ویندی ہی تے
میکوں ایں ددھڑوچ آ پناں آپ پیا نظر دا ہا چڈاں میں چھی ست سالاں دا ہم اماں
ابے دے فوت تھیون بعد نانا چند و میکوں شہر دے یتیم خانے گھن آیا ہاتے اتھوں
دے ناظم کوں پیا آ ہدا ہا۔

”سئیں! ایہ موئی مٹی دی نشانی ہے۔ بہوں پیارا ہے میکوں۔ پر ایندا
وچھوڑ اتاں سہوٹاں پوسی۔ ایندا پیو مرن کنوں پہلے میکوں امانتی ڈے گیا ہا۔ بہشتی آ ہدا
ہا۔ اینکوں ضرور پڑھاویں۔ سئیں اینکوں آ پڑیں سکول پلہا گھنوں۔“

نانا چند و میکوں اتھاں چھوڑ تے چلا گیا۔ کجھ ڈینہ بعد ڈوں ذال مرد
آئے۔ ریک ریک ہال کوں غور نال ڈیہدے رہے تے ول ذال نے میکوں چھک تے
ہاں نال لاگھدا۔ ”ایہو ہے میڈا بال۔“

میکوں اوندی گالھ دی سمجھ تاں نہ آئی پر میکوں اوں کنوں ماء دی خشبو
آون لگی تے اوندے سینے توں اوا تا پیش محسوس تھئی جہڑی میڈی ماء دے وجود وچ
ہئی۔ یتیم خانے دے ناظم نے نانا چند و کوں سبڈ وایا۔ کجھ لکھ پڑھ تھئی تے میں
انھاں امیر تے بے اولاد ماء پیو دا ہال بن تے انھاں دے گھر آ بگنیم۔

وستی دی مٹی تے بھججٹ والے بال دے پیراں دے نشان مٹ گے ہن او
ماربل دے فرش تے بھجدا ہا جیندے اتے کئی نشان نہ پے سگیا۔ کجھ سالاں بعد ایں

گھر وچ عمیر تے زاراوی آ گئے۔ امی میڈے تے اولے گھولے تھیندی۔ سب کوں
آہدی۔

”افضل وڈا بختاور ہے۔ ایس میڈے گھر پیرا پاتے تاں اتھاں فرشتے
آون پے گن۔“

کڈاہیں او آہدی: ”میڈی متادی سکی سنج زمین کوں سیراب کرن والا پہلا پال تاں
افضل ہے۔“

میں انجن بندا ہم۔ عمیر تے زارا میڈے ڈبے تے ول اسان گاڈی
گاڈی کھیڈ دے۔ میکوں یقین ہا جو ساڈے رستے ہک، اسٹیشن سانجھے تے منزل
کٹھی ہے۔ ایویں بھج دے بھج دے اسان پاوی اسٹیشن لنگھ آئے۔ عمیر پارہویں وچ
پڑھدا ہا۔ زارا ڈاہویں وچ تے میں ایم اے کرتے کوئی جاب ودا گولیندا ہم۔

ابو جی دا حادثہ تھی گیا۔ سراج سٹاں لکیاں ہن۔ میں ڈینہ رات انھاں دی
خدمت وچ لگ گیا۔ ہک ڈینہ ابو جی نے عمیر کوں آکھیا:

”عمیر توں میڈے دفتر چلا گیا کر۔ کاروبار دی نگرانی کر۔ آخر سبھو کجھ
تیں سنجا لڑیں۔ میڈی ہر شے تیڈی ہے۔“

عمیر دفتر وچ لگ گیا۔ میں سوچیا میں رشتیاں دی گاڈی دا انجن ہاں۔
شاید میڈے ڈبے حالی وی میڈی و سئل دی تا نگ وچ ہوون۔ شاید میڈی راہنمائی
دی لوڑ ہووے انھاں کوں۔ میں ہک ڈینہ ابو جی دے دفتر گیاں تاں عمیر نے متھے تے
وٹ پاگھدے۔ او بالکل او پر ابرن گیا۔ میں ہاں تے بارگھن تے اٹھی آیم۔

اگلے ڈینہ ابو جی میکوں رکھے رکھے لہجے وچ آکھن لگے۔

”افضل توں چھوٹے بھرا کوں تنگ نہ کر۔ میں سارا کاروبار اونڈے

حوالے کر ڈیٹم۔ اوند اکم اوکوں ای کرن ڈے۔“

انج ابوجی دی اواز اوپری اوپری جہی لگی تاں میں تڑپ بیگم۔

”میں تہاڈ ابا زوکائے نہیں ابوجی۔ تہاڈ اپتر نہی؟“

”توں ساڈ اپتر ضرور ہیں افضل پروارث کائے نہیں۔“

”پتر تے وارث وچ فرق ہوندے ابوجی؟“

”ہا۔ وارث نال خون دارشتہ ہوندے تے پتر نال لفظاں دا۔“

میکوں ایویں محسوس تھیا میکوں اتنے زور دے جھٹکے لگن جو میڈے ڈبے میں توں جدا
تھی لگن تے میں کلہا اوں انجن دی کار پٹری تے کھڑاں جینڈا ڈرائیوری لہہ تے
چلا گیا ہووے۔

میکوں نانا جندو نے وستی وچ سہوا یا یا۔ ابوجی نے اصرار کرتے میکوں

بھیج ڈتا۔

میں وستی بیگم تاں اوہے سرہیم دے پیلے پیلے پھل جہاں کوں میں پلپن
وچ چھوڑ گیا ہم ہو اوچ جھمیریں پے مرینڈے ہن۔ کھوہ دیاں لوٹیاں وچوں پانی
واہندا پیا ہا۔ میکوں اٹھاں لگیاں وچ آئے نئے نئے پیراں دے نشان وی نظر آون
پے گے۔

اگلے ڈینے نانا جندو میکوں ڈوں قبراں تے گھن گئے۔ انھاں قبراں وچ
کوئی تاکی نہ ہی جتھوں میکوں اماں ابا دے ابگوں ودھے ہتھ نظر دے۔ پر ایویں لگیا
انھاں قبراں تے سر سر کریندی ہوانے میکوں گل لاگھدے۔

جندو نانا تے میں کچے رستیاں تے کتھائیں ویندے پے ہاسے۔ ساوے
درختاں تے پوٹیاں نے میکوں کئی جہیں تے جھلیا۔

میں نانا نے جندو کنوں پچھیا: ”وستیاں وچ وی درختاں تے پیوند لاوٹ

دارواج ہے۔“

نانا بولیا: ”ایہ سب دیسی ونٹ ہن پتر۔ اوویں وی پیوندتاں انھاں وناں

کوں لویندے جھاں دامیوہ مٹھانہ ہووے۔“

”تے ول اوں ٹینگل کوں کپ وی ڈیویندے؟“ میں پچھیا۔

”ہا پتر۔ جڈاں اوندا کوئی فائدہ نہ پیا تھیندا ہووے۔“ ول او میڈے

چہرے تے لکھی کہانی پڑھتے پو لے۔

”پتر میں تیکوں اوں جاتے گھدی وینداں جتھاں تیڈیاں آپڑیاں

پاڑاں ہن۔“

نانا جندو میکوں سنج بنجر زمین تے گھن گبے تے ڈسیا جو اشتمال اراضی وچ

میڈے بزرگاں دی زمین نکل آئی ہئی۔ انہاں میڈا ناں تاں کاغذاں تے چڑھوا

ڈتے پر زمینداراں پٹواری کوں کھوا پلاتے چنگیاں زمیناں آپ گھن گھدین تے

میکوں ایہ زمین ڈیوائی ہے۔

اچا چیت ابوجی دی وفات دی اطلاع آ گئی۔ میں عمیر تے زارا کوں گل لا

تے بہوں ریم۔ اسا ڈی منزل سانجھی نہ سہی ڈکھتاں سانجھا ہا۔

کجھ ڈینہ بعد امی نے میڈے سر تے ہتھر رکھتے پیارناں آ کھیا۔

”توں میڈا او پہلا ہال ہیں جیس میڈی ممتا کوں سیراب کیتے۔ میڈی

خدمت کیتی ہے۔ میں تیکوں ایندا صلہ ڈیون چاہندی ہاں۔“

میں وبل تے امی کوں ڈٹھا۔ او بولی:

”میڈا ابو میکوں کاروبار دا مختار بنا گے۔ میں ادھا کاروبار تیکوں ڈیندی

ہاں تے ادھا عمیر کوں۔“

میکوں ایویں محسوس تھیا میڈے پلپن دا اونکا جیہا ہتھ امی دی فیکٹری دی مشین وچ آ
تے کیچ گے۔

”میکوں صلہ نہیں چاہیدا امی۔ روہی دے نیڑے میڈی تھوڑی جہی زمین

نکل آئی ہے۔“

عمیر کھل تے بولیا: ”جتھاں شاید گھاہ وی نہیں جمدا۔“

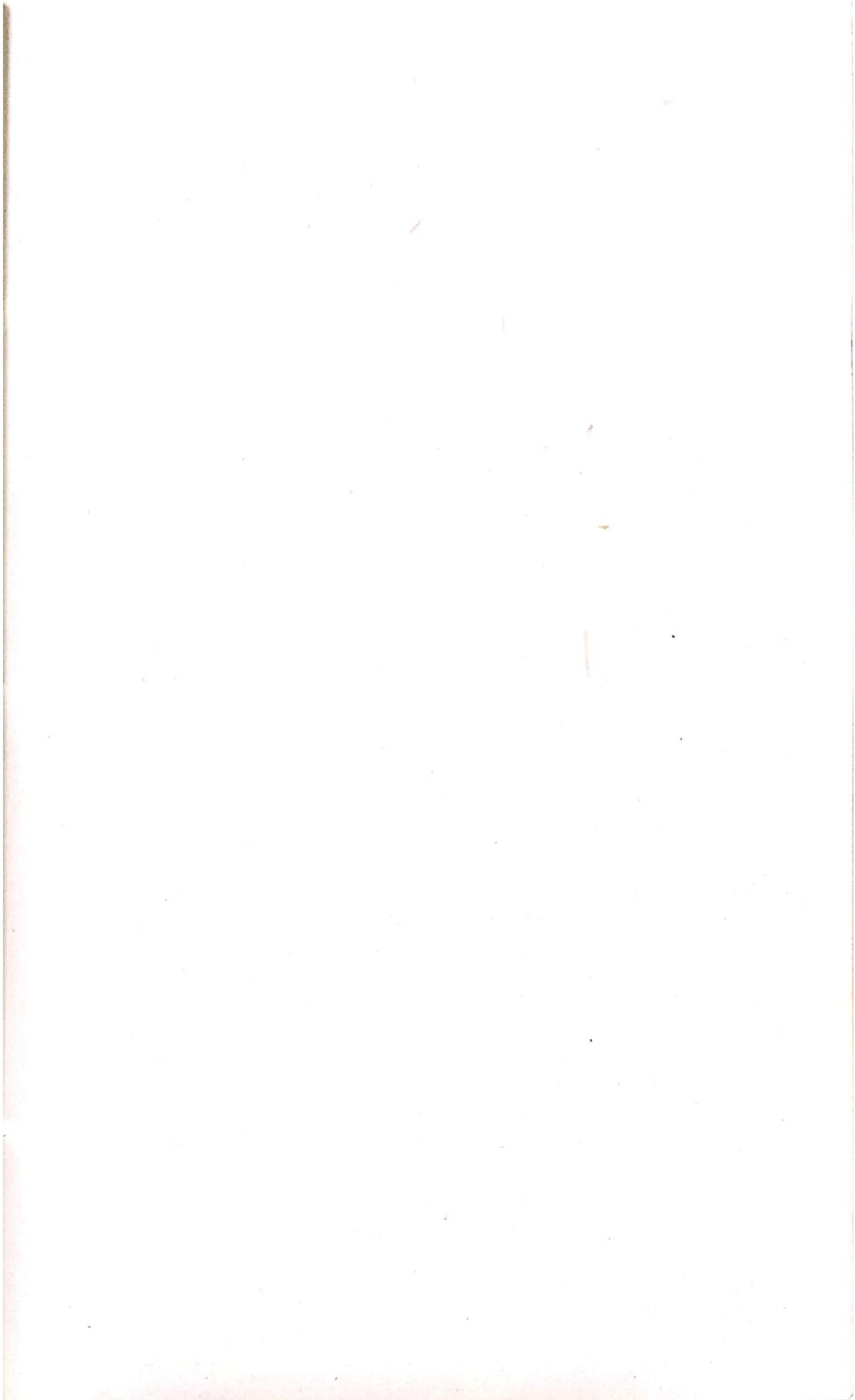
میں جواب ڈتا: ”پراوز میں کوئی صلہ یا بخشش نہیں۔ میڈے بزرگاں دی

میراث ہے۔ میڈی اپنی ہے۔ بنجر ہے تاں کیا تھی پیا۔ میں اُوکوں اُباد کریساں۔

پانی کیتے آٹے نہواں نال وی کھوہ کھٹناں پیا تاں کھٹیاں۔ ایں زمین تے آٹیاں

رستہ خود بنیساں۔“

وِکَاوَمَال

پورے شہر وچ رانی کنوں ودھ سوہنی کوئی نہ ہی۔ او جتھوں لنگھ ویندی لوک
ساہ گھنٹن تے اکھ جھپکن بھل ویندے۔

ایہا وجہ ہی جڈاں او ارباب دے بھرا دی شادی تے مجرا پئی کریندی ہی
تاں نہ ارباب کوں اوندی ر مجھول پئی سُنیندی ہی تے نہ ای سازاں او ازاں نال
سنگھر یا گیت۔ نہ او کوں آ پنے آ سے پا سے رنگ برنگیاں جھنڈیاں، روشنیاں، قمقمے
تے سنگھرے مسرے لوک پے نظر دے ہن۔ او کوں ایویں لگدا ہا جیویں اتھاں بس
رانی ہے تے او ہے۔ اٹے اسمان اتھاں تے پھل پیا کریندے۔

رانی نے سبھاں کنوں ویل گھن گھدی ہی۔ ہن او ارباب دے اگوں
کھڑی نچدی ہی۔ پر ارباب گم صم او کوں ڈیہدا پیا ہا۔ گیت ختم تھیا۔ رانی نے نچن
بس کر ڈیتا تے ارباب کوں ڈیکھن کھڑ گئی۔ رانی کوں ایویں لکیا ارباب اوراجہ ہے
جیویں صدیاں توں اوندی روح بولیندی ودی ہے۔

ارباب نے کھیسے وچ پے سارے نوٹ اونڈے اٹے وسایڈتے تاں رانی
کوں محسوس تھیا اونڈے اٹے رنگاں دی پھوار پئی پونڈی ہووے یا او بدلاں نال
اڈدی اڈدی اسمان نال ان لگی ہووے جتھاں ہر پاسے روشن تارے کھنڈے
ہوون۔

اتجھا جادو تھیا جو نہ تاں رانی، طوائف رانی رہی تے نہ ارباب، صاحبزادہ

ارباب احمد خان۔ ڈوہیں آ پٹی آ پٹی جا چھوڑتے اوں مقام تے آ کھڑے، جہڑا سسی
پنوں، ہیرا، نچھاتے سوئی مہینوال داہا۔

کجھ ملاقاتاں دے بعد ای انھان شادی دا فیصلہ کر گھدا۔ نائیکہ نے رانی
کوں بہوں ماریا کٹیا۔ وڈیاں سزاواں ڈتیاں۔ ارباب دے اگوں ماء بھینٹیاں نے
ہتھ بدھے۔ پیو نے جائیداد توں عاق کر ڈیوں دا ڈراوا ڈتا۔ دوستاں سکیاں نے وڈا
سمجھایا پر ارباب تے رانی لک چھپ تے وکیل کول گئے۔ نکاح کیتو نے تے لاہور
آ گئے۔

اوہک چھوٹے جہے فلیٹ وچ راہندے ہن۔ گھر وچ معمولی سامان ہئی
تے ارباب دے بینک وچ اتنے پیسے جہاں نال زیادہ کنوں زیادہ ست اٹھ مہینے لنگھ
سگدے ہن۔

رانی کہیں ویلے چپ چپ لگدی تاں ارباب آہدا: ”رانی! میں چانڈاں
توں بہوں چنگا کھاندی ہاویں تے چنگا کپڑا پیندی ہاویں۔ تیڈے ہتھ مہندی تے
پھلاں نال سچے راہندے ہن۔ پر اتھاں تیکوں بوہاری ڈیونی تے تھاں دھوونے
پے گبن۔ پر توں فکر نہ کر میکوں نوکری لبھ ونچے تاں میں کوشش کریاں جو تیکوں
اوہے مسکھ ڈے سگاں۔“

”اوہے مسکھ؟“ رانی تڑپ ویندی۔ ”جتھاں میں وکاؤ مال ہم اتھاں مسکھ
کہجا؟ میں تاں ہر لکھے ڈکھ دی سولی چڑھدی ہم۔ جیندی لاش دی کار ہم۔ تیں
میکوں گناہ دی زندگی وچوں کڈھ تے آپڑیں عزت بنائے۔ میکوں اتنا وڈا مقام
ڈتے جو میں ساری زندگی تیڈے قدموں دی مٹی چٹ تے وی گزارہ کر سگدی
ہاں۔“

سارا ڈیٹہ ارباب نوکری دے پچھوں بھجن دے بعد شام کوں تھکیا ہار یا گھر
آندا تاں اوند اڈیا ہو یا رنگ ڈیکھتے رانی دیاں اکھیں پس ویندیاں۔

”ارباب۔ میڈی جان۔ تیں میڈی خاطر آ پڑاں سکھ آرام، آ پڑیں
جائیداد سب کجھ چھوڑ ڈتے۔ کاش میں تیکوں کجھ ڈے سگاں۔“

”تیں آ پڑاں پیار میکوں ڈتے رانی۔ ایہو میڈے کیتے وڈا خزانہ ہے۔
میکوں دنیا وچ تیڈے سوا کجھ نہیں چاہیدا۔“

پر ارباب جانڑدا ہا محبت ڈھڈ نہیں بھر سگدی۔ خالی پیار دا پیالہ پی تے
بندہ جی نہیں سگدا۔ اج وی نوکری کیتے اولبرٹی مارکیٹ وچ ودا رلدا ہا۔ اوں خود
کوں سیلز مین بن کیتے وی تیار کر گھدا ہا۔ پر اتھاں وی مایوسی دے سوا کجھ نہ ملیا تے
شام تھی گئی۔ اولائن وچ بلگیاں کاراں دے ادھ وچوں لنگھد اپیا ہا جو او کوں زنا نہ الا
سنجیا۔

”پلیز۔ میڈی گالھ سنو۔“

ارباب نے مڑتے ڈٹھا او چالہی پنچالی سال دی ماڈرن عورت ہئی۔ شکل عام جہی ہئی
پر جسم سمارٹ ہا۔ اوں میک اپ تے جینز شرٹ نال خود کوں جوان بناوٹ دی کوشش
کیتی ہوئی ہئی۔

”میڈی کارٹارٹ نہیں تھیندی پئی۔ تساں میڈی ہیلپ کریسو؟ پلیز!“

اوں کجھ اتجھے انداز وچ آکھیا جو ارباب اوندے نال ٹر پیا۔ ایہ کالے رنگ دی
ٹیوٹا کرولا ہئی۔ ارباب دے ہتھ لگدے ای سٹارٹ تھی گئی۔

”کارتاں ٹھیک ہے۔“ او حیرانی نال بولیا۔

”اچھا.....“ او پھکی کھل کھل تے ہولی۔ ”تہاڈے ہتھ دا کمال ہے۔ میں

تاں بہوں کوشش کیتی ہئی۔“

ارباب کارتوں تلے لہہ آیا تاں اُوں عورت نے ڈوجھے پا سے دادروازہ کھول ڈیٹا۔
”میں کیوں تہاڈا شکر یہ ادا کراں۔ چلو شکر یے دے طور تیں میں تہا کوں

ڈراپ کر ڈیندی ہاں۔“

ارباب کوں کجھ سوچیندا ڈیکھتے او اصرار کرن لگی۔

”چلو نا۔ پلیز!“

ارباب اوندے نال بہہ گیا۔ او کار چلیندے ہوئے بولی: ”میڈا ناں تہینہ ہے پر
سب میکوں مینا آہدن۔ میڈا ڈرائیور چھٹی تے ہے۔ اوندی شادی ہے۔ اچ میکوں

خود ڈرائیونگ کرنی پئی ہے۔ تہاڈا ناں؟“

”میڈا ناں ارباب ہے۔“

”تساں کیا کریندے وے؟“

”کجھ نہیں۔ روزگاری تلاش وچ لاہور آیا ہویاں۔ پر لگدے اتنے

وڈے شہر وچ میڈے کیتے کوئی نوکری کاسنی۔“

مینا دا چہرہ خوشی کنوں لشک پیا۔ او مسک تے بولی:

”ہاؤ سٹریچ۔ میکوں ڈرائیور دی تلاش ہے تے تہا کوں نوکری دی۔“ ول

او کجھ وسم تے بولی۔ ”سوری! تساں پڑھے لکھے تے وڈے گھر دے لگدے او۔ ایہ

جاب شاید تہاڈی شان دے مطابق کائے نہیں۔“

”نہیں نہیں میڈم۔ میکوں تہاڈی جاب منظور ہے۔ میں وڈے گھر دا

پڑھیا لکھیا ضرور ہاں پر ضرورت مند ہاں۔“

”فکر نہ کر ارباب۔“ اوندیاں اکھیں ول چمکن پے گیاں۔ ”میں تنخواہ

ٹیڈی شان دے مطابق ڈیساں۔“

مینا نے اوکوں فلیٹ کول ڈراپ کیتا تے آپناں وزینگ کارڈ ڈے تے

پولی:

”سویرے نوں وچے میں انتظار کریساں۔“

فلیٹ وچ وڑدے ای ارباب نے رانی کول گل لاگھدا۔

”رانی میکوں نوکری مل گئی ہے۔ اوکھا ویلا مک گے۔“

رانی دیاں اکھیں وچ خوشی کنوں ہنجوں تر آئے۔ ”کتھاں؟“ اوں پچھیا۔

”اتھاں۔“ ارباب نے اوکوں کارڈ پکڑا ڈتا۔

اگلے ڈینہ مینا اپنے شاندار ڈرائنگ روم وچ اوندا انتظار بیٹھی کریندی

ہئی۔ ساریاں گالھیں طے تھی گیاں تاں ارباب نے ہجکدے ہوئیں پچھیا۔

”میڈم۔ تہاڈی فیملی؟“

”توں ایس گھر دا ملازم نہیں بلکہ فیملی ممبر دی کاریں۔ تیڈے کنوں کیا

لکاواں میڈاپے امریکہ وچ ہے اوں اتھاں شادی کیتی ہوئی ہے۔ میڈی دھی ارونا

نشر میڈیکل کالج ملتان پڑھدی ہے۔ ویک اینڈ تے بائے ایر آویندی ہے۔ میڈا

ہک پتر شہزاد ہے۔ پی اے ایف دی ٹریننگ پیا گھندے۔ میں ملازمہ کوکب نال

کلہی راہندی ہاں۔“

مینا دے چہرے تے کھنڈیا ہو یا ڈکھ دا پچھاواں ڈیکھ تے ارباب وی ڈکھا تھی گیا۔

کچھ ڈیہاں وچ ای ارباب کول اندازہ تھی گیا او بہوں نرم دل تے

مہربان عورت ہے۔ ارباب نے اوکوں رانی دا ماضی تاں نہ ڈسیا ہا پر ایہ ڈس ڈتا ہا جو

انھاں دی لو میرج ہے تے ایس گالھوں او مشکل حالات وچ ہن۔ مینا نے ارباب

کوں قیمتی سوٹ گھن ڈتے نال ای رانی کیتے وی ودھائے سوٹ تے ہار سنگھار دیاں
چیزاں خرید کر ڈتیاں۔

رانی ایہ چیزاں ڈیہدی تاں خوشی کنوں ارباب دے موٹھے تے سر رکھ
ڈیندی۔

”ارباب! میں تاں سمجھدی ہم میکوں زندگی وچ چھڑا تیڈا پیارِ مجلسی۔ ایہ
ساریاں چیزاں کیوں مل گن۔ یقین نہیں آندا۔“

”ایہ تیڈا مقدر ہے رانی جو میکوں اتنے امیر گھر وچ نوکری ملی ہے۔
آہدے رہن ناپیسہ عورت داتے اولاد مرد دامتقدر ہوندی ہے۔“

”ول او پیار نال اوندے والاں تے ہتھ پھیرتے آہدا: ”تیڈا مقدر تاں کھل گے۔
میڈا کڈاں کھلسی؟“

رانی کھل پونڈی تے ڈوہیں اوں بال دیاں گالھیں کرن لگ پونڈے جیندا
حالی کجھ پتہ نہ ہا جو کڈاں آسی۔

کجھ ڈینے بعد مینا دا ڈرائیور وی آ گیا۔ اولسا چوڑا سوہناں پٹھان ہا۔ مینا
نے ارباب دے اگوں ای نوٹاں نال بھریا لفافہ اوکوں ڈتاتے پولی:

”شیر خان! ایندے وچ تیڈا حساب ہے۔ میں نواں ڈرائیور رکھ
گھدے۔“

شیر خان کجھ نہ پولیا۔ عجیب عجیب نظراں نال ارباب کوں ڈیہدا ریہاتے
ول واپس چلا گیا۔

رات کوں مینا دی سہیلی دی دھی دی شادی ہئی۔ رات بارہاں وچے ڈولی
گئی تاں مینا سردی کنوں ڈکدی کار وچ آ بیٹھی۔ ارباب نے کار شارٹ کیتی تے

ہیٹر آن کر ڈتا۔ مینا نے باریک ساڑھی دے نال اچا بلاؤز پاتا ہویا ہا اتے کوئی گرم کپڑا نہ ہا۔ ہیٹر دے باو۔ داو کمبڈی بیٹھی ہئی۔ اوندیاں اکھیں لال تھی گئیاں ہن تے ساہ چڑھیا ہویا ہا۔

ارباب نے پورچ وچ کاررو کی تاں او پولی:
 ”تیکوں ایس ویلے گھر ونجن کیتے کوئی سواری کائے نہ ملسی۔ ایہا کار گھدی ونجیں پر پہلے اندر چل سردی ہے کافی پی گھن۔“
 ”پر میڈم میکوں دیر.....“

”میں کیا آکھے تیکوں۔“ او حکم ڈیون دے انداز وچ پولی۔
 ارباب ڈرائنگ روم وچ پہہ گیا۔ مینا نے کوب کوں کافی بناون دا آکھیاتے بیڈ روم چلی گئی۔ کجھ دیر بعد کوب کافی بنا تے بیڈ روم وچ ڈے آئی تے ارباب کوں آتے آکھن لگی:

”میڈم آہدی پئی ہے میڈے کول آتے کافی پی گھنو۔“

ارباب اٹھی تے بیڈ روم چلا گیا۔
 تے ول ارباب تے رانی سچی سچی دے راجہ رانی وانگوں راہون پے گئے۔
 او فلیٹ چھوڑ تے کرائے دے وڈے مکان وچ آگئے ہن۔ ارباب نے گھر دے کماں کیتے رانی کوں چھو کر اوی رکھ ڈتا ہا۔ گھر وچ ضرورت دی ہر شے ہئی۔ اوتے رانی شاپنگ کریندے۔ رانی جہڑی شے تے ہتھ رکھیندی ارباب گھنا ڈیندا۔ ڈوہیں بہترین ہوٹلاں وچ کھانا کھاندے اتے پارکاں دی سیر کریندے۔ زندگی اتنی سوہنی ہئی جتنی انھاں سوچیاوی نہ ہا۔

تے ول ہک ڈینہ رانی نے ارباب کوں ڈسیا:

”توں آہا ہاویں نا اولاد مرددا مقدر ہوندی ہے۔ تیڈا مقدر وی کھل

گے۔“

ارباب خوشی کنوں ٹپ پیا۔

ایہ خوشی ملے حالی ترے چار مہینے ای تھئے ہوسن۔ رانی دی طبیعت خراب تھی
گئی۔ کمروچ بہوں درد ہا۔ اوکوں محسوس تھیا جیکر او فوراً لیڈی ڈاکٹر کول نہ گئی تاں
شاید نویں زندگی اوندے اندر ای مک ونجے۔ شام تھی گئی ہی۔ ارباب گھر نہ ولیا ہا۔
رانی نے مینا دا کارڈ گولیا تے ول ول اوندے گھر دا نمبر ملیندی رہی۔ پرفون خراب
ہا۔ اوں نوکر کنوں ٹیکسی منگوائی تے مینا دی کوٹھی تے چلی گئی۔ بیل کیتی تاں کوکب باہر
نکلی۔

”میڈی طبیعت بہوں خراب ہے۔ ارباب کول سپڈ ڈیو۔ ڈاکٹر کول

ونجئے۔“

”تساں اتھائیں کھڑو۔ میں سپڈ ڈیندی ہاں۔“

کوکب ٹرپی۔ پر رانی کول تکلیف تے سردی وچ کھرن مشکل لگیا۔ او وی ہولے
ہولے اوندے پچھوں ٹرپی۔ کوکب کول اوندے پچھوں آون دا پتہ نہ لکیا۔ اوں مینا
دے بیڈروم دا دروازہ کھڑکایا۔ ارباب دروازہ کھول تے باہر آیا تاں رانی کول
ڈیکھ تے پگھر پانی تھی گیا۔

”تھاڈی بیگم نے ڈاکٹر کول ونجئے۔ ایں گالھوں۔“ کوکب وپل تے

بولی۔

رانی نے بیڈروم دا درتھوڑا جیہا کھول تے اندر ڈٹھاتے زورنال بند کر
ڈٹا۔ کاروچ بیٹھیں ارباب نے پھسی پھسی آواز وچ چھپیا:

”کتھاں ونجھنے؟ لیڈی ڈاکٹر کول یا ہسپتال دی ایمر جنسی؟“
 ”کتھائیں کائناں۔“ رانی آ پئی کمبدی آواز کول مضبوط ہناتے پوی:
 ”طوائف کول پال دی لوڑ کائے نہیں ہونڈی۔“
 ”کیا مطلب؟“ ارباب نے وہل تے پچھیا۔
 ”میں ہرن آ پنے کوٹھے تے ویساں۔ ہک وکاو مال، مرد طوائف دی ذال
 بٹن کنوں بہتر ہے میں خود طوائف بن ونجاں۔“

پانی کا سناں پیساں

”سائلنس۔ کیمرہ آن۔ شارٹ۔“

”میں پانی کا سناں پیساں۔ ایندے وچ کیڑے ہن۔“

ماڈل گرل روبی نے بوتل کون غور نال ڈٹھا۔ اُہتی گھدی تے بھجدی ہوئی باہر نکل گئی۔ سٹوڈیو توں باہر آتے اُوں لمبا ساہ گھدا تے تازی ہوا کون پھینگ پھینگ پیون لگی۔

”ستیاناس۔ ریکارڈنگ کیوں تھیسے۔ ایندیاں انھاں فضول

حرکتاں کنوں اینکوں اشتہار وچوں کڈھناں پوسی۔“

ڈائریکٹر کا ورنال پوکیا۔

اوتکھے تکھے کار چلندی گھر آ گئی۔

”ماسی۔ پانی گھن آؤ۔“ اوصوفے تے ڈھے پئی۔

نوکرانی جلدی نال فریج وچوں پانی دی بوتل کڈھ آئی تے کرشل دے

لشکدے گلاس وچ پانی پاتے اُوکوں ڈٹا۔

”ماسی۔ ایندے وچ کیڑے تاں نہیں؟“ او اندر جھاتی پیندیں بولی۔

”ہائے ہائے پتر۔ میں تاں پہلے آہدی ہم اشتہار بناون روہی نہ وئج۔“

اتلیاں بلاریں تیڈیاں سویاں سوہنیاں صورتاں تے عاشق تھی ویندیاں ہن۔“

”عاشق اونیں۔ عاشق تاں میں تھی ہاں ماسی۔“ روبی ماسی کون رتیاں

اکھیں نال تکدیں بولی۔

ماسی دے ہوٹھ چلن پے گبے او آیت الکرسی پڑھدی پئی ہئی۔ روبی
پوڑھیاں چڑھتے چھتے آگئی۔

”فضا وچ وسعت کیوں کائے نہیں؟“

”اسمان دارنگ نیلا کیوں نہیں؟“

تارے کتنے پھکے پھکے ہن۔ چندر پیلاتے بیمار ہے۔ رات کوں سفر کرن
والا پکھی کتھاں وینج گے؟ ہوا ساہ کیوں جھلی کھڑی ہے؟ میں کتھاں ہاں؟ کتھاں آ
گئی ہاں؟ میں اکتھاں کیوں نمھیں جتھاں میڈی رُوح وچھڑ گئی ہے۔ میڈی رُوح
کتھاں ہے؟ صدیاں پچھوں دا پنہہ کر چکی ہے۔ جڈاں میں رات کوں لک چھپ
باہروں صحرا وچ کبھی نکل آئی ہم تاں میلاں پرے تیں کھنڈی ریت تے چندر دیاں
شعاعیں جھمریں مریندیاں پیاں ہن تے ککھا پکھی بییاں دے اُتے سفر پیا کریندا ہا۔
تڈاں میں اپنی رُوح کوں اپنے بُت توں اُنج تھی تے اوں پکھی دا ہم سفر تھیندا اڈٹھا
ہم۔ او پکھی میکوں اُن چانیاں راہواں توں اکتھاں گھن گیا ہا جتھاں بییاں دے وچکار
ہک پرانی سالہر وچ نکا جیہا ٹہر راہندا ہا۔ ماء چرخہ چلیندی ہئی۔ کھیس وڈی ہئی۔
نوٹھ لسی وڈی ہئی تے گندیاں سیندی ہئی۔ ہال لیلے نال کھیڈ دا ہاتے پیو اٹھ
چریندا ہا۔ اُنھاں دے چہریاں تے سکون ہا۔

روبی کوں لگیا ایہ اوئدے وڈے ہن۔ ساہیس، گندیاں، مٹی دے
استا وے، لوٹیاں، منگر اوئد اورشہ ہن۔ ایہ او کائنات ہے جہڑی او ونچا بیٹھی ہے۔ ایہ
او دنیا ہے جہڑی پتہ نہیں کتھاں رُل گئی ہے۔

رات دے ڈھیر پہرتیں او گھم وچ پُسدی رہی۔ چاندنی وچ تردی رہی۔

کئی زمانیاں دا پینڈا کریندی رہی۔

ڈینہ تھیا او آ پڑیں ٹیم نال پچھوں دا پنڈھ پئی کریندی ہی۔ ڈائریکٹر نے
ہک ٹوبھے کول جیپ کھڑا گھدی۔ پتہ نہیں کتنے پرانے مینہ دا بھریا او ٹوبھا ہا۔ رتے
پیلے گھگھریاں والی ذالیں اونڈے وچوں گھرے پیاں بھریندیاں ہن۔ ڈائریکٹر
اتھاں فلم بنڑاؤن پے گیا تے رو بی ٹوبھے کول آتے کھڑ گئی۔ غور نال پانی وچ ڈٹھا
تاں ڈیڈر تر دے نظرے۔

”تساں ایہ پانی کیا کریسو؟“ اوں ہک ذال توں پچھیا۔

”پیسوں۔“

”پرائندے وچ تاں ڈیڈر ہن؟“

”اینڈے وچ جہماں تے پے کیڑے وی ہن۔“

ذال نے مسک تے ولد اڈتا۔

”تساں لوک سچی مچی اینکوں پیسو؟“

”تے پیا۔ تر سے مسوں؟“

رو بی کوں لگیا اونڈی روح جھڑی کی رات تازی ہواتے ٹھڈی چاندنی وچ پسدی
رہی ہے ہک واری ول اونڈے وجود وچوں نکل تے ٹوبھے وچ ونج ڈٹھی ہے۔
کیڑے اونڈے بت کوں لٹھربگن۔ او گندے پانی وچ اندرای اندر پڈدی ویندی
ہے۔

رو بی بھج تے گڈی وچ آ گئی۔ باقی ٹیم وی گڈی وچ چڑھ آئی۔ لوک

بوتلاں وچوں صاف ستھرا منرل واٹر کڈھ تے پینڈے پے ہن تے رو بی سکے

ہوٹھاں تے زبان پئی پھریندی ہی۔

”پانی پی گھن۔“ ڈائریکٹر بولیا۔
 ”ہن کڈا ہیں پانی کائناں پیساں۔“
 او اکھیس وچ آئے ہنجوں پیون لگی۔

تے ول ہک ڈینہ۔ ریس کورس پارک دے آسماناں کوں ہتھ لیندیں رنلین
 فواریاں دے سامنے روپی جو گنگ پی کریندی ہئی۔ او اپنے جسم، اپنے دل، اپنی
 روح تے اپنی سوچ دا وزن گھٹ کرن چاہندی ہئی کیوں جو او ہن فلاپ ماڈل سمجھی
 ویندی پی ہئی۔

ادھورا مرد

اج رمیض مشاعرہ پڑھنا ہئی۔ اوکوں پتہ ہئی اٹیج تے اونڈے کیتے واہ
 واہ، مکرر، مکرر، بہوں چنگا دے رنگاں میزی پھل کرسن۔ اونڈیاں تصویریاں بٹسن۔
 اخباراں وچ رپورٹاں چھپسن۔ لوک اونڈے کنوں آ ٹوگراف گھنسن۔ چھوہریں
 آ پٹیاں ڈاریاں تے اونڈے شعر لکھسن۔

تے اج ای اونڈی شادی دی تریجھی سا لگرہ وی ہئی۔ او آ پٹی دل والی
 زال نال شادی دی سا لگرہ ضرور منیندا ہا۔ او اونڈی خاطر اج دا مشاعرہ وی قربان
 کر سگدا ہا۔ پر مصیبت ایہ ہئی جو اونڈے ماء پیو بھین بھراوی اج اونڈے گھر آندے
 پئے ہن۔ اوکوں آ پٹے گھر والیاں دا آ وٹناں چنگا لگدا ہا۔ پر اوکوں لگدا ہا اج کوئی،
 اتجھی گالھ ضرور تھی ویسی جو او شرمساری دے ڈونگھے دریا وچ وچ ڈھاسی تے ول
 کڈا ہیں اونڈے وچوں نکل نہ سگسی تے او پڈمرسی۔

او آ پٹے گھر سٹڈی روم وچ بیٹھا ہا۔ اج کیتے غزل وی لکھ گھڈی ہس پر
 اوکوں اٹھوں نکلتاں اوکھا پیا لگدا ہا۔ اوں سگریٹ بکھائی۔
 او پچھلے مہینے وی ایویں لائبریری وچ بیٹھا کجھ لکھدا پیا ہا جو اونڈی زال
 ثمرین اچا چیت اندر آ گئی۔ او خوش پی لگدی ہئی۔

”رمیض! اج بزار وچ میکوں آ پٹی بہوں پرانی سہیلی مل گئی ہے۔ اوں
 ڈسے او ڈاکٹر ہے تے اونڈا کلینک وی اٹھوں زیادہ پرے کائے نی۔ میں اوکوں

ڈسے جو میں حالی تیں بے اولاد ہاں تاں اوں میگوں اچ شام دا ٹائم ڈے ڈتے۔“
رمیض نے کاوڑناں اوکوں ڈٹھا۔

”ایہ کہڑی اتجھی گالھ ہے جیندے کیتے تیں میگوں ڈسٹرب کیتے۔“

”ڈسٹرب کیتے.....؟“

اوں حیران تھی تے پچھیا۔

”بیا..... میں ہک بہوں سوہنی نظم تخلیق پیا کریندا ہم۔ تیں سارا آئیڈیا

خراب کر ڈتے۔“

ثمرین ٹھڈا ہوکا بھریا: ”تخلیق دی خواہش تاں میڈی وی ہے پر تساں میڈا آئیڈیا
سنج کیتے راضی نہوے۔“

”پلیز چلی ونج۔ میگوں لکھن ڈے۔“

ثمرین منہ سجاتے چلی گئی۔ اوڈھیر دیر بعد آپی لائبریری وچوں نکلیا تاں اونڈیاں
اکھیاں وی سجیاں ہوئیاں ہن۔ اوں ثمرین دا ہتھ پکڑیا۔ ثمرین بے حس پئی ڈسدی
ہئی۔ اوں ثمرین کوں گھٹتے ہاں نال لاگھدا پر ول وی اونڈے پیلے رنگ وچ
رتول نہ گھٹی۔ نہ جسم وچ گرمائش آئی۔ او مری کئی پئی لگدی ہئی۔ اوکوں لکھا عورت
دی محبت مردناں اوں ویلے ای تودی اے جڈاں وچکار بال ہووے۔ مرد دی آپی
کوئی ہستی، کوئی ذات، کوئی شخصیت نہیں۔ سوائے ایندے جو او عورت دے بال دا
پیو ہووے۔ عورت آپی بال دی شکل پیو نال رلدی ڈیکھے۔ اونڈے کھلن تے ٹرن
دا انداز پیو والا ہووے تاں ای عورت کوں پے وی چنگا لگدے۔ کتنی خود غرض
ہونڈی اے ایہ زال جہڑی بال گھٹن کیتے مردناں محبت کریندی ہے۔ بال آونچے
تاں او ساری دی ساری بال دی وی بن سگدی اے۔ صرف ماء۔ ذال والی شوخی

تے پیار گھلد اگھلد اچھکا پے ویندے۔ ہونہہ۔

اوں ثمرین کوں چھوڑ ڈتاتے باہر نکل گیا۔

ڈوڈینہ ایویں چپ چپ ای لنگھ گئے۔ ڈوہیں ہک پئے کنوں رُتے رُتے

لگدے ہن۔

ترتجھے ڈینہہ رمیض بسترے تے بیٹھا کجھ سچیندا اپیا ہا۔ ثمرین اندر وڑی تاں

اوندے گبھاں تے گلاب تے اکھیں وچ ڈیوے پئے ہلدے ہن۔ او مسکدی ہوئی

رمیض کول آتے پہہ گئی تے اوندی بچی وچ ہانہہ گھت تے مونڈھے تے سر رکھ

ڈتس۔

ایکوں میڈی نراضگی دا احساس تھی گئے۔ میکوں مناوٹن آئی ہے۔ ایہ سوچ

تے رمیض مسک پیا تے ثمرین دے والاں وچ انگلیں پھیرن پے گیا۔

”میں اناج بہوں خوش ہاں رمیض۔ اتنی جوڈ سا نہی سگدی۔“

”میکیوں وی تاں آپنی خوشی وچ شامل کر۔“

”میں شیریں باجی نال آپنی سہیلی لیڈی ڈاکٹر کول گئی ہم۔“

رمیض نے ہکدم اوندے والاں وچوں ہتھ کڈھ گھدا۔

”میکیوں ڈسائے بغیر۔ کچھے بغیر؟“

”تساں گھر کائے نہ ہاوے۔“

”اچھا خیر..... کوئی خوشخبری اے؟“

”میڈے ٹسٹ تھین۔ ڈاکٹر صابرہ نے ڈسے میڈیاں رپورٹاں بالکل

ٹھیک ہن۔ میں نارمل ہاں۔ میں ماء بن سگدی ہاں رمیض۔ میڈی جھولی بھرتیج

سگدی ہے۔ ساڈے ویٹھے پال آسگدے۔“

لگدا ہا ثمرین کی دی کی خوشیاں وچ ہڈی ویندی ہے۔ اوندیاں اکھیں
اگوں ماء ہن دیاں اتنیاں موجاں ابھر آرن جو اوکوں رمیض ڈسدا ای نہیں پیتے او
پلیندی ای ویندی ہی۔

”ڈاکٹر صابرہ آہدی ہے ہن میڈے پے داٹھ کر اوٹاں پوسی۔“

رمیض نے ہتھ نال ثمرین کوں ہک پاسے کینا۔

”میں کوئی ٹیسٹ ویسٹ کائے نہ کرویاں۔ میگوں علاج دی لوڑ کائے

نی۔“

ثمرین وی تھی گئی۔

”میں کڈن آکھے تہا کوں ٹیسٹ دی لوڑاے۔ ٹیسٹ تاں صرف آپنی تسلی

کیتے ہوسی۔“

”میگوں تسلی ہے۔ میڈے وچ کوئی نقص کائے نی۔ میں خوا مخواہ ڈاکٹر

کول وچ تے آ پناں وقت ضائع نمھی کر سگدا۔“

ثمرین روون ہکی تھی تے بولی:

”میڈے وچ ای کوئی تھوڑ ہوسی رمیض۔ پر ڈاکٹر تہا ڈی رپورٹ ڈٹھے

بغیر میڈا علاج کرن کوں تیار کائے نی۔“

رمیض کجھ چڑتے جواب ڈتا:

”میں تاں تیکوں وی آکھساں ڈاکٹراں دے پھیرے نہ مار۔ توں

صرف نفسیاتی الجھن وچ پھسی ہوئی ہیں۔ لوکاں دیاں گالھیں تے میڈے گھر

والیاں دی کچھ کچھ دی پروانہ کر۔ پریشان تھیون نال کچھ نہیں لبھناں۔“

ثمرین جیویں ہن منت پی کریندی ہی۔

”میں لوکاں دیاں گالھیں کنوں پریشان کائے نی۔ میں آٹے آپ کوں
ادھوری لگدی ہاں۔ ایہ حیاتی میکوں ادھوری لگدی ہے۔ میڈی جھولی بھرتج ویسی
تاں میں پوری تھی ویساں۔ میڈا ہاں ٹھرو ویسی۔ اکھیں ٹھرو یسن۔ میکوں محرومی دی
بھاہ وچ نہ ساڑرمیض۔“

شرین ڈسک پئی۔ اوں پہلے وی کئی دفعہ رمیض دی منت کیتی ہئی پر آج
تاں لگدا ہا او بالکل ٹرٹ گئی اے۔ چٹے چٹے تھی گئی ہے۔ جیکراچ رمیض نے انھاں
کرچیاں کوں کٹھانہ کیتا تاں او کڈا ہیں وی نہ جڑسی۔ او ہارتے بولیا:
”اچھا کل میں آٹیاں ٹیسٹ وی کروا گھنساں۔“

شرین رمیض دے ہاں نال لگ گئی۔

اگلے ڈینہ ڈوہیں ڈاکٹر امتیاز دے کلینک بیٹھے ہن تے ڈاکٹر انھاں دیاں
رپورٹاں بیٹھا ڈیہدا ہا۔ ڈوہیں دیاں نظراں ڈاکٹر دے چہرے تے جمیاں ہن۔
جیویں انھاں دی زندگی دا فیصلہ کرن دا اختیار ایں ڈاکٹر کول ہے۔
ڈاکٹر بولیا:

”رمیض صاحب تہاڈی بیگم کوں تاں علاج دی لوڑ نہیں۔ البتہ..... آئی

ایم سوری۔ تہاڈی رپورٹ نارمل کائے نی۔“

رمیض بوا تھی گیا۔ ساہ اکھڑ گیا۔ ول اوں حوصلہ کرتے چُچھیا:

”ڈاکٹر صاحب..... میکوں علاج.....“

ڈاکٹر امتیاز بولیا:

”زندگی وچ کجھ سچائیاں اتجھیاں ہوندن جہڑیاں کوڑیاں ہوندن پر کوڑا

گھٹ بھرنا پوندے۔ تہاڈا علاج وی نہیں تھی سگدا۔“

رمیض کجھ دیرتاں پول ای نہ سگیا۔ ول ہولے نال پچھیا:

”کیا میں کڈا ہوں.....؟“

”جیاتساں کڈا ہوں پونہوے بن سگدے۔ اینکوں مقدر دا لکھیا سمجھو۔“

رمیض کوں جیویں سکتہ جیہا تھی گیا۔ او ڈکھ دے اندھے کھوہ وچ ڈھاندا ویندا ہا۔
 اوکوں پونہ بن سگن دا ڈکھتاں تھی ہئی پر ایں کنوں زیادہ ایں احساس دی کاتی نے
 اوکوں رتور ت کر ڈتا ہا جو او ادھورا مرد ہے۔ اوکوں تاں ایہ خبر وی نہ تھی ہئی جو ثمرین
 کہڑے ہل وچ پئی بلدی اے۔ اوکوں ثمرین دے ہون دا احساس اوں ویلے تھی
 جڈاں اوں اوندے موٹھے تے ہتھ رکھیا۔ او کلینک کنوں باہر آندے پے ہن۔
 ثمرین نے اوند ا ہتھ پکڑ گھدا۔ پر رمیض تے ثمرین ڈوہیں دے ہتھ ٹھڈے ٹھار
 ہن۔

گڈی وچ سارے رستے ڈوہیں چپ ہن۔ گھر وڑدے ای رمیض تکھے
 تکھے آپڑیں سٹڈی روم وچ وڑ گیا تے کرسی تے ایویں ڈھے پیا جیویں صدیاں دا
 تھکیرا ہووے۔ جسم تے روح جہڑے کہیں ہی روح تے جسم کوں تخلیق نہ کر سگدے
 ہن ٹھڈے پے ہن۔ ثمرین جیندیاں ساریاں خوشیاں ماء بٹن دی خوشی نال
 گنڈھیاں ہویاں ہن او اوکوں ماء نہیں بنا سگدا۔ رشتہ دار اپنے پرانے سارے
 وسیب دی نظر وچ او ادھورا مرد ہوسی۔ او ترک۔ اوندے ماء پیو کئی واری اوندے
 اگوں پوترے دی سبک جنوا چکے ہن۔ اماں تاں نسل اگوں ٹورن کیتے رمیض کوں
 ڈو جھی شادی دے اشارے وی ڈتے ہن۔ وڈی بھین کھل کھل تے آہدی ہے جو
 میں تاں آپڑیں پالیں دا پر نیواں رمیض دے پالاں نال کریاں۔ ہن او ساریاں
 کیتے ہک ادھورے مرد دی کار ہوسی۔ ہک اتجھے درخت دی کار جہڑا بہار دے موسم

وچ ساوے وٹاں تے رنگاں میزی پھلاں دے وچکار مسکیا سڑا کھڑا ہووے۔ نہ کوئی پتر۔ نہ کوئی پھل تے پھل۔ ٹنڈ منڈا چاڑ۔

اوں تاں سوچیا ہاشادی دے اٹھ ڈاہ سال کھلدے ہسدے گز ریندیں ذمہ داریاں چاتے بغیر لنگھا ڈیسی تے ول بس ہک ہال وی آ گیا تاں بہوں ہے۔ پر ایہ کیا تھئے۔ وڈیاں وڈیاں غزلاں تے نظماں تخلیق کرن والا شاعر اتنا ادھورا ہے۔ اوکا وڑ نال آئے اگوں رکھیاں غزلاں، نظماں پھاڑن پے گیا۔ درکھلیا تے ثمرین چاہ چاتے اندر آئی اوندیاں اکھیں روروتے سجیاں ہویاں ہن تے چہرا ایویں لگدا ہا جیویں مینہ وچ پُسیا ہو یا گلاب۔ اوکجھ دیر پھاڑے ہوئے کاغذاں کوں ڈیہدی رہی تے ول چاہ دی پیالی اوندے اگوں رکھیندیں پولی:

”تساں آ پئی شاعری پھڑیندے پے وے۔ کیوں رمیض۔ ایہ تاں

تہا کوں بہوں پیاری ہئی؟“

ثمرین دے لہجے وچ زماہٹ ہئی پر رمیض چڑتے پولیا:

”میکوں انھاں لکھتاں نال کیا ملسی؟ ایہ میکوں کیا ڈیسن؟“

”عزت۔ شہرت۔ پچھان۔“ ثمرین جواب ڈتا۔ ”ایہ لکھتاں تہا ڈی

پچھان ہن۔ انھاں دی وجہ توں لوک تہا کوں چاندن۔ تہا ڈی عزت کریندن۔“

”سوچیا ہم کوئی نظم لکھساں۔ پر سبھے لفظ میں کوں رُس گن۔“

ثمرین رمیض دے نال بہہ تے پولی:

”پریشانی دی کہڑی گالھ اے۔ لکھن والیاں تے کڈا ہیں کڈا ہیں ایہ

کیفیت آندی ہے۔“

رمیض کوں ہن ذرا جیہا سکون آیا۔ پر اوڈکھ کوں بھرے الا وچ پولیا:

”تیکوں کیا پتہ۔ بندہ کبھ سوچے تے تخلیق نہ کر سکے تاں اوکوں کتنا ڈکھ

تھیندے۔“

”میں چانڈی ہاں رمیض۔“ ثمرین اوندے ہتھ تے آپناں ہتھ رکھیا۔

”تساں ڈکھی ہوئے۔ پر آپنیاں لکھتاں ایویں نہ ونچاؤ۔ لکھتاں بندے دے ناں

کوں اوندے بعد وی چیندار کھیندین۔“

”ہونہہ۔ میں تیکوں کیا ڈے سبگساں؟ ایہ غزلاں، ایہ نظماں، ایہ شعر، بس

خیال، تصور تے لفظ۔“

”تساں میکوں پچھان ڈتی اے۔ میکوں تہا ڈے ناں نال سنجانیا ویندے۔

میکوں تہا ڈی ذال ہوون تے فخر ہے۔ چلو ہن بیا کجھ نہ سوچو۔ چاہ پیو۔“

ثمرین چلی گئی تے رمیض سوچیا ثمرین کیڈے سوہنے طریقے نال ہمدردی

دی خیرات اوندے منگر وچ سٹ تے چلی گئی اے۔

رمیض نہ مشاعر یاں وچ ویندا ہا۔ نہ دوستاں کول۔ اوند ارجیویں ہر شے

کنوں چو گیا ہووے۔ ثمرین اوندی پسند دے کھانے بنیندی پر رمیض ڈو چار گراں

مارتے رکھ ڈیندا۔ اوکوں ثمرین دار کھل ہاسا کوڑا تے محبت کھو کھلی لگن پے بئی ہئی۔

رات کوں او ڈھیر دیر تیں سڑکاں تے رلدا راہندا تے اوں ویلے گھر ولد اجہڑے

ویلے ثمرین سم پئی ہوندی۔

اج وی او سگریٹ بکھاتے سڑک تے رلدا ودا ہا۔ اوندے کناں وچ

ثمرین دیاں گالھیں پیاں وچ دیاں ہن۔

”میں آٹے آپ کو ادھوری لگدی ہاں۔ ایہ حیاتی میکوں ادھوری لگدی

ہے۔ میڈی جھولی بھرتج ویسی تاں میں پوری تھی ویساں، میڈا ہاں ٹھرو ویسی۔

میڈیاں اکھیں ٹھرو سین۔ میکوں محرومی دی بھاہ وچ نہ ساڑر میض۔“
ایہ الا اچا تھیند ا گیا۔ اتنا اچا تھی گیا جو ر میض کوں کن پھڑیندے، تے سر
پھند محسوس تھیا۔ ر میض نے ہلدی سگریٹ آ پنے ہتھ تے وسما ڈتی۔ او پتہ نی کہڑے
ویلے گھرو لیا۔ آتے سم پیا۔ اوندی اکھ کھلی تاں اوں ڈٹھا ثمرین اونڈے ہتھ تے دوا
پئی لیندی اے۔ تے سویر تھی گئی اے۔ ر میض ول اکھیں بند چا کیتیاں تے سوچیا۔
ایہ ایویں ہمدردی کرتے میکوں کیا ورجا وں چا ہندی اے۔

ہک ڈینہ ر میض آ پنے بسترے تے بیٹھا کوئی غزل پیا سچیند اہا۔ مزاج دی
کار شاعری وچ وی ہن کڑا نڈ آ گئی ہی۔ ثمرین ہک گفٹ پیک چاتے اندر آئی۔
ر میض پچھیا:

”ایہ کیا ہے؟“

”فرح باجی دی دھی دا گفٹ۔ میں تہا کوں کل ڈسایا ہم نا جو اج اونڈی
سالگرہ ہے۔ اسان شام کوں اتھاں ویسوں۔“

”میں کائے نہ ویساں۔“ ر میض صاف جواب ڈے ڈتا۔
”ر میض۔ تہا کوں تاں پتہ ہے جو ماء پیو آ پنے ہال دی سالگرہ تے کتنے
خوش ہونڈن۔ انھاں کیتے کتنے جذباتی ہونڈن۔ اسان نہ گئے تاں فرح باجی تے
اونڈے گھر والے کوں چنگا کائے نہ لگسی۔“
”توں میکوں کہڑی گلہ دا احساس ڈوا وناں چا ہندیں۔“ ر میض دے
الا وچ کڑا نڈ ہی۔

”ر میض۔ اسان پہلی واری تاں کہیں ہال دی سالگرہ وچ نی پے

ویندے۔“

”میں ہن کہیں ہاں دی ساگرہ تے تاڑیاں نی وھا سگدا۔ میوں کلہا چھوڑ
ڈے تے آپ چلی ونج۔“

”میں تہا کوں کلہا نی چھوڑ سگدی رمیض۔“

”توں میوں نہوی چھوڑ سگدی تاں میں چھوڑ ویساں۔“

رمیض اٹھی تے باہر چلیا گیا۔

ریحان رمیض دا سوتر ہاتے ثمرین دا ملیر۔ رمیض نال اوندی نکلے لادی
یاری ہئی۔ او حالی کوارا ہا۔ اکثر انھاں کول آ پھندا۔ بہوں کھلو اونٹاں بندہ ہا۔ اوندا
آونٹاں رمیض کوں چنگا لگدا۔ جیکر ڈھیر ڈینہ نہ آندا تاں رمیض اوکوں نہ آون دے
الانجھے ڈیندا۔ اُج ریحان آیا۔ پر رمیض کوں اوندی ہٹ کڑاک وی نہ بھاندی پئی
ہئی۔ او پھکی پھکی کھل بیٹھا کھلد اہا۔

اچا چیت ثمرین ہولی: ”ریحان توں ہن شادی کرگھن۔“

ثمرین پہلے وی ہک ادھ دفعہ اوکوں شادی دا آکھیا ہا پر اُج رمیض کوں ایہ
گالھ ہی طراں لگی۔

”کوئی چنگی چھوہرتاں ملے۔ شادی کرگھنساں۔“ ریحان جواب ڈتا۔

”کئی چنگیاں چھوہریں تیڈی بھین نے تیکوں ڈکھائِن پر پتہ نی چنگی چھوہر
تیڈی نظر وچ کجھی ہوندی اے۔“

”تھاڈے جہیں۔“ ریحان مُسک تے ہولیا۔ ”رمیض تاں بہوں خوش

قسمت ہے برادری دی ساریاں توں چنگی چھوہر گھن آئے۔“

ریحان نے رمیض آ لے پاسے ڈٹھا۔ پر اوندارنگ پیلے گیا ہا۔ اوکوں

ثمرین تے ریحان دیاں گالھیں وچ کئی اشارے پے ڈس دے ہن۔ او سچیند اپیا ہا۔

لگدے ثمرین میگوں چھوڑن دا فیصلہ کر گھدے۔

اوندا شک اوں ویلے یقین وچ بدل گیا جڈاں اوہک ڈینہ شام کوں گھر آیا
تاں ریحان تے ثمرین لان وچ بیٹھے ہن۔ ریحان پتہ نی کیا گلہ کیتی ہئی جو ثمرین
کھلدیں کھلدیں رتوالا تھی گئی ہئی۔ اوں بہوں چر بعد ثمرین دیاں اکھیں وچ
تارے لٹکدے ڈٹھے ہن۔ ریحان دیاں نظراں وچ وی چاہت دے رنگ پئے
نظر دے ہن۔

”آؤرمیض۔“ ریحان اوکوں ہکل ماری۔

”یارمیں بہوں تھک گیاں۔ آپڑیں کمرے آرام کریاں۔“

ایہ آکھتے او آپڑیں بیڈروم آ گیا تے بسترے تے ڈھے پیا۔

جیکر ریحان ثمرین کوں پرہنج تے بال دیاں خوشیاں ڈے سگدے تاں
میں کون تھینداں انھاں دے وچکار آون والا۔ ادھورا مرد۔ او خود نال الایا۔ توں
ثمرین کوں ماء دے روپ وچ مکمل کیوں نہوی تھیون ڈیندا۔ خود غرض۔ توں خود
غرض ہیں۔

تھوڑی دیر بعد ثمرین چاہ دی پیالی چاتے آ گئی۔

”رمیض اٹھو چاہ پی گھنو۔“

”میں نہی پیندا۔ میگوں نندر آندی پئی ہے۔“

ثمرین نے اوکوں حیران تھی تے ڈٹھا۔ شام دے ست وچے ہن۔ ایہ نندر دا ویلا
تاں نہ ہئی۔ پر او کنڈ ولاتے سم پیا ہا۔ ثمرین چپ کرتے چلی گئی۔ گھنڈہ کھن رمیض
بسترے تے پسلیٹیاں مریندار یہا تے ول گڈی کڈھتے باہر نکل گیا۔ پتہ نی کتنی دیر
اوسڑکاں تے گڈی بھیندار یہا۔ ہک سگنل تے گڈی کھڑی تاں یارھاں بارھاں

سالاں دا چھوہر کجھ پوسٹر چاتے بھجیا آیا۔

”صاحب جی! ہک پوسٹر گھن گھنؤ۔“

رمیض نے پوسٹر آ لے پاسے ڈٹھا۔ اوہک نکے ہال دی تصویر ہئی۔ ایہو جیہاں تصویراں پیو ماء بنن والا جوڑا آپڑیں کمرے وچ لیندے۔ رمیض جہڑے خیال کنوں چندو دا چھڑویندا ہا او تصویر بن تے اوکوں چڑواون آ گیا ہا۔

”میکوں ایندی لوڑ کائے نی۔“ رمیض سکا جواب ڈتا۔

”صاحب جی! گھن گھنؤ۔ میں غریب ہاں۔ بس ہک گھن گھنؤ۔“

”کیا مذاق اے ایہ۔“ رمیض کاوڑ نال اچا بولیا۔ ”دفع تھی ونج

اتھوں۔“

ہال ڈرتے بھج گیا۔ رمیض کوں بگیا صرف ہال نے ای اوندا مذاق نی اڈایا بلکہ آسے پاسے یکے بندے اوندے تے کھلدے پن۔ ہوا کھلدی پئی ہے۔ فضا کھلدی پئی ہے۔ کائنات دا ہک ہک ذرہ اوندا مذاق پیا اڈیندے۔ تے اچ شام اوندی شادی دی سالگرہ ہئی۔ اوندے ماء پیو تے بھین بھرا آندے پے ہن۔ شاید ریحان وی آونجے۔ اماں تاں ضرور می آکھسی: ”میں تہاڈے بال دی سالگرہ کڈاں منیساں؟“

اماں جہڑی کئی واری ثمرین لولساڑے ڈیندی رہی ہے، ٹوکاں مریندی رہی ہے۔ رمیض دی ڈوجھی شادی سٹونیندی رہی ہے، اچ وی اتجھیاں ساڑ بھریاں گالھیں کر یسی تے ول جڈاں ثمرین سڑ بھج تے اوکوں ایہ ڈسیسی جو نقص اوندے وچ نہیں اوندے پتر وچ اے۔ تاں ول؟

سوچ سوچ تے رمیض داسر ڈکھن پے گیا۔ پراوں ہن ایہ سوچ گھدا ہا جو

او مشاعرے تے کائے نہ ویسی۔ سالگرہ وچ ای راہسی۔ جو تھیونیں اچ تھی ونجے۔
کڈاں تیں او منہ لکھسی۔

تے ول جڈاں شام کوں کھاناں کھاتے سارے گالھیں بیٹھے کریندے
ہن۔ اچا چیت اوندی ماء پولی: ”میں پیر سیں کنوں حساب کرا آئی آں۔ ثمرین
وچوں اولاد نہیں تھیونی۔ ایہ او ترک اے۔“ ہر پاسے چپ غرپ تھی گئی۔ رمیض نے
نظراں جھکیاں کر گھدیاں۔

ثمرین اچ پہلی واری سس دے اگوں کاوڑناں الائی: ”اساں ڈاکٹر کول
گئے ہاے۔ اوں بڑو نہیں دے ٹیسٹ ڈرٹھن۔“

”اچھاتاں ول کیا آکھے ڈاکٹر؟“ اچ اوندی سس نے پہلی واری نونٹھ
دیاں اکھیں وچ کاوڑتے جرات دارنگ ڈٹھاہا۔ او پہلی واری اوندی اکھ وچ اکھ پا
تے گالھ پئی کریندی ہی۔

”ڈاکٹر آکھے جو میڈی رپورٹ.....“ ثمرین نے رمیض والے پاسے
ڈٹھا جبراز جھکی جھوٹ سٹی پیٹھاہا۔ ثمرین لمبا ساہ گھداتے ہوئے الا وچ پولی: ”میڈی
رپورٹ نارمل کائے نی۔ میڈے وچ نقص ہے۔ میں کڈا ہیں ماء نی بن سگدی۔“

رمیض نے وبل تے ثمرین کوں ڈٹھا۔ او ہتھ بدھی بیٹھی ہی۔ ”پر میں
رمیض دے بغیر نی جی سگدی۔ اللہ واسطے میکوں رمیض نال وسن ڈیو۔“

ثمرین روندی ڈسکدی پئی ہی۔ رمیض اٹھی تے اوندے ہتھ پکڑ

گھدے۔

پندھ اڑانگے

”امی! تساں روئدے کیوں پے وے؟ انکل کیا پے آہدے ہن؟ عزت تے حملہ کیا ہونڈے؟ امی! ڈسونا۔“

چھی سال دی انعم ماء دے ہنجواں نال پُے چہرے کوں آ پنے ہتھاں وچ گھن تے پُچھیا۔

رفیعہ نے انعم کوں ہاں نال لاگھدا تے اوئدے ہنجوں انعم دے والاں تے کرن پے گئے۔

”توں سم پے انعم۔ انھاں گالھیں دی سمجھ تیکوں کائے نہ آسی۔“ او انعم دا سر گوڈے تے رکھ تے اوکوں سماون پے گئی۔ انعم اکھیں نوٹ گھدیاں۔
میں آ پنے نکلے نکلے ہالاں کوں کیا سمجھاواں؟

انھاں دے ذہن تاں حالی تیں ایہ نی سمجھ سکے جو انھاں دا پیو کئی سالوں توں امریکہ کیا پیا کریندے۔ او جہڑا انھاں کوں آپڑیاں بانہواں تے ہاں تے سما تے سدا ہاپرے ونج تے او پرا کیوں بن گے۔ رفیعہ وی اوئدی تھوڑی کمائی وچ کھل ہس تے گزارہ پئی کریندی ہئی۔ پر ڈھیر دی حرص اوکوں باہر گھن گئی۔ ہال کئی کئی مہینے اوئدے خط کوں تانگدے ہن۔ پر خطاں وچ ”ہالاں کوں پیار“ دے ترے لفظ لکھے ہونڈے۔ باقی خط وچ اتجھیاں گالھیں ہونڈیاں۔ رفیعہ! میں تیڈا مسئلہ چنگلی طرحاں سمجھداں پر یقین کر میں مجبور ہاں۔ میں امریکہ وچ چنگلی طراں سیٹ کائے نی

تھیا۔ آپنے خرچے اوکھے پورے تھیندن۔ تیکوں پیسے کیوں بھیجاں۔ امید ہے کجھ
 عرصہ بعد حالات ٹھیک تھی وین ول تیکوں بہوں سارے پیسے بھیج سگساں تے ول
 تیڈی تے ہالاں دی حیاتی شاندار ہوسی۔

ایہ خط پڑھ تے رفیعہ دے ہتھ سلائی مشین کوں تکھے تکھے بھنواون پے
 ویندے تے نال ای نال او ٹیوشن کیتے آئے ہالاں کوں چیت کرن پے ویندی جو او
 ٹیوشن دے پیسے جلدی ڈے ڈیون۔

ہالیں دے خرچے تاں جیویں تیویں او پورے کر گھندی پر گھر دا کرایہ
 کڈھن ڈا اوکھا ہا۔ گھروی کیا ہا۔ چھت تے ہک کوٹھاتے بورچی خانہ ہا۔ جیندا
 کرایہ مالک مکان دی ذال دی خرچی ہئی۔ ذرا پہلی توں کجھ ڈینہ اُتے تھیندے او
 لنگھدے آندیں رفیعہ دی کرائے پچھوں بے عزتی کر ڈیندی۔ اوکوں گھر خالی
 کراون دے ڈراوے ڈیندی۔

انج وی ڈاہ ترخ تھی گئی ہئی۔ رفیعہ کول اتنے پیسے نہ پے جڑدے ہن جو او
 مکان دا کرایہ ڈیوے۔

رات دا ویلا ہا۔ چند رکھانیں بڈ بگیا ہا۔ تارے بہوں پھکے پھکے ہن۔
 ایویں لگدا ہا تارے وی رفیعہ دے سٹے ہوئے ہالیں دی کار موٹھے ہن۔ ہر پاسے
 خموشی ای خموشی ہئی۔

جیکر کوئی آلا ہئی تاں صرف رفیعہ دی مشین دا۔ دروازے دی ٹھک ٹھک
 وی ایس آلا وچ رُل گئی تاں رفیعہ نے اُنھی تے در کھولیا۔ سامنے مالک مکان جلال
 ڈونگا چاتی کھڑا ہا۔ اوکوں ایس ویلے سامنے ڈیکھ تے رفیعہ بئی بئی تھی گئی۔ جلال
 بولے نال بولیا:

”سوری۔ تہا کوں ڈسٹرب کیتے۔ اصل وچ میڈی ذال تے دھی شادی تے گن۔ تہاں میکوں کھاناں تاں سیک ڈیو۔ تہا کوں اوکھ تاں تھیںسی پر۔“

رفیعہ کوں ایہ سب کجھ چنگا تاں نہ لکھیا ہا پر او چاندی ہئی کرایہ نہ ڈتیں ڈھیر دیر تھی گئی ہے۔ او ڈونگا گھن تے کچن وچ آ گئی۔ اوں بھاہ پالی تے فرائی پین وچ بھاجی پاتے اُتے رکھ ڈتی۔ اوکوں لکھیا جلال دُروچ کھڑے۔ او پچھوں ڈٹھیں بغیر بولی:

”تہاں ونجوا! میں بھاجی سیک تے بھجواندی ہاں۔“

جلال نے جیویں اوندی گالھ کوں کن نہ ڈتے تے پچھیا:

”تہاں کیا پے کریندے ہا وے؟“

”مُل دے کپڑے پی سیندی ہم۔ ڈو چار ڈیہاں توڑیں ٹیوشناں دے

پیسے وی آویسن۔ تہاں چٹنا نہ مارو میں کرایہ ڈے ڈیساں۔“

جلال دے منہ تے ہولی جہی مسک ہئی۔ او دیدرفیعہ تے پوڑی کھڑا ہا۔

”چھوڑ واتنی محنت مشقت۔ کرایہ ڈیوٹن دی جلدی کیا ہے؟ میڈی ذال

دیاں گالھیں ہاں نال نہ لاؤ۔ اوکوں تاں پسیاں دا حرص ہے۔ میکوں آہدی پئی ہئی

نویں کرایے دار لہو۔ میں اوکوں کھڑکا ڈتتم جو کھھی عورت کوں پریشان نہ کر۔“

رفیعہ کاوڑ پی تے بولی:

”کھھی.....؟ میڈے نال ہال.....“

”مرد دے بغیر عورت کھھی تاں ہوندی اے۔“ جلال اوکوں گالھ نہ

مکاوٹن ڈتی۔ ”تہاں نینگر ہیوے تے کھھے ہیوے۔ میکوں تہا ڈی وڈی فکر ہے۔ پر

تہاں پریشان نہ تھیو۔ میں ہاں نا تہا ڈے نال۔ میڈا مطلب ہے اساں ہیں نا۔“

جلال دے اکھیں دا بدل لیا رنگ بڑیکھ تے رفیعہ کا وڑکنوں رتی لال تھی گئی۔
 ”جلال صاحب۔ میگوں تہا بڑیاں اتجھیاں ہمدردیاں دی لوڑ کائے نی۔
 تہا کوں ایس ویلے میڈے گھر آون دی جرأت کیوں تھئی ہے؟ میں تہا کوں آپناں
 وڈا سمجھ تے ایہ ڈونگا پکڑ گھدے۔ کوئی پیا ہوندا تاں منہ تے مار ڈیندی۔“
 رفیعہ دا الاتکھا تھی گیا ہا۔ تے نکی انعم جاگ پئی ہی۔ جلال ہولے الاتے
 تکھے لہجے وچ بولیا:

”خبردار! اچانہ الاویں۔ ایہ نہ بھل جو توں اساڈی کرایے دارنی ای
 نہوی لہناں وی رکھیندی ہیں۔“
 رفیعہ ہی وی اچا بولی:

”میں لہناں رکھیندی ہاں تاں ولتساں ہمدردی کہڑے کھاتے وچ کیتی
 ہے؟“
 جلال آپنی اصل تے آ گیا:

”ہس بس زیادتی بحث نہ کر۔ میں سوچیا ہم اُج کرایہ معاف کر ڈیساں۔“
 رفیعہ زیادے کھورے الا وچ بولی:

”میگوں نی چاہیدی معافی دی خیرات۔ کرایہ ڈے ڈیساں۔ خبردار
 آئندہ میڈے درتے نہ آویں۔ میں عزت دار عورت ہاں۔“
 جلال وی تپ گیا:

”عزت دار عورتاں دے پے انھاں کوں لا وراث چھوڑتے پئے مکاں
 وچ نہ بھج ویندے۔“

”توں صرف مالک مکان ہیں۔ توں میڈے گھر وڑسیں تاں میں اکیوں

آپنی عزت تے حملہ سمجھساں۔ تے عزت تے حملہ کرن دی سزا تیکوں پتہ ہوونی
چاہیدی ہے جو کیا ہوندی اے۔“

رفیعہ نے مزے چلے توں فرائی پین چا تا جیندے وچ بھاچی سڑتے سواہ تھی گئی ہئی۔
اوفرائی پین اونڈے منہ دے نیڑے کرتے پولی:

”ایہ گھن آ پٹی بھاچی۔ جیکوں گرم کراون دے بہانے تیں میڈے گھرت
رکھی ہے۔ گھن ونج تے کھا اینکوں تے لہا آ پنے ڈھڈی بکھ۔“

رفیعہ دے چہرے تے کاوڑتے جرأت دی رت ڈیکھ تے جلال پیشم تھی گیا پر ہمت
کٹھی کرتے پولیا:

”ہن میں ڈیکھساں توں کیوں میڈے مکان وچ راہنڈیں۔“

جلال چلا گیا ہا۔ رفیعہ کمبڈی تھڑکدی انعم کول آ گئی جیندے رنگ ہلدردی کار تھی گیا ہا۔
”امی۔ عزت تے حملہ کیا ہونڈے؟“

انعم پچھدی ہئی۔ تے ایس عزت کوں بچاون کیتے رفیعہ آ پٹی ماسی دے گھر آ گئی۔
رفیعہ دے ماء پیونوت تھی گئے ہن۔ بھین بھرا کوئی نہ ہاتے اونڈا قریبی پیکہ ایہو گھر ہا
جھتاں ماسی، اونڈا پتر ندیم تے نونھ فائزہ راہنڈے ہن۔ ماسی رفیعہ تے اونڈے
بالیں تے صدقے گھولے پئی تھیندی ہئی۔ ندیم وی خاطر اں وچ لکیا ہا۔ پر فائزہ
چپ چپ ہئی۔

زندگی کیوں پاسے پر تیندی ہے۔ جڈاں رفیعہ خالد کوں چاہندی ہئی تاں
ندیم دی ماء نے اونڈے کیتے بلوایا ہا۔ رفیعہ دی ماء ہا کریندی پئی ہئی پر رفیعہ دے
ہنجواں اہگوں جھلیج گئی تے اونڈا پر نیواں خالد نال کرڈتا۔ اچ رفیعہ اوں گھر وچ خالد
دے بالاں نال آ گئی ہئی۔ بے سہارا بن تے۔ بے آسرا۔ خالد دے پال ندیم دے

گھر دا پئے کھاندے ہن۔ ایہ سب کجھ رفیعہ کوں بی بی طرہاں پیا لگدا ہا۔ او ول ول
آہدی:

”بس ماسی خالد دا ڈرافٹ آون ای والا اے۔ تے میں خود وی آ پئے

کیتے نوکری گولیاں۔“

ندیم اوکوں انھاں نظراں نال ڈیہدا جیویں آہدا پیا ہووے، حالی وی
اونویں اوپری اوپری ہیں، کجھ سانگے رت دا سنگ ہوون دے باوجود اوپرے
لگدین تے کجھ پرانے وی آ پئے آ پئے لگن پے ویندین۔ رفیعہ دے چہرے تے وی
کوئی تاثر نہ ہوندا، نہ ڈکھ دا نہ خوشی دا۔ کجھ پتہ ای نہ لگدا او کیا سچیندی پئی ہے؟ کیا
چاہندی ہے؟ شاید او ڈردی ہی ندیم دے دل وچ کوئی پرانی چڑنگ نہ بل پووے
پر ساڑدی چڑنگ تاں اوندی ذال فائزہ دے دل وچ بلدی پئی ہے۔ رفیعہ اونڈے
کمرے نالوں لنگھی تاں اوں سنیا اونڈیم کوں آہدی پئی ہی:

”رفیعہ تیڈے بجائے خالد کوں پسند کریندی ہی تے توں؟“

”پسندنا پسند والی کوئی گالھ نہ ہی فائزہ۔ او میڈی عزت کریندی ہی تے
میں وی اوکوں چنگا سمجھدا ہم۔ بس رشتہ نہ تھیاتے گالھ مک گئی۔ ایہ توں کیا پرانیاں
گالھیں پھرو لن بہہ گئیں؟“

”اوں تیکوں رت جکٹ کرتے خالد نال شادی کیتی۔ خالد اوکوں چھوڑ گے۔

ہن اوکوں اتھاں نی آوناں چاہیدا۔“

ندیم کوں کاوڑ لگ گئی او تکھا تھی تے پو لیا:

”رشتہ نی تھییا پر رشتہ داری تاں نی ٹی۔ او میڈی سکی ماسی دی دھی ہے۔

اوکھے ویلے پیا کتھاں ویندی۔ اوکوں تاں ایہ گالھ بھل وی گئی ہوسی۔“

فائزہ ٹھڈا ساہ بھریا:

”کچھ پرانیاں گالھیں نی بھلدا یاں ندیم۔“

رفیعہ کیتے اتھاں کھڑن اوکھا تھی بگیا۔ او ہوادے جھولیاں وچ سکے پتر دی کارا ڈدی
ودی ہئی۔ ٹینگل توں ترٹ کے پتر دا کوئی ٹکاناں کائے نی۔

رات تھئی۔ بال سم پے۔ انھاں دے چہرے وی کملائے ہوئے پھلاں
دی کار لیسے لیسے ہن۔ اوں خالد کوں خط لکھیا۔

”جلال صاحب دا ورتاوا میڈا ہاں ساڑ گھتے۔ تساں اتھاں ہونڈے تاں
ایویں نہ تھیندا۔ تساں امریکہ سیٹ نی پے تھیندے تاں ول آؤ۔ میکوں تے پالیں
کوں کہیں شے دی لوڑ نی۔ اساں تہاڈی گھٹ تنخواہ وچ وی راضی ہاسے۔ تساں
اساڈے نال کائے نی۔ تہاڈی طرفوں کجھ آندا وی نی پیا۔ عجیب مسئلے ساڈے
اگوں آ کھڑن۔ تساں میکوں جلدی پیسے بھیج ڈیوتاں جو ماسی تے اساں بار نہ
بنوں۔“

رفیعہ روز اخبار پڑھدی۔ نوکری دے اشتہار پگولیندی۔ دفتر اں وچ چکر
مریندی۔ گھر ولدی تاں بالاں دے منہ لٹھے ہونڈے او روون ہا کے تھئے کھڑے
ہونڈے۔ فائزہ نکلی نکلی گالھ تے انھاں کوں دڑ کے ڈیندی ہئی۔ ہک ڈینے تاں اخیر تھی
گئی۔ فائزہ آٹنے کمرے وچ ندیم نال اچا اچا پئی لڑدی ہئی۔

”ایہ پیسے رکھو آٹنے کول۔ ایندے نال گھر دا خرچہ پورا نی تھیندا۔ ہن
چار کھاوٹن والے پے وی آگن۔ نئے نئے بال ہن پر بکھیاں دی کار ڈوڈو روٹیاں
کھاویندن۔“

”فائزہ انھاں دے گھر انھ نہ گنے کر۔ کجھ ڈینہہ ساڈے کنوں کھا گھنسن

تاں کیا تھی پیا۔“

”اساں لاوارٹاں کیتے لنگر خانہ تاں نی کھولیا۔ میکوں تاں تہاڑی پرانی

مجت اکھ بھلیندی پئی نظر دی ہے۔“

اچ رفیعہ نے فیکٹری دی معمولی نوکری وی قبول کر گھدی ہئی۔ اُتھاں
اوکوں ہک کمرے دا کوارٹر جو مل گیا ہا۔ فیکٹری دا آٹے سٹاف دے پالاں کیتے سکول
وی ہا۔ رفیعہ آ پئی اؤں زندگی وچ ول آئی جتھاں او آ پناں سہارا آپ ہئی۔ ہال
سکول وچن پے گئے ہن تے بہوں خوش ہن۔ پر ہک ڈینہ کاشف کوں اوندے کلاس
فیلو کھڑایا۔ ڈوہیں لڑ پئے تے پرنسپل نے گھر رقعہ پٹھیا تے کاشف دے پیوکوں
سبڈ وایا۔

اگلے ڈینہ رفیعہ پرنسپل دے دفتر بیٹھی ہئی۔

”تساں میکوں سبڈ وائے۔ میں کاشف دی ماء ہاں۔“

پرنسپل نے حیران تھی تے اوکوں ڈٹھا:

”پر میں تاں اوندے پیوکوں سبڈ وائے۔“

”میں ای ایند اپو ہاں۔“

”کیا مطلب ہے..... ایند اپو کائے نی؟“

”اتھاں کائے نی۔ امریکہ راہنڈے۔“ رفیعہ جواب ڈتا۔

”تساں تاں فیکٹری وچ کم کریندے وے۔ تے او امریکہ وچ؟“

پرنسپل دی حیرانی ہئی وی ودھ گئی ہئی۔

”ایں گالھوں تاں آہدی پئی ہاں میں کاشف دی ماء ہاں تے پیووی۔“

”اچھا خیر۔ تساں ونجھو۔“

پرنسپل نے اوکوں ایویں ڈٹھا جیویں آہد اپیا ہووے زنائی نال کیا متھالا وٹاں۔

رفیعہ اونڈیاں نظراں پڑھ گھدیاں۔ اوپولی:

”تساں کاشف دی شکایت کرنی ہئی۔“

”تہا کوں ہن پیا کیا پریشان کروں۔ اساں آپ اوکوں سمجھا گھنسوں۔“

رفیعہ تکرائی نال بولی:

”پرنسپل صاحب! میڈے وچ ہال دی شکایت سنن دا حوصلہ ہے تے

میں ایہ وی جانڈی آں اوکوں کیویں ڈیل کرنے۔ او میں کنوں ایویں پڑدے تے

آکھا منیندے جیویں پڑو جھے ہال پیو دا۔ تساں پلیز اونڈے بارے میڈے نال

ڈسکس کرو۔“

پرنسپل رفیعہ نال کاشف دیاں گالھیں کریندا ریہا۔ اوکوں رفیعہ دیاں

اکھیں وچ حوصلہ، ذہانت تے محنت دے رنگ پے نظر دے ہن۔ اوکوں پتہ لکھیا رفیعہ

ایف اے کیتے تاں اوں پڑھائی وچ کمزور ہالاں داسیکشن بناتے رفیعہ کوں استانی

رکھ گھدا۔

سارا ڈینہ کم کار تے گھر ہالاں دیاں ضرورتاں پوریاں کریندے لنگھ

ویندا۔ سمجھ کہیں پڑدے ہوئے دل دی کار پڑدا ہاتے رات آپریں کالے وال کھنڈا

تے رفیعہ دے ہاں تے آ پہندی۔ دل پھٹکدا پر خالد اونڈے نال نہ ہاجہڑا

وچھوڑے دے بار اونڈے ہاں توں لہا وے ہا۔ اونڈے کناں وچ پیار دیاں پڑو

گالھیں اونڈے تھکیرے لہوا ڈیون ہا۔

کئی سال لنگھ گئے ہن او شہر دیاں سڑکاں، دفتریاں، گلیاں، بزاراں وچ

واجھلوڑے دی کار بھونڈی وودی ہئی۔ خالد دی طرفوں نہ کوئی خط آندا نہ ڈرافٹ تے

نہ خیر خبر۔ کجھ وی کائے نہ۔ ہک چپ غرپ دی چادر ہئی جہڑی اوندے وجود نال
 جہڑی ہئی۔ ہال وی ہئے ہالیں دی کار کھلدے اَلیندے نہ ہن۔ ایویں بگدا ہا
 انھاں وچ بلیٹن دی خوشبو وی نہ ہووے۔

وڈی دھی نوشین نے ایم بی اے کر گھدا ہا۔ اوندیاں اکھیں وچ پہلی
 واری خوشی تے مان دے ڈیوے ہلدے نظرے۔ ہالیں کوں خوش ڈیکھتے رفیعہ
 وی خوش ہئی۔

پر او کیندے نال آئے پالیاں دیاں گالھیں کرے ہا۔ بے بندیاں کوں
 اوندے ہالیں نال کیا۔ تے او وی آئے آپ نال گالھیں کریندیں روندیں
 کھلدیں حیاتی دا وڈا پندھ جھاگی کھڑی ہئی۔ خالد نے نہ آوٹاں ہانہ آیا۔ ہن او
 آونچے تاں کیا؟ نہ آوے تاں کیا؟ اوندے والاں وچ جھی برف پتہ نی کتنے
 ٹھڈے موسماں دیاں کہاٹیاں ہاں وچ گھدی چپ کیتی پئی ہئی۔ اوتاں ہن تاڑتے
 شیشہ وی نہ ڈہدی ہئی۔ شیشے اگوں کھڑن دی عادت جو نہ رہی ہئی۔ بس کم کرن دی
 عادت ہئی۔ پر خالد دی تاگ حالی وی دل دیاں دھڑکنناں کوں سیک ڈیندی ہئی۔
 پر ایں تاگ دا شیشہ وی ہک ڈینہ ترٹ تے چٹنے چٹنے تھی گیا۔

رفیعہ دی سہیلی استانی زینب دا پتر بلال امریکہ توں آیا ہا۔ زینب نے
 اشاریاں وچ کئی واری بلال تے نوشین دے رشتے دی گالھ کن پاتی ہنس۔ رفیعہ
 اوکوں ملن گئی۔ بلال سوہناں چنگے دسب والا چھوہر ہا۔ زینب اوکوں رفیعہ کول پلہا
 تے کچن چلی گئی۔ بلال اوکوں آپنیاں امریکہ دیاں تصویراں ڈکھاون پے گیا۔ رفیعہ
 جلدی جلدی البم دے ورتے ولیندی پئی ہئی۔ پر ہک جاتے اوندے ہتھ تے اکھیں
 کھڑ گیاں۔ دل کھڑ گیا۔ کائنات دی ہر شے کھڑ گئی۔ حیاتی دے پندھ جیویں مک

گئے ہوون تے رُوح اگلے جہان دی پاندھی تھی گئی ہووے۔ ایہ خالد دی تصویر ہئی۔
نال ہک امریکی ذال تے بلال کھڑے ہن۔

بلال حیرانی نال رفیعہ دیاں ہک جائنکیاں اکھیں کوں پیا ڈیہدا ہا۔ رفیعہ دا
مشکل نال ساہ ولیا تے او اُن جانی بن تے پولی۔ ”ایہ کون ہے؟“
”ایہ انکل خالد نواز ہن۔ میں انھاں دے گھر پے انگ گیٹ
(Paying Guest) ہم۔ نال انھاں دی ذال بیٹا ہے۔ پر ہن تاں ڈوہیں
دی طلاق تھی گئی ہے۔“

”امریکن ذال.....؟“ رفیعہ دے سنگھ وچوں آلا اوکھا پیا نکلد اہا۔

بلال اوئدے دل دی نہ چاندیں پولیا:

”امریکن ذالیں وی چنگیاں ہوندن۔ دراصل انکل لالچی بندہ ہا۔ پہلے
آئی بیٹا دے کاروبار تے قبضہ کیتس۔ ول اوئدی جائیداد ہتھ وچ کرن دے چکر
وچ ہا۔ بیٹا نے وی اتجھا بدلہ گھدے جو کتھاؤں دے نہیں رہے۔“
”بدلہ کیوں گھدس.....؟“ رفیعہ دا تھوڑا جیہا ساہ ولیا ہا۔

”انھاں انکل خالد تے مقدمہ کر ڈتا۔ تہا کوں تاں پتہ ہے باہر دا
قانون۔ اج کل انھاں کول کجھ نہیں بچیا۔“

رفیعہ نے البم رکھ ڈتی۔ اوئد ساہ تاں ول آیا ہا پر خالد دے خیالات تے تا نگھ وچ
اوں جہڑی عمر و ہائیں ہئی او کیوں ولے ہا۔

اوں تاں سوچیا ہا پتہ نی خالد کہڑے اوکھے حالاں وچ ہوسی۔ او اتھاں
غیر قانونی ہا۔ کتھائیں جیل وچ نہ ہووے۔ کتھائیں بیمار نہ ہووے۔ یا ول ڈا ہڈی
مشقت، محنت دے بعد او اچا چیت ڈھیر سارے پیسے اوئدے تے بالیں کیتے گھن

آسی تے اوکوں سر پر اتر بڑیسی۔ دل اسماں بک بنے نال اپنے اپنے ہکھ
 ونڈیوں میں اوندے پیراں دے کڈے کڈھیاں تے اومید ہے۔ اسماں ہکے
 پھل تھی تے نواں سفر شروع کریوں۔ پر خالد اتھاں عیاشیاں کریندا رہے۔
 دھوکے ڈیندا رہے اومن چل رفیعہ تے ہالیں کوں بھلیا رہے۔ ہال پیو دی شفقت
 کوں ترسدے رہن تے رفیعہ اپنی جوانی وچ تھکیرے تے کھپے دے زہر بھریندی
 رہی ہے۔ جھکڑ جھولیاں وچ اڈدی رفیعہ آپڑیں الماری دو گئی۔ ہر رات کوں جہڑیاں
 تصویراں ڈیکھ تے اوندیاں اکھیں ٹھردیاں ہن تے اکھیں وچ نندر بھریندیاں ہن
 اوں او تصویراں کڈھ تے پاڑ لوڑیاں کر سٹیاں۔ تصویراں دے ٹوٹے سارے فرش
 تے کھنڈے پے ہن۔ او گھر کونو باہر نکل آئی تے لان وچ آتے وڈے وڈے ساہ
 بھرن بہہ گئی۔ پیتے نی کہڑے ویلے او گھر وئی تاں ڈٹھس اوندی نکلی دھی انعم تصویراں
 دے ٹوٹے جوڑ تے گوندناں آپڑیں ڈرائینگ کاپی تے پئی لیندی ہئی۔ اونگی ہال کیا
 جانے تصویراں جڑتاں ویندن پر پہلے آلی کارتاں نی ہوندیاں۔ انھاں وچ ولکے
 رہ ویندن۔ اوں بھولا منہ بناتے ماء کنوں پچھیا:

”اماں! ایہ تصویراں کیوں پھڑتیاں ہن۔ میں وڈے اوکھے ٹوٹے

جوڑن۔“

”پیتے نی کہڑاں تے کیوں ایہ ٹوٹے تھیں؟“ رفیعہ ہوکا بھرتے پوئی۔
 ”ہن میں ایہ تصویراں اپنے کول رکھیاں۔ اماں! تاں ایہ تصویر ڈٹھی

اے۔ بابا میکوں کیوں پیارے کریندن۔“

رفیعہ نے دھی کوں ہاں نال لاگھدا۔ جھلے ہوئے ہنجواں دا بن ترٹ پیا۔

رفیعہ کوں بخار ہا۔ اوسکول پڑھاؤن نہ گئی ہئی۔ ہال چلے گے ہن۔ اوکھ

دیر گھروچ کلبھی پھر دی رہی تے ول شیشے اگوں اُن کھڑی۔ کتنے سالاں بعد اُوں خود
کوں غور نال شیشے وچ ڈٹھا ہا۔ او کیویں اُجڑی پجڑی پئی نظر دی ہئی۔ او آ پنے آپ
نال گالھیں کرن پے گئی۔

”ایہ توں ایس رفیعہ بی بی؟ کلہسے دی چھانی وچوں چھٹج تے ایس حال تیں آ
ہئی آس۔ پرائڈ اماڑا حال وی نی تیڈا۔ بہوں ساریاں کنوں چنگی آس۔ بس ایہو
تھئے ناتیں جکھ جکھ عمراں گالن۔ پر کوئی شور باہر نیوی آون ڈتا آ پنے سولاں دا۔
کوئی خواب لشکن نہوی ڈتا آ پناں اکھیں دا۔ تیڈی راہ وچ کتنے بندے خوشیاں
دے پھل چاتے آئے تے توں انھاں پھلاں کوں پیراں تلے مکول تے اگوں لنگھ
گیوں۔ ایہو کجھ کیتے ناتیں خالد کیتے جیندی راہ بھلیندیں بھلیندیں پال تیڈے
ہتھاں وچ جوان تھی گے۔ گزریے ویلے نے تیکوں حیاتی نال، وسیب نال، بے
انصاف لوکاں نال لڑن دا وسب سکھا ڈتے۔ ہن ایہ ویلہ مرے ہوئے خواہاں دیاں
قبراں تے ہنجاواں دیاں چادر اں چڑھاون دا کائے نی۔ نتاں ساری محنت لڑھ پڑھ
ویسی۔ ایہ توں ہیں نا جیس کجھ بالاں کوں ٹیوشن پڑھاون توں کم شروع کیتا ہا
پرائیویٹ ایم اے کیتے تے اچ توں آ پڑیں سکول دی مالک تے پرنسپل ہیں۔ اٹھی۔
تیں حالی بہوں اگوں و نچنے۔“

رفیعہ غسل خانے آ گئی او ہن بخار وچ وی منہ ہتھ دھوتے سکول و نچن دی
تیاری پئی کریندی ہئی۔ حیاتی کجھ اگوں سر گئی ہئی۔ تانگھ مک گئی ہئی۔ تانگھ وی دل
تے روح اُتے بار ہوندی ہے۔ ایہ بار لہہ گیا ہا۔ پھٹ وی ڈکھ ڈکھ تے ہن ڈکھن
چھوڑ گیا ہا۔ تے اوں لھٹے جڈاں اوکوں کہیں دستک دی تانگھ نہ رہی ہئی۔ دروازے
تے بیل تھئی۔ پال کالج چلے گئے ہن۔ او وی سکول و نچن دی تیاری پئی کریندی ہئی۔

رکھے۔ خالد نے گڈی انعم آ لے پاسے کیتی۔

”توں اتنی وڈی تھی بگئیں۔ میڈے تصور وچ تاں توں پال ہاویں۔ ایں
گاہوں میں گڈی گھن آیاں۔“

”گڈیاں میکوں ہن وی چنگیاں بگدین۔“ ایہ آکھتے انعم نے بھینٹ بھرا
آ لے پاسے ڈٹھا۔ انھاں دے چہریاں تے کاوڑہی۔ او وسم تے بولی: ”پر میں ایہ
گھنساں کائے نہ۔“

نوشین بولی:

”بابا تہا کوں ہن وی آون دی کیا لوڑہی؟ اُساں تاں تہا ڈے بغیر ہون
دے عادی تھی گئے ہیں۔ اسا ڈی ماء اسا ڈی ماء وی ہے تے پیو وی۔ کھڈا ونیں نال
ویندلیج و نجن دی عمر کنوں اُساں نکل آئے ہیں۔ ہن تہاں آگے وے تاں ٹھیک اے۔
کم از کم اُساں کہیں کوں ایہ تاں ڈس سبگسوں جو ایہ سا ڈے بابا ہن۔“
”پر میکوں تاں ایہ ڈسن دی لوڑ وی کائے نہیں۔“ کاشف کھورا اُلا یاتے
سارے پال اٹھوں چلے گئے۔

”تہاں آرام کرن چاہو تاں ایہ سامنے مہماناں دا کمرہ ہے۔“ رفیعہ

بولی۔

”مہماناں دا کمرہ؟“ خالد نے حیرانگی نال پچھیا۔

”جیا۔ مہمان خانہ تلے ڈرائینگ روم نال ای ہے۔ اسا ڈے بیڈ روم

آتے ہن۔“

ایہ آکھتے رفیعہ پوڑھیاں چڑھتے اُتے چلی گئی۔

خالد کوں ایں مہمان خانے وچ راہنڈیں مہینہ تھی گیا ہا۔ اوں بہوں کوشش

کیتی پر کہیں کوں آ پڑاں نہ بنا سکیا۔ اوساری حیاتی اتنا تھکیا ہاجتنا ہن ہس گیا ہا۔
ادھی رات داویلا ہا۔ خالد کمرے دی تاکی کھول تے باہر کھڑا ڈیہدا ہا۔
چندر پیلا پیلا بیمار مونجھا ماندا اپیا ڈسدا ہاتے تارے پتہ نی کتھاں لک گئے ہن۔ خالد
مچیندا اپیا ہا:

”خالد ہن کیا مچیندا اپیں۔ پچھتاںدا اپیں ناں؟ ڈاہ سالوں دا عرصہ بہوں
ہوندے خالد۔ ایہ زال ہال، جہاں دے ہلپن تے جوانی تیڈے بغیر لنگھ گئی ہے
تیڈے کائے نی۔ ایہ گھر تیڈا کائے نی۔ ایہ کمرہ جتھاں توں اپنے ماضی دیاں یاداں
پیاں پھلریندیں تیڈا بیڈروم کائے۔ ایہ مہمان خانہ ہے۔ توں ایس گھر دا بندہ نہوی
مہمان ہیں۔ ایس گھر دا وڈیرا توں نہوی تیڈی زال ہے۔ ایس گھر وچ توں ہک
فالتو، غیر ضروری مٹے ہوئے فرنیچر دے کم نہ آون والے ٹوٹے دی کار ہیں۔
جہڑے ویلے تیڈے ہال تیکوں پیونھیں سمجھدے توں بے عزتی محسوس کریندیں۔ او
تیڈے نال تھوڑا بہوں آلاوی گھندن تاں ہک مہمان سمجھتے۔ او تیڈے کنوں تحفے
نھیں گھندے، پیسے نہیں گھندے۔ ہتھ ملیندن پر دل نہیں ملدے۔ ذال تیڈے
روٹی کپڑے دا خیال رکھیندی ہے پر آوندے وچوں او خوشبو نہیں آندی جیکوں توں
آپناں آکھ سکیں۔ کڈاں توڑیں ایویں راہیں مہماناں طراں۔ مٹے ہوئے فرنیچر
طراں۔ ایس کمرے وچ، پوڑیاں، تلے، ڈیڈھی وچ، ڈرائینگ روم دے کہیں کونے
وچ بیکار، زنگ لگے ٹیشے دے ٹوٹے دی کار۔ جیندے وچ کوئی شکل نظر نہیں آ
سگدی۔ ہک مہینہ تھی گے میکوں اتھاں آئے۔ میں چھوڑے ہوئے خاندان وچ
آپنی جا نہیں بنا سکیا۔ میکوں بگدے او جا ہن اتھاں رہی کائے نہیں۔ ڈاہ سال دی
دھڈڑ مٹی وچ مٹ گئی ہے۔ پر میں کڈاں تیں ایہ بھوگ بھگیساں۔ میکوں رفیعہ نال

گالھ کرنی پوسی۔“

خالد مہمان خانے کنوں باہر آیا۔ پوڑھیاں چڑھتے اُتے گیا۔ رفیعہ دے بیڈروم دادر کھڑ کائیس۔ رفیعہ اکھیں ملیندی آئی تے دُر کھولیا۔ ول چھر کی بھر لیس۔ جیویں غیر مردادھی رات کوں بیڈروم اُن کھڑے۔

”کیا گالھ ہے؟“

”میں ضروری گالھ کرنی ہے۔“

”اِس ویلے؟“

”جیا!“

”ڈرائینگ روم وچ بہومیں اُتھاں آندی پئی ہاں۔“

خالد تھکيا تھکيا ڈرائینگ روم آ بیٹھا۔ کجھ دیر بعد رفیعہ وی وڈی ساری چادر سرتے ولہیٹ تے آ بیٹھی۔

”میں کڈاں تیں مہمان دی کارا اِس گھر وچ راہساں؟“ خالد پچھیا۔

”بالاں تے تہاڈے وچکار ڈاہ سال دی جہڑی وٹھی اے او ایڈی جلدی

کیویں بھرتج سبگدی اے۔“ رفیعہ جواب ڈتا۔

”تے توں.....؟“ خالد پچھیا

”ایہ گھر جہڑا میڈے صبر، کلہپے تے محنت نال رل تے بنے ایندیاں

بنیاداں وچ جیکر کوئی سلھ تساں لائی اے تاں او بے وفائی دی سلھ ہے۔ تساں اِس

سلھ کوں کڈھن وی چاہو تاں نہوے کڈھ سبگدے۔ نتاں سارے دا سارا گھر

تہاڈے سرتے آ ڈھاسی۔ تے تہا کوں پتہ اے جو ملبہ بھاویں چھاوت دا ہووے

تے بھاویں نفرت دا۔ ایندے وچوں کہیں کوں کجھ نہیں لبھیا۔“

خالد زحکی جھونٹ سٹ تے پولیا:

”میں وی بہوں مشکل ویلا ڈھم۔ میڈے کیتے امریکہ وچ وڈے مسئلے

ہن۔ ایں سمجھ جو.....“

”میں سب کجھ سمجھدی ہاں۔“ رفیعہ اوندی گالھ ٹک تے پولی۔ ”میں

چانڈی ہاں سب کجھ۔ تہا کوں وی چانڈی ہاں تے ٹینا کوں وی۔“ خالدی چھرکی

نکل گئی۔

”ٹینا.....؟“

”جیا..... میڈی سہیلی دے پتر بلال جہڑا تہا ڈاکرائے دار ہا میکوں سب

کجھ ڈسا ڈتے۔“

”میکوں معاف کر ڈے رفیعہ۔ میں ہن کلھتا تھی گیاں۔ میں بہوں اوکھے

ٹیڈاپتہ گول تے آیاں۔“

”میں وی تاں پالاں نال کلھتی ہم۔ اوں ویلے تساں کتھاں ہاوے

جڈاں مالک مکان جلال نے میکوں میلی اکھ نال ڈٹھا۔ اوں ویلے کتھاں ہاوے

جڈاں میں ماسی دے گھروں نکلن تے مجبور تھیم۔ اوں ویلے تساں کتھاں ہاوے

جڈاں پالاں دے استاد انھاں دے پیوکوں سڈ ویندے ہن۔ اوں ویلے کتھاں

ہاوے جڈاں میں ڈوں ٹکے دی نوکری دی خاطر دھکے وڈی کھانڈی ہم۔ ٹینا نے

تاں تہا ڈے کوڑ پکڑ گھدے میں تہا ڈے کہڑے سچ کوں سچ مناں؟ میں تاں سوچیا

ہم ایں موضوع تے تہا ڈے نال کوئی گالھ نہ کریاں پر تساں میکوں مجبور کر ڈتے

زبان کھولن تے۔ جیکر میں تہا ڈے کیتے گھر دادر کھولے تاں صرف پالاں کیتے۔“

رفیعہ دے اندر جیویں بھانہڑ پے پلدے ہن۔

”رفیعہ تیڈے دل وچ میڈے کیتے ذری وی جا کائے نی؟“
 ”آئی ایم سوری۔ تساں ایں ویلے میڈے نال کھڑے وے پر میں
 تہا کوں آ پنے نال محسوس نی پئی کریندی۔“
 ”کیا توں چاہندیں جو میں اتھوں چلیا ونچاں؟“
 ”میں تہا کوں ونجن ڈا کائے نہ آ کھساں۔ فیصلہ تساں کرنے۔“ ایہ آ کھ
 تے رفیعہ چلی گئی۔

سویرے رفیعہ کھانے دی میز تے تھاں رکھیندی پئی ہی تاں اوکوں ہک
 لفافہ نظریا۔ اوں لفافہ کھولیا۔ اندر خالد دا خط ہا۔ لکھیا ہا:
 ”میں بہوں سوچ سمجھ تے فیصلہ کیتے جو میکوں اتھوں چلے ونچراں چاہیدا
 ہے۔ ہال میڈے سائے تلے نہیں بلکہ ماء دی چھاں تلے پلن۔ او میڈے ہاں نال
 نی لگ سگدے۔ او مینہ وچ، دھپ وچ نہ میڈی چھتری تلے آسن تے نہ میکوں
 آ پئی چھتری تلے آون ڈسین۔ میں کجھ وی کر گھناں ایں گھر دیاں کندھاں اندر میڈا
 رہوٹاں ایویں ہے جیویں پھلاں نال بھری ٹینگی تے ہک زہر بھریا کنڈا۔“
 کاشف آ گیا۔ اوں پچھیا:

”اماں باہر کون گے؟ در کھلیا پے۔“

رفیعہ نے ہولے نال جواب ڈتا:

”پتر! در بند کر ڈے۔“

سرائیکی ادبی بورڈ دیاں اہم کتاباں

- 1- سرائیکی لوک ریت حمید اُلفت ملغانی
- 2- چیتے چنتے (پہلا چھاپہ) محمد سلیم احسن
- 3- سرائیکی ادبی ٹور-1993ء حمید اُلفت ملغانی
- 4- ملتان دیاں واراں (خواجہ فرید ایوارڈ) شوکت مغل
- 5- چھل بل اکھیں بہار النساء بہار
- 6- سرائیکی وچ مزاحمتی شاعری ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 7- سرائیکی ادبی پنڈھ-1994ء حمید اُلفت ملغانی
- 8- سرائیکی ادبی رُت-1995ء حمید اُلفت ملغانی
- 9- پانی رمز بھرے غلام حسین ساجد
- 10- سرائیکی محاورے جلد اول (پہلا چھاپہ) شوکت مغل
- 11- پریت دا ڈکھ استاد فیض تونسوی
- 12- سرائیکی ادبی سمل-1996ء حمید اُلفت ملغانی
- 13- سرائیکی ادبی دگ-1997ء حمید اُلفت ملغانی
- 14- سرائیکی دے چونڑویں افسانے ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 15- تنقیدی دبستان ڈاکٹر سلیم اختر/شوکت مغل
- 16- پارو محمد حمید شاہد/اصغر عابد
- 17- چیزھیاں گنڈھیں حبیب فائق
- 18- Dimensions of Kh. Farid's Metaphysics ڈاکٹر شہزاد قیصر
- 19- سرائیکی ادبی مچنگ-1998ء حمید اُلفت ملغانی

- خورشید عالمی
ڈاکٹر طاہر تونسوی
مہر گل محمد
دلشاد کلا نجوی
حمید الفت ملغانی
حمید الفت ملغانی
منظہر عارف
عامر حفیظ ملک
عائذہ قریشی
ڈاکٹر روبینہ ترین
تحسین سبائے والوی
حمید الفت ملغانی
سجاد حیدر پرویز
ڈاکٹر طاہر تونسوی
ڈاکٹر محمد امین
شوکت مغل
محمد حیات چغتائی
ڈاکٹر طاہر تونسوی
ظہور احمد دھریجہ
ڈاکٹر طاہر تونسوی
پروفیسر عامر حفیظ ملک
محمد اسلم میٹلا
حمید الفت ملغانی
ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 20- پاکستان میں مطالعہ فرید کی روایت
21- عکس فرید
22- فکر فراق فریدی
23- کون فرید فقیر
24- سلک سلوک فریدی
25- سرائیکی ادبی اڈار-1999ء
26- Cholistan-Shifting Sands
27- Selected Kafies of Kh. Farid
28- تناظرات فرید
29- خواجہ غلام فرید - شخصیت اور شاعری
30- ڈوجھی کندھی
31- سرائیکی ادبی جہات-2000ء
32- اُردو اور سرائیکی کے باہم تراجم
33- فرمودات فرید
34- خواجہ فرید - فکر و فن
35- گو تے کٹوا
36- نذر فرید
37- چراغ اعوان دی ہیر
38- خواجہ فرید کی سرائیکی شاعری کا اُردو روپ
39- خوشدل: حیاتی تے کلام
40- Maxims of Khawaja Farid
41- تذکار فرید
42- سرائیکی ادبی سونہہ-2001ء
43- قائد اعظم تے سرائیکی زبان و ادب

- 44- خلخل جانان خواجہ فرید/ڈاکٹر بشیر انور ابوہری ملتانی
- 45- گلا سری آف دی ملتانی لینگویج ای۔ او برائن
- 46- Visions of Kh. Farid: Past & Present ڈاکٹر مہر عبدالحق
- 47- نصاب ضروری مع حواشی ترجمہ: ڈاکٹر بشیر انور ابوہری ملتانی
- 48- سرائیکی ادبی سبوح - 2002ء حمید اُلفت ملغانی
- 49- سرائیکی زبان و ادب وچ اقبالیات ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 50- لکھت تے لکھاری حمید اُلفت ملغانی
- 51- سرائیکی وسیب ظہور احمد دھریجہ
- 52- چیتے چنتے (ڈوجھا چھاپہ) محمد سلیم احسن
- 53- سرائیکی انگلش ڈکشنری انڈریو جیوس
- 54- سرائیکی محاورے جلد اول (ڈوجھا چھاپہ) شوکت مغل
- 55- ملتان دیاں واراں (ڈوجھا چھاپہ) شوکت مغل
- 56- کنوار رضا گیلانی
- 57- سرائیکی ادبی پورھیا 2003ء حمید اُلفت ملغانی
- 58- دی سرائیکی لینگویج سر جان گریسن
- 59- سرائیکی محاورے جلد دوم (پہلا چھاپہ) شوکت مغل
- 60- سرائیکی ادبی وونت 2004ء حمید اُلفت ملغانی
- 61- سرائیکی لوک ریت (ڈوجھا چھاپہ) حمید اُلفت ملغانی
- 62- عالمی افسانے ڈاکٹر اسلم عزیز درانی
- 63- تھل مارو داپینڈا مسرت کلانچوی
- 64- جانبا زچینداناں ہے حمید اُلفت ملغانی

یہ کتاب طلیمت ہے

لاہوری مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رجسٹرڈ)
مجلس غربی کئی گریڈ کالج، کراچی، پاکستان روڈ مظفر گڑھ

فریدیات

(سرائیکی ادبی بورڈ دیاں کتاباں)

- 1- Dimensions of Kh. Farid's Metaphysics ڈاکٹر شہزاد قیصر
- 2- پاکستان میں مطالعہ فرید کی روایت خورشید عالم
- 3- عکس فرید ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 4- فکر فراق فریدی مہر گل محمد
- 5- کون فرید فقیر دلشاد کلانچوی
- 6- سلک سلوک فریدی حمید الفت ملغانی
- 7- Selected Kafies of Kh. Farid عامر حفیظ ملک
- 8- تناظرات فرید عائدہ قریشی
- 9- خواجہ غلام فرید - شخصیت اور شاعری ڈاکٹر روبینہ ترین
- 10- فرمودات فرید ڈاکٹر طاہر تونسوی
- 11- خواجہ فرید - فکرو فن ڈاکٹر محمد امین
- 12- نذر فرید محمد حیات چغتائی
- 13- خواجہ فرید کی سرائیکی شاعری کا اردو روپ ظہور احمد دھریجہ
- 14- Maxims of Khawaja Farid پروفیسر عامر حفیظ ملک
- 15- تذکار فرید محمد اسلم میتلا
- 16- خلخل جانان خواجہ فرید / ڈاکٹر بشیر انور ابوہری ملتانی
- 17- Visions of Kh. Farid: Past & Present ڈاکٹر مہر عبدالحق

سرائیکی ادبی بورڈ دیاں اہم کلاسیکی کتاباں

**GLOSSARY OF
THE MULTANI LANGUAGE**

By

Edward O'Brein

SIRAIKI ENGLISH DICTIONARY

By

Dr. Andrew Jukes

THE SIRAIKI LANGUAGE

By

Sir George Grierson

یہ کتاب بلیٹ ہے

لائبریری مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رحیم پور)
مقبول فرمائی گئی کورسٹ کانٹینر روڈ مظفر گڑھ

Thal Maroo

Da Pinda

Seraiki Short Stories

By

Musarrat Kalanchvi

Siraiki Adbi Board (Regd.) Multan